

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

DIRK LYBAERT, Beroepsgeheim van de hulpverlener in relatie tot de politiediensten 969
JAN CEULEERS, Een zwijgrecht voor journalisten? Bis 975

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Erkenning van niet ontvoegd kind dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt – Voorafgaande toestemming van het kind Arbitragehof, 6 juni 1996 (*met noot van Febian Aps*, «Het Arbitragehof en het afstammingsrecht: opnieuw een stap achteruit?») 977

1. Deelneming (strafbare) – Rechtspersoon – **2. Belasting** – Drankslijterij – Schuld
 Cass., 20 juni 1995 (*met noot van A. Vandeplas*) 981

Koop – Dieren bestemd om te worden geslacht voor het verbruik – Vernietigingbaarheid wegens afkeuring van het dier voor menselijke consumptie – Termijn voor het instellen van de vordering
 Hof Gent, 25 oktober 1994 982

Notaris – Informatie- en raadgevingsverplichting – Geen onderscheid tussen uitoefening van openbaar ambt en optreden als raadgever-jurist – Overhandiging van cheque onder voorwaarde van indeplaatsstelling – Verplichting na te gaan of voorwaarden voor indeplaatsstelling vervuld waren
 Hof Gent, 18 november 1994 983

Overeenkomst – Huur van telefooninstallatie – Eenzijdig verbrekingsrecht tegen betaling van een vergoeding – Juridische aard – Bedongen verbrekingsvergoeding – Burgerlijke straf – Strijdigheid met de openbare orde en de goede zeden
 Hof Brussel, 12 december 1995 (*metnoot van Koen Van Raemdonck*, «Einde van de omzeiling van het verbod op strafbedingen via de bedongen vergoeding voor de uitoefening van een contractueel eenzijdig verbrekingsrecht bij overeenkomsten met opeenvolgende prestaties?») 985

1. Overeenkomst – Schuldvernieuwing – Nieuwe verbintenis – Wil tot vernieuwing – Vermoeden – Afzonderlijke arbeidsovereenkomsten – **2. Verbintenissen** – Hoofdelijkheid – Meerdere verbonden werkgevers – Gelijktijdige tewerkstelling – **3. Arbeidsovereenkomst** – Einde – Schuldvernieuwing – Onderlinge toestemming – Tijdstip – Termijn – Vergoeding – Opzeggingsvergoeding
 Arbh. Antwerpen, 22 mei 1996 989

Meineed – Boedelbeschrijving – Verduistering
 Corr. Ieper, 24 januari 1994 (*met noot van A. Vandeplas*) 992

Zeerecht – Loods – Aansprakelijkheid – Wet van 30 augustus 1988 – Mensenrechten
 Kh. Antwerpen, 6 juni 1996 994

Handelshuur – Antwoord van verhuurder op aanvraag tot huurhernieuwing – Aangetekende brief – Begrip
 Vred. Sint-Niklaas, 13 november 1995 995

Rechtspraak in kort bestek

Burgerlijke rechtspleging – Conclusietermijnen – Niet tijdige conclusie – Conclusie die de toepasselijkheid van art. 751 Ger. W. betwist
 Cass., 4 oktober 1996 996

Arbitrage – Publiekrechtelijke rechtspersoon als rechthebbende van een privaatrechtelijke rechtspersoon in een overeenkomst met een arbitrageclausule betreffende de overgedragen zaak – Art. 1676, lid 2, Ger. W. toepasselijk
 Cass., 10 oktober 1996 996

Inkomstenbelastingen – Vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen – Bekendmaking van naam – Geen nietigheid van de aanslag
 Cass., 11 oktober 1996 996

Belasting over de toegevoegde waarde – Fiscaal misdrijf – Daders of medeplichtigen – Ontdoken belasting – Hoofdelijkheid – Invordering – Dwangbevel
 Cass., 11 oktober 1996 996

Inkomstenbelastingen – Belastingverhoging wegens onjuiste aangifte – Geen strafsancie – Mogelijk na strafrechtelijke veroordeling wegens fiscaal misdrijf
 Cass., 11 oktober 1996 997

Kanttekening

Diane Struyven, Cepina: Een specifieke arbitrageformule voor de snelle regeling van kleine geschillen 997

Boeken

P. Deltour, *Man bijt hond*. Over pers, politiek en gerecht (*door Dirk Voorhoof*) 998

Y. Buruma, A.K. Koekoek en L.C.M. Meijers, *Opsporen in de rechtsstaat* – Beschouwingen over het eindrapport van de commissie Van Traa (*door Joris Luyckx*) 999

Ph. Colle, *Bijzondere gereglementeerde verzekeringscontracten in hoofdlijnen* (*door C. Van Schoubroeck*) 999

Aangekondigd

1000

Mededelingen

Informatiezitting: Gerechtelijk akkoord en faillissement 1000

Studiedag: Tweede hervorming van de echtscheidingsprocedure - 1997 1000

Studiedag: Auteursrechten en naburige rechten 1000

Congres: De non-discriminatieverklaring in het onderwijs 1000

Vade Mecum Sociale Zekerheid 1000

Lezingen-cyclus: Beslag, verhaal en beschikkingsbevoegdheid 1000

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, J.R. Rauws,
A. Vandeplas, A. Van Oevelen, E. Dirix

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
P. Arnou
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
J. Gerlo
P. Humblet
J. Laenens
W. Lambrechts
P. Lemmens
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
L.P. Suetens (†)
M. van Damme
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchilllaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/658.01.69 - Fax: 03/658.71.21 Abbonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f.

VERSCHENEN

BASISWETTEKSTEN INZAKE HET RECHT VAN DE INTELLECTUELE EIGENDOM

Hendrik VANHEES

ISBN 90-5095-002-7 - Omvang: 528 pag. - Prijs: 895,-BF

In dit wetboek worden een groot aantal basiswetteksten op het gebied van de intellectuele eigendom samengebracht (auteursrecht, octrooirecht, merkenrecht, tekeningen- en modellenrecht, de bescherming van topografieën van halfgeleiders, kwekersrecht, de bestrijding van namaak). Zowel internationale overeenkomsten (o.a. het TRIPS-akkoord, het Verdrag van Parijs tot bescherming van de industriële eigendom, de conventie van Bern voor de bescherming van letterkundige en kunstwerken) als Europese wetteksten (o.a. de verordening inzake het Gemeenschapsmerk, de richtlijn databanken) en Belgische wetgeving (o.a. de auteurswet, de octrooiwet, de Benelux Merkenwet, de Benelux Tekeningen- en modellenwet) werden opgenomen.

De materie is bijgewerkt tot 30 september 1996.

INTERSENTIA Uitgevers NV
Antwerpen - Groningen

Churchilllaan 108 - 2900 Schoten
☎ 03/658.01.69 - Fax 03/658.71.21

BEROEPSGEHEIM VAN DE HULPVERLENER IN RELATIE TOT DE POLITIEDIENSTEN*

Inleiding

In de uitoefening van hun taken van bestuurlijke en gerechtelijke politie worden de politiediensten tegenwoordig bijgestaan door heel wat personen die niet het statuut van politieambtenaar bezitten. Hierbij denk ik niet alleen aan het administratieve en logistieke personeel, maar vooral aan personen die wegens hun deskundigheid op contractuele basis zijn aangeworven om min of meer gespecialiseerde hulp te bieden. Dit gaat van financiële experts, werkzaam binnen bijvoorbeeld het Centraal Bureau voor Opsporingen van de rijkswacht, over psychologen en maatschappelijk werkers, tot preventiewerkers aangenomen in het raam van de veiligheidscontracten.

Deze bijdrage heeft tot doel te onderzoeken, enerzijds of die mensen beschikken over een eigen beroepsgeheim en in welke mate zij dan door de politiediensten verplicht kunnen worden om bepaalde gegevens die zij bij de uitoefening van hun taken hebben vernomen, mee te delen aan de politie. Wat bijvoorbeeld met de preventiewerker die door de stad Lier is aangeworven om zeer regelmatig overleg te onderhouden met de exploitanten van jongerencafés in de uitgangsbuurt, dit in samenwerking met de politie, en die in die hoedanigheid weet krijgt van een drughandel in zulk een jongerencafé. Mag hij dit melden aan de politie? Is hij verplicht het te melden? ¹ Wat met de maatschappelijk werkster die, bij een familieruzie waarbij vader en moeder dermate dronken zijn dat ze een gevaar betekenen voor hun eigen veiligheid en die van anderen, wordt aangezocht om het minderjarig kind van die ouders op te vangen. Hierbij ontstaat tussen de maatschappelijk werkster en het kind een vertrouwensrelatie en het kind vertelt dat het misbruikt wordt door de vader. Kan die werkster dit meedelen aan de politie? Moet zij het meedelen? Wij zullen onderzoeken of deze situatie verschillend is naargelang die hulpverleners werken binnen de politiedienst of daarbuiten. Anderzijds gaan wij na in welke mate de maatschappelijk werkers en hulpverleners werkzaam binnen een politiedienst aan derden, en ik denk hier in de eerste plaats aan slachtoffers, gegevens kunnen meedelen die zij vernomen hebben binnen die politiedienst. Wat bijvoorbeeld met de public-relationsvrouw die door Hasselt is aangeworven om aan de media en de bevolking juiste informatie te geven over de aard en de omvang van de criminaliteit, over bepaalde politieoptredens of preventieve acties? Hoever mag zij gaan in het verstrekken van die informatie? ² We onderzoeken dus een dubbele relatie: enerzijds die van de hulpverlener t.o.v. de politie, anderzijds die van de hulpverlener t.o.v. de burger.

I. De grondslag van de schending van het beroepsgeheim

De schending van het beroepsgeheim wordt bestraft door artikel 458 van het Strafwetboek dat bepaalt dat «geneesheren, heilkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden bestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd tot vijfhonderd frank».

Met dit artikel beoogde de wetgever de bescherming van twee belangen: enerzijds het belang dat de geheimgerechtigde heeft dat de geheimen die hij heeft toevertrouwd, door de geheimhouder geëerbiedigd worden, anderzijds het belang van bepaalde beroepen dat de betrouwbaarheid gewaarborgd blijft met het oog op een degelijke uitoefening van dat beroep. ³ In het eerste geval gaat het om de bescherming van een privaat belang, gegrond op de eerbiediging voor de persoonlijke levenssfeer, een recht dat onder meer gegarandeerd wordt door artikel 8 E.V.R.M. In het tweede geval gaat het om de bescherming van een algemeen belang: zo berust bijvoorbeeld het beroepsgeheim van geneesheren op de noodzaak iedereen in de mogelijkheid te stellen een beroep te doen op die verzorging die zijn toestand vereist. Voor de geneesheer, de advocaat of de priester zou de uitoefening van het beroep nagenoeg onmogelijk worden indien diegenen die op hen een beroep (moeten) doen, niet op voorhand zeker zijn van een absolute discretie. ⁴ Het gaat dan om een professioneel misdrijf dat enkel gepleegd kan worden door bepaalde categorieën van personen in hun hoedanigheid van bewaarder van de geheimen die hun zijn toevertrouwd. ⁵

Daar de grondslag van de bescherming van het beroepsgeheim fundamenteel is voor de sociale orde, wordt de schending ervan strafrechtelijk bestreden. Zoals elke imperatieve bepaling van het strafrecht is deze regel van openbare orde. Als gevolg daarvan moeten de stukken en bescheiden die verkregen zijn door een schending van het beroepsgeheim, op straffe van nietigheid uit de debatten worden geweerd ⁶ en zijn de vervolgingen die uitsluitend op onwettige onthullingen zijn gebaseerd, nietig. ⁷ Als gevolg daarvan kan ook de geheimgerechtigde zelf geen toestemming geven om het geheim te onthullen. ⁸

³ DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Kluwer rechtswetenschappen, Deurne, 1992, 148.

⁴ Cass., 16 december 1992, *Pas.*, 1992, I, nr. 801.

⁵ LECLERCQ, J., «Secret professionnel», *Les Nouvelles. Droit pénal, IV, Les infractions*, 1989, 249.

⁶ Brussel, 13 oktober 1964, *Pas.*, 1965, II, 239.

⁷ Cass., 14 juni 1965, *Pas.*, I, 1102.

⁸ Zie onder meer de Code van geneeskundige plichtenleer, opgesteld door de Orde van Geneesheren: «De verklaring van een zie-

* Deze bijdrage is de tekst van een uiteenzetting gegeven tijdens een studiedag van het V.S.P.P. van 7 november 1996.

¹ Handboek Criminaliteitspreventie, afl. 3, sept. '95/175.

² Handboek Criminaliteitspreventie, afl. 3, sept. '95/134.

II. Personen gehouden door het beroepsgeheim

Gezien het onderwerp van deze bijdrage beperk ik mij er toe te onderzoeken of in de eerste plaats politieambtenaren, en in de tweede plaats de preventiewerkers, de maatschappelijk werkers en andere personen, al dan niet werkzaam bij de politiediensten, gehouden zijn door het beroepsgeheim.

Na de uitdrukkelijke vermelding van geneesheren, heelkundigen, officieren van gezondheid, apothekers en vroedvrouwen spreekt artikel 458 van het Strafwetboek over «alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd». Deze laatste zinssnede houdt in dat alle personen die een beroep of opdracht met een vertrouwelijk karakter uitoefenen en die door de wet, de traditie of de gewoonten als noodzakelijke bewaarders van de hun toevertrouwde geheimen worden beschouwd, onder de toepassing van dit artikel vallen.⁹

Personen die een openbaar ambt uitoefenen in naam van de gemeenschap, zijn gebonden door het beroepsgeheim. De inlichtingen die zij verzamelen of ontvangen, verkrijgen zij immers niet in persoonlijke naam maar in naam van de gemeenschap die zij vertegenwoordigen. Indien die inlichtingen een geheim karakter hebben, krijgt hun deontologische verplichting tot discretie het karakter van een wettelijke verplichting. Het gaat dan niet zozeer om een «beroeps»geheim als om een «ambts»geheim, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld advocaten of geneesheren, aan wie de geheimen op persoonlijke titel worden toevertrouwd. Wanneer zo bijvoorbeeld een preventiewerker of maatschappelijk werker door zijn korpschef of districtscommandant op pad wordt gestuurd om contacten te leggen met de directie van een school teneinde na te gaan of er in die school een drugprobleem is, gaat het hier geenszins om geheimen die zijn toevertrouwd of feiten die zijn vastgesteld in het raam van een vertrouwensrelatie maar om feiten die hij, buiten enige vertrouwensrelatie om, heeft vastgesteld in de uitoefening van zijn beroep. In dat geval is er geen sprake van enig geheim t.o.v. de overheid die hem de opdracht heeft gegeven, of t.o.v. de andere collega's die aan hetzelfde project meewerken.

Die regel geldt ook voor de politieambtenaren die uit hoofde van hun beroep kennis krijgen van geheimen. Zij zijn persoonlijk geen meester van het geheim. Wel neemt de rechtspraak aan dat politieambtenaren die in rechte getuigenis afleggen, kunnen weigeren de naam van een informant bekend te maken wanneer zij dit in geweten nodig achten voor de bescherming van die persoon. Informanten of tipgevers zijn personen waarvan kan of moet worden aangenomen dat zij zelf deelnemen aan activiteiten van georganiseerde criminaliteit of personen die op een andere dan toevallige manier inlichtingen uit of over dat milieu hebben vernomen. Criminele organisaties worden echter gekenmerkt door een zwaar intern sanctiesysteem: de verklikker of de tipgever loopt grote risico's. Zo oordeelde de kamer van inbeschuldigingstelling van Bergen in een arrest van 4 mei 1990, dat een rijkswachtofficier wettig en rechtmatig mocht weigeren de identiteit van twee pseudokopers mee te delen omdat «la révélation de l'identité de ceux-ci non seulement empêche-

ke waarbij hij de geneesheer van zijn zwijgplicht ontheft, volstaat niet om de geneesheer van zijn verplichting te ontslaan» (art. 64).

⁹ Cass., 20 februari 1905, *Pas.*, 1905, I, 141.

rait dans leur chef toute activité à l'avenir mais en outre mettrait gravement en péril leur sécurité». ¹⁰ in die zin moet de politieambtenaar noch ter terechtzitting, noch t.o.v. de onderzoeksrechter de naam van de informant meedelen. Wel is hij, overeenkomstig de bepalingen van de ministeriële circulaire, verplicht de identiteit mee te delen aan de procureur des Konings indien dit gegeven noodzakelijk is ter uitvoering van de bevoegdheden die aan deze laatste zijn toegekend. *De lege ferenda* valt te verwachten dat wegens het recht van verdediging een systeem wordt ontworpen dat het mogelijk maakt een controle uit te voeren op de oprechtheid van de informant die misschien andere belangen kan hebben in de zaak. Mijn voorkeur gaat hierbij uit naar een bijzondere procedure voor de onderzoeksrechter, naar analogie van die welke in Nederland is ingevoerd door de Wet getuigenbescherming van 11 november 1993. ¹¹

Het geheim van het onderzoek is slechts een onderdeel van het beroepsgeheim als beschreven in artikel 458 van het Strafwetboek. Het geldt bijgevolg alleen voor die personen die uit hoofde van hun beroep kennis dragen van dit geheim, en vormt bijvoorbeeld voor een journalist geen juridische hinderpaal voor de onthulling van een dossier. ¹² Maar andere personeelsleden, werkzaam bij een politiedienst, zijn wel gebonden door het beroepsgeheim. Dit geldt zowel voor het administratieve en logistieke personeel, als voor diegenen die specifieke functies uitoefenen zoals bijvoorbeeld de financiële expert die de in beslag genomen boekhouding onderzoekt of de preventiewerkers en maatschappelijk werkers, tewerkgesteld bij een politiedienst.

Hoewel hierover in de rechtsleer geen eensgezindheid bestaat, ben ik van mening dat die maatschappelijk werkers bovendien ook beschikken over een eigen beroepsgeheim ^{12bis}. In de relatie met hun «cliënten» zijn maatschappelijk werkers immers belast met een vertrouwensfunctie of een vertrouwenszending en zijn zij in die hoedanigheid de bewaarders van de geheimen die hun zijn toevertrouwd. Het beroep van maatschappelijk werker kan immers slechts zinvol worden uitgeoefend wanneer de cliënt voldoende vertrouwen kan stellen in de beroepskracht. ¹³ Indien bijvoorbeeld een maatschappelijk werker wordt ingezet om de ouders van een verdwenen minderjarige tijdens het onderzoek te begeleiden, is het duidelijk dat de inhoud van de gesprekken tussen de ouders en de maatschappelijk werker vallen onder het beroepsgeheim.

Anders is het mijn inziens met betrekking tot bijvoorbeeld stadswachten en «parking-watchers». ¹⁴ Zij beschikken t.o.v.

¹⁰ K.I. Bergen, 4 mei 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 1129, met noot PIED-BOEUF, F. In dezelfde zin Cass., 10 februari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 546; Cass., 26 februari 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 881. Zie ook DE NAUW, A., «De anonieme getuige», *R.W.*, 1985-86, 1873 tot 1892.

¹¹ Wet getuigenbescherming van 11 november 1993, *Stb.*, 603.

¹² Kort ged. Rb. Luik, 19 oktober 1994, *J.L.M.B.*, 1995, 98.

^{12bis} Cf. P. VERMEYLEN, «Het beroepsgeheim van de sociale assistent», pp. 453-459 in *Liber amicorum H. Bekaert*

¹³ Zie ondermeer artikel 17 van de Nederlandse Code voor de maatschappelijke werker: «krachtens zijn positie als vertrouwenspersoon is de maatschappelijk werker verplicht tot geheimhouding van alles wat hem uit hoofde van zijn functie bekend is geworden».

¹⁴ Over de stadswachten, zie circulaire van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid van 29 november 1995. Inzake de parking-watchers zie VAN LIMBERGEN, K.,

de politie geenszins over enig eigen beroepsgeheim en kunnen zonder problemen al hetgeen zij vaststellen, doorgeven aan de politie. Dit neemt niet weg dat zij t.o.v. derden wel een discretieplicht hebben.

Wat de preventiewerkers betreft, kan echter geen algemeen antwoord worden geformuleerd: de taken waarmee zij zijn belast en de omstandigheden waarin zij deze moeten uitvoeren, zijn daarvoor te uiteenlopend. In die zin maakt men bijvoorbeeld reeds een onderscheid tussen de type-1-gemeenten, waarbij de preventiedienst en dus ook de preventieambtenaar ondergebracht is bij de gemeentepolitie, en de type-2-gemeenten, waarbij de preventiedienst «politie-onafhankelijk» is.¹⁵ Telkens moet in concreto worden nagegaan of die personen kennis dragen van geheimen, die hun zijn toevertrouwd uit hoofde van hun beroep. Een positief voorbeeld vormen hier ongetwijfeld die preventiewerkers die hun medewerking verlenen aan de toepassing van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming: krachtens artikel 77 van deze wet is artikel 458 van het Strafwetboek op hen van toepassing.

III. Voorwerp van het beroepsgeheim

De wet spreekt over de «geheimen die zijn toevertrouwd». Onder «geheimen» verstaat men enerzijds feiten die geheim zijn uit hun aard. Het gaat dan om feiten die onbekend zijn en die de goede naam of faam van een persoon, volgens zijn eigen mening, in het gedrag kunnen brengen of die meer in het bijzonder betrekking hebben op hun intimiteit.¹⁶ Anderzijds gaat het om geheimen die als dusdanig zijn meegedeeld en waarvan de niet-bekendmaking uitdrukkelijk of stilzwijgend is gevraagd.¹⁷

Artikel 458 van het Strafwetboek slaat dus niet op een materieel feit dat geen enkel geheim karakter heeft ook al kwam het de persoon enkel ter kennis in de uitoefening van zijn beroep.¹⁸ Dit maakt het voor onze public-relations-vrouw mogelijk aan het publiek juiste informatie te geven over de aard en de omvang van de criminaliteit om zo door een meer realistische kijk bij de bevolking de onveiligheidsgevoelens te verminderen. Dit maakt het ook mogelijk bij het preventieve deel van een project inzake autocriminaliteit een sensibilisatiecampagne te voeren via affiches, folders, krantenartikels en radiosspots. In dezelfde zin kan de rijkswacht bijvoorbeeld aankondigen op welke wegen zij op welke tijdstippen alcoholcontroles zal verrichten. Zulke controles hebben immers een finaliteit van bestuurlijke politie, van beheersbaarheid van een fenomeen, en de organisatie ervan valt als dusdanig niet onder het geheim van het onderzoek. Anders zou het zijn voor de informatie dat men in het raam van een gerichte gerechtelijke actie een controle zal uitvoeren in de ene of de andere megadancing. Toch moet het niet

noodzakelijk gaan om de bekendmaking van nieuwe informatie: ook de enkele bevestiging van een reeds bekend feit kan een schending van het beroepsgeheim opleveren.¹⁹

Dat de geheimen moeten zijn «toevertrouwd», moet niet te letterlijk worden opgevat. Het beroepsgeheim dekt niet alleen wat uitdrukkelijk of stilzwijgend is medegedeeld, maar alle feiten die de betrokkene ter kennis zijn gekomen wegens zijn staat of beroep.²⁰ De uitgestrektheid van het beroepsgeheim hangt derhalve af van het beroep dat wordt uitgeoefend.

Bij strafvervolgung wegens schending van het beroepsgeheim moet het openbaar ministerie derhalve een dubbel materieel bewijs leveren, namelijk dat de beklaagde een geheim bekendgemaakt heeft, en dat de betrokkene van dit geheim kennis heeft gekregen uit hoofde van zijn staat of beroep.²¹

IV. Grenzen aan de verplichting tot geheimhouding

A. Natuurlijke grenzen van het beroepsgeheim

Er is geen schending van het beroepsgeheim wanneer de bekendmaking noodzakelijk is voor de uitoefening van het beroep zelf. De uitoefening van het beroep brengt immers een zeker gebruik van de toevertrouwde gegevens met zich. Zo zal de advocaat bepaalde gegevens noodzakelijk voor de verdediging moeten gebruiken voor het opstellen van zijn conclusies en ze moeten onthullen aan de rechter.²² In die zin is de bekendmaking door een advocaat aan zijn cliënt van gegevens verkregen van de vroegere raadsman van die cliënt geen schending van het beroepsgeheim.²³

In dezelfde zin zal een maatschappelijk werker, of een hulpverlener contact opnemen met andere diensten, teneinde zijn cliënt zo efficiënt mogelijk te helpen. Vandaag is het hulpverleningsaanbod in onze maatschappij immers enorm gediversifieerd zodanig dat het voor de leden ervan niet langer mogelijk is de hulpvrager geïsoleerd te benaderen: zij moeten werken vanuit een ruimere sociale context.²⁴

Artikel 46 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt bepaalt dat «de politiediensten de personen die hulp of bijstand vragen in contact brengen met gespecialiseerde diensten. Zij verlenen bijstand aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hun de nodige informatie te verstrekken».

Dit artikel bevestigt de geest van het vroegere artikel 172 van de nieuwe gemeentewet en artikel 17 van de wet op de rijkswacht.²⁵ Men gaat hierbij van het principe dat de bijstandstaken door ons rechtssysteem in de eerste plaats aan

WALGRAVE, S. en DEKEL, I., *Veelbelovende preventie*, V.S.P.P., Brussel, 9-16.

¹⁵ SCHARFF, P., «Een vijfhoeksoverleg van en voor de gemeente», *Pretekst*, maart 1996, 7.

¹⁶ R.P.D.B. «Le secret professionnel», nr. 6.

¹⁷ DE BUSSCHERE, A., «Quelques mots sur le secret professionnel», *Annales de la Société de médecine légale de Belgique*, 1902, nr. 11.

¹⁸ Cass., 23 juni 1958, *Arr. Cass.*, 1958, 854; Brussel, 20 december 1988, *R.W.*, 1988-89, 1332, met noot HUYBRECHTS, L.

¹⁹ Brussel, 8 maart 1972, *R.D.P.*, 1971-72, 923.

²⁰ DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Kluwer rechtswetenschappen, Deurne, 1992, 148.

²¹ Brussel, 20 december 1988, *R.W.*, 1988-89, 1332.

²² REUMONT, «Le secret professionnel des avocats», *J.T.*, 1948, 588.

²³ Cass., 12 maart 1980, *R.W.*, 1980-81, 847.

²⁴ CARRETTE, G., «De bescherming van de privacy binnen de hulpverlening», *Kroniek welzijnswerk*, 1988, nr. 113.

²⁵ BOURDOUX, G., DE RAEDT, E., DUCHATELET, A. en SEURYNCK, J., *De wet op het politieambt. Handboek voor de leidinggevende politieambtenaren*, Politeia, Brussel, 1993, 97.

andere sociale hulpverleners zijn toevertrouwd, en niet aan de politieambtenaren.²⁶ Politieambtenaren zijn immers geen therapeuten of maatschappelijk werkers.²⁷ Anderzijds wordt van de politiediensten op het terrein verwacht dat ze in de praktijk een belangrijke rol vervullen daar ze dikwijls de enige gesprekspartners zijn waarop de burgers in nood op alle uren van de dag en de nacht een beroep kunnen doen. De politie moet als eerstelijnsdienst dan ook oog hebben voor de ontvangst en de opvang van slachtoffers. Daarnaast bestaat de rol van de politie vooral in de doorverwijzing naar ofwel gespecialiseerde organisaties, zoals psycho-medische en sociale hulpverleningsinstanties, ofwel naar familie, vrienden en burelen.

In dezelfde zin kan het voor de maatschappelijk werkers, werkzaam bij een politiedienst, noodzakelijk zijn contact op te nemen met de sociale dienst van een OCMW. Het gaat dan om een toepassing van het gedeelde beroepsgeheim. Deze theorie houdt in dat er geen schending is van het beroepsgeheim wanneer de geheimhouder wettelijk mag aannemen dat de personen aan wie hij het geheim toevertrouwt, zoals hij door het beroepsgeheim gehouden zijn.²⁸ Maar die theorie moet restrictief worden geïnterpreteerd: zo zal ze voor geneesheren maar gelden wanneer zij dezelfde patiënt behandelen of in de gevallen bij de wet bepaald.²⁹

B. Wettelijke grenzen aan het beroepsgeheim

Bijzondere wetsbepalingen kunnen in bepaalde gevallen een verplichting tot spreken opleggen. Zo verplicht bijvoorbeeld artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering «iedere gestelde overheid, ieder openbaar officier of ambtenaar, die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of wanbedrijf, daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings».³⁰ Een soortgelijke verplichting kan ook teruggevonden worden in artikel 40 van de wet op het politieambt dat bepaalt dat «de bij een politieambtenaar van de rijkswacht, de gemeentepolitie of de gerechtelijke politie bij de parketten ingediende klachten of aangiften, als ook de nopens misdrijven verkregen inlichtingen en gedane vaststellingen worden opgenomen in processen-verbaal die aan de bevoegde gerechtelijke overheden worden toegezonden». Ten slotte vinden we deze verplichting terug in onder

meer de wetten m.b.t. besmettelijke ziekten, statistieken, beroepsziekten, de ziekte- en invaliditeitsverzekering,...

Artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering heeft een algemene draagwijdte en is niet alleen van toepassing op diegenen die het statuut van ambtenaar bezitten in de zin van het bestuursrecht, maar op iedereen die door de overheid tewerk wordt gesteld. In die zin oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 9 oktober 1990 dat, wanneer de bankcommissie deelneemt aan de uitoefening van het openbaar gezag, zij een «gestelde overheid» is in de zin van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering en zij gehouden is aan de procureur des Konings bericht te geven van de misdaden en wanbedrijven waarvan zij kennis krijgt.³¹ Het zal dus ook van toepassing zijn op de maatschappelijk werkers of hulpverleners die werkzaam zijn binnen een politiedienst.

Indien zij bij de uitoefening van hun taken kennis krijgen van een misdaad of wanbedrijf, moeten zij dit verplicht melden aan de bevoegde overheid. Het zal ook van toepassing zijn op die hulpverleners die als contractuelen door de overheid in dienst zijn genomen. Het zal echter niet van toepassing zijn op de hulpverleners die bijvoorbeeld in het raam van een V.Z.W. meewerken met bepaalde preventieprojecten, zelfs wanneer dit gebeurt in samenwerking met de overheid. Zij vallen wel onder artikel 30 van het Wetboek van Strafvordering dat de private aangifte behandelt en bepaalt dat «eenieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, verplicht is daarvan bericht te geven aan de procureur des Konings...» Het toepassingsgebied van dit artikel is veel beperkter dan dat van artikel 29.

Vragen kunnen echter rijzen nopens de afdwingbaarheid van die verplichtingen nu op de artikelen 29 en 30 geen sanctie is gesteld. Dit betekent dat, indien deze wettelijke verplichting niet wordt nageleefd, de overheid enkel tuchtrechtelijk kan reageren.³²

C. De getuigenis in rechte

Overeenkomstig artikel 458 van het Strafwetboek is er geen schending van het beroepsgeheim in het geval dat men geroepen wordt om in rechte getuigenis af te leggen.

Dit wil zeggen dat diegene die geroepen wordt om in rechte getuigenis af te leggen over een feit dat door het beroepsgeheim is gedekt, dit feit mag bekendmaken. Hij mag met andere woorden spreken, maar hij heeft ook het recht om te zwijgen. Hij valt niet langer onder een zwijg«plicht» maar heeft nog wel een zwijg«recht». Het is de geheimhouder zelf die oordeelt over de opportuniteit van het zwijgen of spreken.³³ Hij kan niet gedwongen worden tot spreken indien hij meent het beroepsgeheim te moeten bewaren.³⁴

Onder «getuigenis in rechte» verstaat men zowel het verhoor als getuige door de onderzoeksrechter als door de vonnisgerechten. Ook de persoon die door de onderzoeksrechter verzocht wordt een mondelinge of geschreven verklaring af te leggen wordt beschouwd als een getuige in rech-

²⁶ Memorie van toelichting wet op het politieambt, *Parl. St., Kamer*, 1990-91, nr. 1637/1, 71.

²⁷ Ministeriële circulaire OOP15bis van 29 maart 1994 van de minister van Binnenlandse Zaken betreffende de slachtoffersbejegening door de politie.

²⁸ K.I. Gent, 5 december 1974, *J.T.*, 1975, 262.

²⁹ Gent, 12 april 1965, *R.W.*, 1965-66, 104; Brussel, 27 oktober 1976, *Pas.*, 1977, II, 128.

³⁰ In een arrest van 25 april 1989 besliste het Hof van Cassatie dat artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering geen betrekking heeft op de officieren en agenten van gerechtelijke politie die kennis krijgen van misdrijven waarvoor ze wettelijk een opsporingsbevoegdheid bezitten, maar alleen op de politieambtenaren met betrekking tot misdrijven die niet tot hun opsporingsbevoegdheid behoren en op de openbare ambtenaren en officieren die gewoonlijk vreemd blijven aan de opsporing. In dezelfde zin zie onder meer D'HAENENS, J., *Belgisch strafprocesrecht*, Gent, Story-Scientia, 1985, 287, en BRAHY, S., «Dénonciation officielle et dénonciation civile», *R.D.P.*, 1978, 951.

³¹ Cass., 9 oktober 1990, *Arr. Cass.*, 1990-91, nr. 67.

³² VERSTRAETEN, R., *Handboek strafvordering*, Maklu, Antwerpen, 1993, nr. 34.

³³ Cass., 12 april 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 935.

³⁴ Cass., 15 maart 1948, *Arr. Cass.*, 1948, 149.

te.³⁵ De persoon die verhoord wordt door de politie of door de procureur des Konings is daarentegen geen getuige in rechte.

Het is de geheimhouder ook niet toegestaan om rechtstreeks of onrechtstreeks uit eigen initiatief aangifte te doen bij de gerechtelijke instanties.³⁶

D. Gronden van rechtvaardiging

Wegens de concrete belangen in een bepaalde zaak kan de noodtoestand worden aangevoerd als grond van rechtvaardiging voor het schenden van het beroepsgeheim. De strafbaarheid van de schending zal dan weggenomen worden wanneer de persoon, gelet op de respectieve waarde van de tegen elkaar indruisende belangen en gelet op een ernstig en dringend gevaar voor derden, redenen had om te oordelen dat er geen andere weg openstond dan het schenden van het beroepsgeheim. In die zin oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 13 mei 1987³⁷ dat de geneesheer die door een advocaat opgeroepen was om de nodige verzorging te geven aan een zwaar gewonde misdadiger, en die nadien de verblijfplaats van die misdadiger aan de politie bekendmaakte, zich kon beroepen op de noodtoestand.³⁸

V. Relatie met slachtofferhulp

Artikel 46 van de wet op het politieambt bepaalt dat «de politiediensten bijstand verlenen aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hun de nodige informatie te verstrekken».

In de ministeriële circulaire OOP15bis van 29 maart 1994 betreffende de slachtofferbejegening door de politie, bepaalt de minister van Binnenlandse Zaken dat de politieambtenaar het slachtoffer de nodige informatie moet geven over o.a.:

- het vernieuwen van de officiële documenten, zoals bijvoorbeeld de identiteitskaart, het rijbewijs, het inschrijvingsbewijs, alsook de wijze waarop bij financiële instellingen aangifte dient te worden gedaan van verlies of diefstal van cheques en bankkaarten. Een voorgedrukt info-formulier kan daarbij een goede hulp zijn;
- de naam en het adres van de politiedienst die het proces-verbaal opstelt, het notitienummer en de datum van het proces-verbaal en de naam en het adres van de overheid aan wie het proces-verbaal wordt gericht. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van het formulier dat aan de politiediensten is bezorgd door de procureur des Konings;
- het ter beschikking stellen van informatie over het verloop van de procedure, de diverse mogelijkheden om schadevergoeding te krijgen, de mogelijkheden tot rechtsbijstand en de hulpverlenende instanties waarbij het slachtoffer terecht kan;
- het geven van technopreventief advies om te vermijden dat de feiten zich nogmaals voordoen.

De minister voegt eraan toe dat in geval van nieuwe contactname met het slachtoffer de politieambtenaar informatie kan geven met betrekking tot de voortgang van het politieel onderzoek. Dit laatste lijkt ons in hoge mate betwistbaar. Terwijl er geen probleem bestaat voor het meedelen van bovenvermelde gegevens, is dit niet het geval wat de stand van het strafonderzoek betreft. Het geheim van het onderzoek behoort immers toe aan diegene die door de wet wordt belast met de uitoefening van de strafvordering, te weten de procureur-generaal bij het hof van beroep. Overeenkomstig artikel 125 van het koninklijk besluit houdende het algemeen reglement op gerechtskosten in strafzaken mag «in criminele, correctionele en politiezaken en in tuchtzaken geen uitgifte of afschrift der akten van onderzoek en rechtspleging worden afgeleverd zonder uitdrukkelijke machtiging van de procureur-generaal bij het hof van beroep of de auditeur-generaal». Wel wordt aan de partijen, vooralsnog op hun kosten,³⁹ een uitgifte van de klacht, de aangifte, de bevelschriften en de vonnissen verstrekt. Zonder machtiging van het parket mogen de politieambtenaren bijgevolg geen informatie verstrekken over de stand van het onderzoek.

Dat alles neemt niet weg dat men het slachtoffer wel in abstracto een synthese kan geven van de weg die zijn aangifte of klacht zal volgen, dat men hem kan inlichten over de wijze waarop hij schadevergoeding kan krijgen. Men kan hem ook informeren omtrent de wijze waarop hij eventueel in beslag genomen voorwerpen terug in zijn bezit kan krijgen.

Vaak zullen de politiediensten in die situatie gebruik maken van de preventiewerkers of de maatschappelijk werkers die bij hen werkzaam zijn. Dat stelt geen enkel probleem. Wel moet men een onderscheid maken tussen die maatschappelijk werkers die de hoedanigheid van politieambtenaar niet bezitten en de maatschappelijk werkers die wel politieambtenaar zijn, de zogenaamde «politieassistenten».

De politieassistent is een maatschappelijk werker die, in het raam van de gemeentepolitie, informatieopdrachten uitvoert ten behoeve van de bestuurlijke en gerechtelijke overheden. Hij heeft een opleiding genoten van maatschappelijk werker maar bezit tevens volwaardig het statuut van politiemann. De politieassistent behoort derhalve tot de politie en handelt als dusdanig. Hij zal verplicht zijn de inbreuken, die hij vaststelt ter gelegenheid van zijn onderzoek, te melden.⁴⁰

De situatie is totaal verschillend voor de maatschappelijk werkers, werkzaam bij een politiedienst, die de hoedanigheid van politieambtenaar niet bezitten. Dit is onder meer het geval voor alle maatschappelijk werkers werkzaam bij de rijkswacht. Die maatschappelijk werkers mogen geen eigenlijke politietaken uitvoeren en zijn derhalve niet bevoegd om

³⁵ Cass., 15 mei 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1261.

³⁶ Cass., 26 september 1966, *Pas.*, 1967, I, 89.

³⁷ Cass., 13 mei 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1165.

³⁸ Over deze problematiek, zie verder HENNAU, C. en VERHAEGEN, J., «Recherche policière et secret médical», *J.T.*, 1988, 165-167.

³⁹ Het commando van de rijkswacht wenst in het raam van de verbetering van de dienstverlening aan de bevolking dat dit in de toekomst gratis zou gebeuren. Besprekingen hieromtrent worden gevoerd met het college van de procureurs-generaal. Tevens moet worden verwezen naar de voorstellen daarover van de commissie Franchimont.

⁴⁰ HORLIN, M., «De politieassistent, een mogelijke hulp aan de bevolking bij het optreden van de gemeentepolitie ter bevordering van de contacten tussen personen en justitie», *De politieofficier*, 1994, nr.4, pp. 23 tot 39.

bijvoorbeeld een verhoor van een slachtoffer af te nemen. Wel kunnen zij, behoudens verzet van het openbaar ministerie, het slachtoffer moreel bijstaan bij een dergelijk verhoor. Voor de elementen die zij bij die gelegenheid vernemen, zijn zij gebonden door het ambtsgeheim dat al het personeel werkzaam bij de politiedienst bindt. Indien zij echter door hun informatieopdracht een vertrouwensrelatie opbouwen met het slachtoffer en het slachtoffer als gevolg daar van «in vertrouwen» gebruik maakt van het luisterend oor van de maatschappelijk werker, dan is deze laatste gebonden door het beroepsgeheim. Hij zal de gegevens niet mogen meedelen aan de onderzoekers. Wat hij verneemt, verneemt hij immers niet als politieambtenaar maar als maatschappelijk werker waarvan we hierboven aantoonde dat de uitoefening van dat beroep niet mogelijk is zonder een eigen beroepsgeheim. In dat opzicht verschilt zijn beroepsgeheim van het «ambts»geheim van elke politieambtenaar. De geheimen worden de maatschappelijk werker meegegeeld wegens zijn persoonlijke kenmerken. Hij is derhalve, zoals de geneesheer of de advocaat, zelf houder van het geheim.

De enige uitweg die in deze kan bestaan, is de situatie waarin de maatschappelijk werker die zijn beroepsgeheim schendt of wil schenden ten opzichte van de politieambtenaren waarmee hij samenwerkt, beschikt over een grond van rechtvaardiging. Zoals boven werd aangetoond, kunnen de concrete belangen in een bepaalde zaak van dien aard zijn dat de maatschappelijk werker, gelet op de respectieve waarde van de tegen elkaar indruisende belangen en gelet op een ernstig en dreigend gevaar voor het slachtoffer zelf of voor derden, redenen heeft om te oordelen dat er geen andere weg openstaat dan het schenden van het beroepsgeheim. Zo kan het beroepsgeheim moeten wijken voor hogere waarden als het leven, de eigendom, de waarheid of de eer. In die gevallen zal de maatschappelijk werker zich op de noodtoestand kunnen beroepen. De strafbaarheid van de schending van het beroepsgeheim zal dan weggenomen worden.⁴¹

VI. Besluit

In de relatie hulpverlener/politie hebben we vastgesteld dat velen onder hen over een eigen beroepsgeheim beschikken, een zwijgrecht waarop ze zich ook zullen kunnen be-

roepen t.o.v. de politiediensten, zelfs indien deze hen tewerkstellen. In de praktijk zal het evenwel belangrijk zijn te onderzoeken of aan alle wettelijke voorwaarden is voldaan:

- het zal moeten gaan om een «geheim» en niet om een louter materieel feit;
- dit geheim zal hun moeten zijn «toevertrouwd» binnen een zekere vertrouwensrelatie en het is dus onvoldoende dat het gaat om gegevens die de hulpverlener zelf, buiten elke vertrouwensrelatie om, heeft vastgesteld;
- bovendien mag er geen wettelijke verplichting op de hulpverlener rusten om de feiten toch bekend te maken, waarbij voor die hulpverleners die door de overheid tewerk worden gesteld in de eerste plaats gedacht wordt aan de verplichting van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering.

Is aan die voorwaarden voldaan dan beschikt de hulpverlener over een zwijgrecht t.o.v. de politie. Dit zwijgrecht is echter niet altijd een zwijgplicht: indien de hulpverlener binnen een vertrouwelijke relatie informatie heeft vernomen die van die aard kan zijn dat de fysieke, seksuele of morele integriteit van een persoon gevaar loopt, dan kan zij of hij steunen op een grond van rechtvaardiging, namelijk de noodtoestand, om die toestand ter kennis te brengen van de overheid.

In de relatie tussen hulpverlener en derden, en met name in de relatie met slachtoffers zullen de politieambtenaren, de preventieassistenten en de maatschappelijk werkers, werkzaam bij een politiedienst, in hoge mate rekening moeten houden met de beperkingen die hun worden opgelegd door artikel 458 van het Strafwetboek.

Toch blijft het mogelijk om de slachtoffers op klantvriendelijke en humane wijze te informeren over hun toestand, over de procedure die hun aangifte zal volgen en over de maatregelen die door hen moeten worden genomen om voor zover mogelijk de gevolgen van het misdrijf op te vangen. Zonder machtiging van het openbaar ministerie zal de politieambtenaar echter nooit aan het slachtoffer enige inlichting mogen verstrekken nopens het concrete strafonderzoek als dusdanig.

Dirk LYBAERT
Docent Koninklijke Rijkswachtschool
Assistent V.U.B.

⁴¹ Cass., 13 mei 1987, *Arr. Cass.*, 1986-87, 1203.

EEN ZWIJGRECHT VOOR JOURNALISTEN? BIS

1. Het is nu alweer bijna twintig jaar geleden dat de auteur van deze bijdrage in het *Rechtskundig Weekblad* een pleidooi heeft gehouden voor een wettelijke regeling van het journalistieke zwijgrecht.¹ Vandaag de dag is het nog altijd niet zover. Men zou dit status quo ante kunnen interpreteren als ging het om een faux problème. Dat is alvast niet de mening van de talrijke parlementsleden, die sinds het verschijnen van mijn bijdrage voorstellen van wet hebben ingediend, die het echter nooit tot een behandeling, laat staan tot een aanneming hebben gebracht.²

Wellicht heeft de niet-behandeling van de voorstellen te maken met de afwijzende adviezen van de Raad van State. Het allereerste initiatief, nl. dat van de h. D'hose in 1975, stootte op grondwettelijke bezwaren. De Raad was van oordeel dat de inschakeling van een nationale persraad, die de wettigheid van de verschoningsgronden om niet te getuigen in rechte zou toetsen, niet te verzoenen was met het voorschrift van het toenmalige artikel 92 Gw. (nu 144), omdat geschillen over burgerlijke rechten niet kunnen worden onttrokken aan de bevoegdheid van de rechtbanken ten gunste van een persraad.

In zijn advies bij het tweede voorstel Dierickx (1987) suggereerde de Raad van State dat een wetgevend initiatief in deze materie eigenlijk overbodig is. Krachtens het Wetboek van Strafvordering en het Gerechtelijk Wetboek kunnen de rechters immers altijd oordelen dat een getuige, die niet verschijnt of geen getuigenis aflegt een wettige reden van verschoning kan doen gelden (artt. 81 en 158 Sv. en 929 Ger.W.). Aangezien deze wetsartikelen niet omschrijven wat de wettige reden van verschoning moet zijn, kunnen de rechters als wettig aanvaarden de reden voorgelegd door een journalist die verklaart dat hij zijn informant heeft toegezegd diens identiteit niet te onthullen.

2. Strikt juridisch en theoretisch klopt het standpunt van de Raad van State. Toch bevredigt het niet helemaal. De beoordelingsruimte, die de rechters wordt gelaten, schept in deze veelal delicate aangelegenheid rechtsonzekerheid, zeker bij de journalisten. Zo wordt het althans aanvoeld in journalistieke kringen. Bovendien verschilt het uitgangspunt van de Raad van State fundamenteel van dat van de perswereld. De Raad zet immers de verschijnings- en getuigenisverplichting als basisregel voorop, waarvan de niet-naleving weliswaar kan worden verschoond door de rechters, echter volgens hun eigen inzicht en zonder vaste normen en regels. De journalisten wensen daarentegen er zelf over te beslissen of ze verklaringen wensen af te leggen over de herkomst van hun informatie en wensen dit recht verankerd te zien in een wet. Een standpunt dat haaks staat op dat van de Raad van State.

3. Ook mij lijkt een wettekst geboden, die het principe van het zwijgrecht bevestigt en meteen ook de omstandigheden bepaalt waarin op dit recht kan worden ingebroken, criteria en normen inclusief. Anders blijft het argument van de rechtsonzekerheid gelden. Overigens heeft het Europees parlement in 1994 de lidstaten van de Europese Unie opgeroepen «tot wettelijke regelingen over te gaan, in het besef dat ze aldus in versterkte mate zullen bijdragen aan een optimale en zo volledig mogelijke informatie van hun burgers, waarbij ze zich zouden kunnen laten leiden door de gedragslijnen en regels van journalistieke plichtenleer die reeds op nationaal en internationaal niveau bestaan».³

Zo luidt ook de overtuiging van de voormalige procureur-generaal bij het Hof van Cassatie J. Velu in zijn openingsrede in 1995 «al was het maar om het objectief recht duidelijker te maken».⁴

4. Laat het dan zo zijn dat, ondanks het andersluidend advies van de Raad van State, toch de mening overheerst dat het geraadzaam is het journalistieke zwijgrecht in een wettekst te verankeren,⁵ hoe de inhoud van een dergelijke wet er hoort uit te zien, daarover bestaan er uiteenlopende opvattingen.

Zoals hiervoren is opgemerkt, eisen de journalisten een zelfbeslissingsrecht op, m.a.w. het recht om zelf te oordelen of ze bereid zijn hun bronnen prijs te geven aan het gerecht, zich beroepend op het grondrecht van informatie. Met een dergelijk absoluut standpunt kan men naar mijn gevoel niet instemmen: het geeft blijk van zelfoverschatting en misvatting over de rol van de journalist in het informatieproces.

Zelfoverschatting, omdat niemand volmaakt en onfeilbaar is, of omdat de beoefenaar van een bepaald beroep hem/haar niet verheft boven de «gewone» burger. Misvatting over de rol van de journalist in het informatieproces, omdat het recht op informatie geen persoonlijk recht van de journalist is, maar een gemeenschapsrecht, dat een journalist niet uit persoonlijke naam, maar namens de gemeenschap uitoefent. Het zwijgrecht kan hem/haar daarbij helpen bij het opsporen van informatie en kan daarom dienstig zijn voor de volwaardige uitoefening van het informatie-recht. Het zwijgrecht is echter geen voorwaarde voor het recht op informatie en is er dan ook geen constitutief bestanddeel van. En zelfs als dit wél zo was, quod non, dan nog blijft de toetssteen het belang van de gemeenschap namens wie de journalist optreedt, en niet diens persoonlijke oordeel.

5. In een parlementaire democratie komt het de volksvertegenwoordiging toe het algemeen belang te vertolken en de

¹ CEULEERS JAN, «Een zwijgrecht voor journalisten?», *R.W.*, 1977-78, 1025-1040.

² Namelijk de federale volksvertegenwoordigers D'hose (1984-85, stuk 1170, nr. 1); DIERICKX (1984-85, stuk 1196, nr. 1) (1986-87, stuk 786, nr. 1); COEME (1985-86, stuk 261, nr. 1) (BZ 1988, stuk 336, nr. 1); VAN DEN BOSSCHE (1986-87, stuk 800, nr. 1); COVELIERS (1992-93, stuk 1015, nr. 1); DENYS en DEWAELE (1994-95, stuk 1635, nr. 1) en senator DIERICKX (BZ 1988, stuk 94, nr. 1).

³ Resolutie Beroepsgeheim van de journalisten en spreekrecht van ambtenaren, Europees parlement, 18 januari 1994, *Publicatieblad*, 14 februari 1994, C 44/34.

⁴ VELU, J., «Beschouwingen over de Europese regelgeving inzake betrekkingen tussen gerecht en pers», Openingsrede uitgesproken op 1 september 1995, *R.W.*, 1995-96, 273-308, inz. 300-301.

⁵ Ook de rechtsleer staat overwegend gunstig tegenover een wetgevend initiatief. Voor een overzicht van de publicaties verwijs ik naar de geciteerde openingsrede van procureur-generaal Velu, voetnoot 168.

nodige maatregelen te treffen om het te vrijwaren. In die optiek is het onafwendbaar dat de wetgevende macht uitspraak doet over de vraag of het in het algemeen belang is dat aan de journalisten een recht tot getuigenisweigering, zwijgrecht of verschoningsrecht in (meestal) criminele of andere procedures wordt toegekend, en zo ja, in welke gevallen en in welke mate, en welke criteria daarbij worden aangelegd. Men verlieze niet uit het oog dat, zeker in criminele zaken, de plicht tot samenwerking met het gerecht evenzeer het algemeen belang dient, een plicht die rust op alle ingezetenen. Een uitzondering op die plicht instellen dient dan ook door de wetgever met ernst en zorgvuldigheid te worden afgewogen. Hoe dan ook is het de rechter die aan de hand van de wettelijke criteria zal oordelen of het in een bepaald geval aangewezen is het zwijgrecht op te heffen bij gemotiveerd vonnis.

Mijn vermelde bijdrage in het *Rechtskundig Weekblad* in 1977 heeft ook reacties in de rechtsleer losgemaakt.⁶ Er waren met name bedenkingen betreffende de houders van het recht, de beperking tot de strafrechtelijke procedure, de beperking tot de onderzoeksfase, de beperking tot de informatieve inhoud en het voorwerp van het recht.

6. De houders van het recht heb ik aangewezen met de verzamelnaam «persmedewerkers», waarmee ik bedoelde allereerst de erkende beroepsjournalisten en verder al wie beroepshalve bij het productie- en distributieproces van het drukwerk of de uitzending betrokken is. Voorhoof stelt de vraag of het zwijgrecht voorbehouden moet worden aan de persmedewerkers die «beroepsmatig» aan het medium zijn verbonden. Zijns inziens kunnen voor deze bijkomende beperking onvoldoende geldige motieven worden aangegeven.⁷ Ik ben niet zeker of ik collega Voorhoof goed begrijp: bedoelt hij dat ook toevallige medewerkers, die niet tot de geregelde ploeg behoren, zoals losse tipgevers, een beroep moeten kunnen doen op het zwijgrecht? Dit lijkt mij verregaand, en overigens niet dienstig in de praktijk: de informatie die via dergelijke toevallige medewerkers de redactie bereikt, zal hoe dan ook onder de verantwoordelijkheid van een «echte» persmedewerker, een journalist, worden gepubliceerd dan wel afgewezen.

Bij het tweede voorstel Dierickx (1986-1987) merkte de Raad van State op dat, aangezien de expressievrijheid en de persvrijheid een algemene toepassing vinden en niet zijn voorbehouden aan de beroepsjournalisten alleen, het zwijgrecht evenmin kan worden onthouden aan andere dan beroepsjournalisten. Ik kan de Raad niet helemaal volgen; zoals ik al heb betoogd, is het zwijgrecht een hulpmiddel voor de journalist, maar vormt het geen constitutief element van het recht op informatie. Het kan derhalve niet op gelijke voet worden geplaatst met een grondrecht, zoals de expressie- en persvrijheid. Bijgevolg is het denkbaar dat het zwijgrecht door de wetgever wordt gereserveerd voor die categorie van journalisten, waarvan hij meent dat ze er een optimaal gebruik van zal maken.

Omdat zij houders zijn van een gemeenschapsrecht, nl. het recht op informatie, en omdat zij als houders van het zwijgrecht

recht een uitzonderingspositie bekleden, dienen de persmedewerkers te voldoen aan intellectuele, morele en deontologische regels, die als voorwaarde voor de toegang tot het beroep horen te worden gesteld. De wet van 30 december 1963 op de erkenning en de bescherming van de titel van beroepsjournalist is in dit licht een aanzet, maar onvoldoende, omdat ze zwijgt over de inhoudelijke criteria, zoals vorming en opleiding, waaraan een aspirant-journalist dient te beantwoorden. Wordt de wet trouwens niet te laks toegepast? Is ze niet aan herziening toe, al was het maar om preciezer te definiëren wie onder het begrip beroepsjournalist valt, waarbij eraan kan worden gedacht alle persmedewerkers in de definitie te betrekken, ook de deeltijdse.⁸

7. Voormelde auteurs hebben ook opgemerkt dat ik in mijn vorige bijdrage niet heb gepleit voor een wettelijke verankering van het journalistieke zwijgrecht in burgerlijke en administratieve aangelegenheden. De opmerking is ongetwijfeld gegrond, hoewel ik het praktische nut van een journalistiek zwijgrecht in die procedures in twijfel durf te trekken, maar baat het niet, dan schaadt het niet.

Fundamenteler is de kritiek dat mijn voorstel tot een wettelijke invoering van het journalistiek zwijgrecht alleen slaat op de gerechtelijke onderzoeksfase, en niet op de procedure voor het vonnisgerecht. Ik sluit mij aan bij de kritiek: de invoering van een artikel 553 Sv. zoals federaal volksvertegenwoordigers Dierickx en Van den Bossche suggereerden, (2) steun ik, mits hun beider tekstvoorstellen redactioneel wat worden bijgeschaafd.

8. Daarentegen ben ik het niet eens met voorstellen die het journalistiek zwijgrecht beogen uit te breiden tot de medewerkers aan publicaties en omroepprogramma's die buiten de informatieve inhoudssfeer vallen, zoals medewerkers aan de advertentiepagina's van een krant of reclamespots op de omroep, of voor medewerkers van een advertentieblad of een commerciële omroep (Voorhoof). In zoverre deze medewerkers aan bedoelde bladen en omroepen een informatieve opdracht hebben, kunnen zij zich vanzelfsprekend beroepen op het journalistieke zwijgrecht.⁹ Het recht ook toekennen aan de medewerkers aan advertentiepagina's of -bladen en zelfs aan radio- en televisiespots kan allicht opgeld doen in de advertentie- en reclamewereld, mij lijkt het aberrant, omdat zoiets indruist tegen het wezen zelf van de journalistiek, nl. «het opsporen, het redigeren en commentariëren van de gebeurtenissen».¹⁰ Op dit stuk blijf ik erbij dat het journalistieke zwijgrecht alleen ingeroepen kan worden door persmedewerkers van informatieve publicaties en omroepprogramma's.¹¹

⁸ Wellicht zal dan ook moeten worden uitgekeken naar een ruimere term dan beroepsjournalist. Nu al worden erkenningsbewijzen uitgereikt aan televisiecameramen en geluidstechnici, hetgeen niet strookt met de letter van de wet.

⁹ De medewerkers aan de informatie-uitzendingen van de Belgische commerciële omroepen zijn trouwens erkend als beroepsjournalisten in de zin van de wet van 30 december 1963.

¹⁰ Verklaring der rechten en plichten van de journalisten, München, 24-25 november 1971, hoofdstuk I.

¹¹ Wel kan worden overwogen of, gelet op de snelle technologische ontwikkeling van de communicatiemiddelen (Internet), de termen «omroepprogramma's», «publicaties», «pers» niet achterhaald dreigen te worden en dus moeten worden aangepast.

⁶ Onder meer VOORHOOF Dirk, *Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalistiek*, Liga voor de Mensenrechten, 1985; LONTINGS DIRK, «Over nieuwsgaarders en hun bronnen», *Nieuw Tijdschrift voor Politiek*, 5-6, 1987, 29-56.

⁷ VOORHOOF, o.c., 35.

9. Met betrekking tot het voorwerp van het zwijgrecht denk ik dat mijn voorstel een aanvulling behoeft: ik schreef dat de getuigenisonthouding diende te slaan op de herkomst van de informatie en op de identiteit van de steller van een redactionele tekst. Welnu, bij nader toezien vind ik dat niet alleen de herkomst van de informatie, maar ook de inhoud ervan dient te worden beschermd: het is immers niet uit te sluiten dat een getuigenis betreffende de originele informatie, die niet noodzakelijk onbeperkt of volledig wordt prijsgegeven (bv. documenten¹²), leidt tot de onthulling van de herkomst van de informatie.

Meteen is het probleem van de huiszoeking en inbeslagneming en heling van documenten gesteld. Het zou van een gebrek aan logische samenhang getuigen, mocht een – weliswaar geclausuleerd – journalistiek zwijgrecht worden erkend, als dat niet gepaard gaat met een verbod tot huiszoeking en inbeslagneming in aangelegenheden waarop het zwijgrecht betrekking heeft. Omgekeerd: in de gevallen dat de rechter oordeelt binnen de wettelijk getrokken grenzen en voorwaarden, dat het zwijgrecht geheel of gedeeltelijk moet worden opgeheven, vervalt ook het verbod tot huiszoeking en inbeslagneming. Zelfs in deze gevallen moet worden voorkomen dat de huiszoeking leidt tot inbeslagneming van documenten of kennisneming van elementen die geen verband houden met het eigenlijk geschil. De aanwezigheid van de voorzitter van de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België of diens afgevaardigde bij een huiszoeking, met bevoegdheid om niet ter zake doende onderzoeksdata en inbeslagnemingen te beletten, kan allicht een uitkomst bieden.

Een journalist vervolgen wegens de bekendmaking van informatie, geput uit documenten die hij heeft gekregen van een ander, lijkt mij evenmin opportuun, wil men het journalistiek zwijgrecht niet uithollen. Hem verdenken van heling is een middel om hem ertoe te brengen de herkomst te verklappen. Daarbij doet het er niet toe of de journalist wist of hoorde te weten dat het al dan niet om ontvreemde documenten ging. Zolang er geen ernstige aanwijzingen zijn dat de journalist zelf bij de diefstal van documenten rechtstreeks

of onrechtstreeks betrokken was, is er geen grond om hem te ondervragen, laat staan te vervolgen.

10. Blijft de vraag volgens welke criteria, bij wet vast te leggen, de rechter ertoe kan besluiten het zwijgrecht op te heffen. Aangezien het in de regel gaat om strafrechtelijke zaken, lijkt in eerste instantie de ernst van het delict in aanmerking te komen: een moord is vanzelfsprekend gewichtiger dan een kruimeldiefstal. Vervolgens dient de opgespoorde informatie, die van de getuigenis van de journalist wordt verwacht, van wezenlijk en doorslaggevend belang te zijn voor de oplossing van de zaak. Ten slotte moet het zo zijn dat de opgespoorde informatie uniek is en dus niet elders kan worden verkregen.

Aan die criteria dient gelijktijdig te zijn voldaan, alvorens de rechter, bij gemotiveerd vonnis, kan inbreken in het journalistiek zwijgrecht.

11. Samenvattend en tot besluit:

- de instelling van een journalistiek zwijgrecht moet bij de wet worden geregeld;

- dit zwijgrecht is geclausuleerd, beperkingen moeten bij de wet worden vastgelegd, opheffing van het zwijgrecht kan alleen bij rechterlijke beslissing in de gevallen waarin is voorzien door de wet;

- het begrip «persmedewerker» moet nauwkeurig worden omschreven met aandacht voor diens morele, intellectuele en deontologische vaardigheden;

- het toepassingsgebied ratione materiae dient te worden beperkt tot het informatieve veld;

- huiszoeking en inbeslagneming van documenten kunnen alleen ingeval bij rechterlijke beslissing het zwijgrecht is opgeheven;

- verhoor op grond van verdenking of beschuldiging van heling is niet toelaatbaar zonder ernstige aanwijzingen van betrokkenheid van de journalist bij diefstal.

Tot slot een hartewens: moge het federale parlement na zovele jaren de noodzaak van het journalistieke zwijgrecht inzien en finaal een wettelijke regeling aannemen. Op die manier zal het er alvast toe bijdragen om de soms gestoorde relaties tussen pers en gerecht wat te stroomlijnen.

Jan CEULAERS
VUB

¹² Document in de ruimste zin: geschreven of gedrukt, visueel, akoestisch, elektronisch bescheid.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

6 JUNI 1996

Voorzitter: de h. De Grève

Rapporteurs: de h. Arts en mevr. Delruelle

Advocaten: mrs. Vallet en Van Heuven

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Erkenning van niet-ontvoegd kind dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt – Voorafgaande toestemming van het kind

Het ontbreken van de mogelijkheid voor het niet-ontvoegd kind dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, om zijn instemming met de erkenning door een vrouw te weigeren, terwijl die mogelijkheid wel bestaat ten aanzien van de erkenning door een man, is in strijd met het beginsel van de gelijkheid en de niet-discriminatie, vervat in de artt. 10 en 11 Gw.

De oorsprong van de discriminatie is evenwel niet gelegen in art. 319, § 3, tweede lid, B.W.

Arrest nr. 36/96

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij vonnis van 28 juni 1995 (...) heeft de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen de volgende prejudiciële vraag gesteld:

«Schendt artikel 319, § 3, van het Burgerlijk Wetboek de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (vroegere artikelen 6 en 6bis),

– in zoverre het de ontvankelijkheid van de erkenning van een minderjarig niet-ontvoogd kind afhankelijk stelt van de voorafgaande toestemming van het kind indien het de volle leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft, terwijl het vaderschap van de aspirant-erkenner niet wordt betwist;

– in zoverre, wanneer de zaak naar de rechtbank wordt verwezen, het die rechtbank machtigt te oordelen of de erkenning kan plaatsvinden, zelfs wanneer niet is bewezen dat verzoeker niet de vader is?»

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil

J.K. wenst de kinderen Y. en K.H. te erkennen. De kinderen zijn meer dan vijftien jaar oud en overeenkomstig artikel 319, § 3, van het Burgerlijk Wetboek is hun voorafgaande toestemming nodig. Die toestemming ontbreekt. Er werd niet bewezen dat K. niet de biologische vader van de kinderen zou zijn en de verwijzende rechter dient te oordelen of de erkenning kan plaatshebben.

Na de vaststelling dat de voorafgaande toestemming van een kind van meer dan vijftien jaar enkel vereist is bij de vaderlijke erkenning en niet bij de moederlijke erkenning, beslist de verwijzende rechter de hiervoor geciteerde prejudiciële vraag te stellen.

IV. In rechte

...

B.1.1. De prejudiciële vraag heeft betrekking op de bestaanbaarheid met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet van artikel 19, § 3, van het Burgerlijk Wetboek, in zoverre het de erkenning van een niet-ontvoogd minderjarig kind door de vader onderwerpt aan de voorafgaande toestemming van dat kind indien het de volle leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft.

B.1.2. Artikel 319 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt:

«§ 1. Wanneer het vaderschap niet vaststaat krachtens artikel 315 of 317, kan de vader het kind erkennen.

§ 2. De erkenning van het meerderjarige kind of van de ontvoogde minderjarige is echter alleen ontvankelijk mits het vooraf daarin toestemt.

§ 3. Indien het kind minderjarig en niet ontvoogd is, is de erkenning alleen ontvankelijk mits de moeder vooraf toestemt.

Bovendien is de voorafgaande toestemming van het kind vereist, indien het de volle leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft.

Bij gebreke van die toestemmingen maakt de man die het kind wil erkennen, de zaak bij gewoon verzoekschrift ahangig bij de vrederechter van de woonplaats van het kind. De verzoeker en de personen wier toestemming vereist is, worden in raadkamer opgeroepen. Indien de vrederechter

de partijen tot verzoening brengt, ontvangt hij de nodige toestemmingen. Zo niet, dan verwijst hij de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg.

De rechtbank hoort de partijen en het openbaar ministerie. Zij wijst het verzoek af indien het bewijs wordt geleverd dat de verzoeker niet de vader is. Ontbreekt dat bewijs, dan beslist de rechtbank, met inachtneming van de belangen van het kind, of de erkenning kan plaatshebben.

§ 4. (...)»

B.2. Naar luid van artikel 312, § 1, van het Burgerlijk Wetboek is de afstamming van moederszijde in beginsel vastgesteld door de verplichte vermelding, in de geboorteakte, van de naam van de vrouw die een kind ter wereld heeft gebracht. De erkenning van het kind door de moeder bij gebreke van een dergelijke vermelding – hypothese beoogd in artikel 313, § 1, van het Burgerlijk Wetboek – is dus een uitzonderlijke wijze om de afstamming vast te stellen, die geen enkele voorafgaande toestemming, noch van de vader, noch van het kind vereist, en aan geen enkele rechterlijke controle onderworpen is.

Wanneer het vaderschap niet vaststaat krachtens artikel 315 of 317 van het Burgerlijk Wetboek, kan de vader het kind erkennen, maar artikel 319, § 3, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, stelt de toelaatbaarheid van de erkenning ten aanzien van een niet-ontvoogd minderjarig kind afhankelijk van de voorafgaande toestemming van dat kind indien het de volle leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft.

De prejudiciële vraag noopt tot een vergelijking van de hypothese waarin een man een niet-ontvoogd minderjarig kind wenst te erkennen en daartoe de voorafgaande toestemming moet krijgen van het kind als dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, met die waarin een vrouw een niet-ontvoogd minderjarig kind van vijftien jaar wenst te erkennen en daartoe niet de voorafgaande toestemming moet krijgen van dat kind.

B.3. Er moet enkel worden ingegaan op de hypothese dat het biologische vaderschap van de kandidaat-erkenner niet wordt betwist. De overeenstemming van artikel 319, § 3, van het Burgerlijk Wetboek met het grondwettelijke beginsel van de gelijkheid en niet-discriminatie in zoverre met die bepaling wordt beoogd te vermijden dat een kind zou worden erkend door een man die niet de vader is, staat te dezen niet ter discussie.

B.4. De wetgever heeft de vaststelling van de afstamming afhankelijk willen stellen van een toetsing vanuit het standpunt van het belang van het kind.

Artikel 3.1 van het Verdrag van New York van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind, goedgekeurd onder meer door de wet van 25 november 1991, schrijft voor dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, de belangen van het kind de eerste overweging vormen. Bovendien moeten de Staten die partij zijn, waarborgen dat «het kind dat in staat is zijn eigen mening te vormen, het recht (heeft) die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen (...)» (artikel 12.1) en «hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft (...)» (artikel 12.2).

Artikel 7.1 van hetzelfde Verdrag bepaalt dat het kind, voor zover mogelijk, het recht heeft zijn ouders te kennen en door hen te worden verzorgd. Die bepaling omvat geenszins het recht voor de ouders om laattijdig een afstammings-

band te creëren tegen de belangen van dat kind in. Er moet derhalve worden nagegaan of de bepaling die het onderwerp is van de prejudiciële vraag, ingegeven is door het belang van het kind.

B.5. Met artikel 319, § 3, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek heeft de wetgever late erkenningen willen tegen gaan en aan het kind zelf de mogelijkheid tot toestemming gegeven.

De wetgever vermag redelijkerwijs ervan uit te gaan dat zodanige erkenningen zouden kunnen zijn ingegeven door andere overwegingen dan het belang van het kind, en het kind de mogelijkheid te geven zich daartegen te verzetten vanaf de leeftijd dat het zich dienaangaande een mening kan vormen.

B.6. De door de wetgever vastgestelde leeftijd van vijftien jaar steunt op een objectief criterium dat in een redelijk verband staat zowel met de bedoeling om late erkenningen tegen te gaan, als met het oogmerk om inspraak te geven aan kinderen van een bepaalde leeftijd.

Het vereisten van de toestemming in de erkenning van een minderjarige die de leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, is – mede in het licht van de in B.4 vermelde verdragsbepalingen betreffende de rechten van het kind – op zich niet onevenredig. Enerzijds, is de weigering van het niet-ontvoogd kind van vijftien jaar om zijn toestemming te geven tot de erkenning, een belangrijke indicatie bij de beoordeling van de opportuniteit van de erkenning waarover de rechtbank van eerste aanleg alsdan dient te beslissen, en, anderzijds, kan de rechtbank de erkenning niettemin toestaan wanneer zij van oordeel is dat die in het belang van het kind is, behoudens het thans niet onderzochte geval waarbij bewezen werd dat de verzoeker niet de vader is.

B.7. Met artikel 319, § 3, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek heeft de wetgever aan het niet-ontvoogd minderjarig kind van vijftien jaar de mogelijkheid geboden om zijn instemming te weigeren met een late erkenning van vaderszijde, maar niet met een late erkenning van moederszijde.

Weliswaar is het zeldzaam dat de moederlijke afstamming niet reeds bij de geboorte vaststaat, aangezien de naam van de vrouw die het kind ter wereld heeft gebracht in beginsel in de geboorteakte wordt vermeld, maar die vaststelling neemt niet weg dat er op dat punt een onderscheid bestaat waarvoor in de parlementaire voorbereiding geen verantwoording is gegeven en waarvoor het Hof ook geen verantwoording ziet.

Het kind dat het voorwerp uitmaakt van een late erkenning wordt dus zonder redelijke verantwoording verschillend behandeld naargelang de persoon die het kind wil erkennen een man of een vrouw is.

Het ontbreken van de mogelijkheid voor het niet-ontvoogd kind van vijftien jaar om zijn instemming met de erkenning door een vrouw te weigeren, terwijl die mogelijkheid wel bestaat ten aanzien van de erkenning door een man, is in strijd met het grondwettelijke beginsel van de gelijkheid en de niet-discriminatie, vervat in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Die situatie is evenwel niet het gevolg van de bepaling waarover de prejudiciële vraag is gesteld, maar van de ontstentenis van een vergelijkbare regel in de bepalingen betreffende de vaststelling van de afstamming van moederszijde.

B.8. Uit wat voorafgaat volgt dat de prejudiciële vraag ontkennend moet worden beantwoord.

Om die redenen,
het Hof
zegt voor recht:

– het ontbreken van de mogelijkheid voor het niet-ontvoogd kind dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, om zijn instemming met de erkenning door een vrouw te weigeren, terwijl die mogelijkheid wel bestaat ten aanzien van de erkenning door een man, is in strijd met het beginsel van de gelijkheid en de niet-discriminatie, vervat in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet;

– de oorsprong van de discriminatie is evenwel niet gelegen in artikel 319, § 3, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek;

– de prejudiciële vraag moet negatief worden beantwoord.

NOOT – *Het Arbitragehof en het afstammingsrecht: opinie een stap achteruit?*

Zoals kon worden verwacht (cf. o.a. Senaeve, P., «Materieelrechtelijke problemen in het nieuwe afstammingsrecht», in *Vijf jaar toepassing van het nieuwe afstammingsrecht*, Senaeve, P. (red.), Leuven, Acco, 1993, nrs. 227-228), heeft het Arbitragehof zich opnieuw dienen uit te spreken over de conformiteit van art. 319 B.W. met de artt. 10 en 11 van de Grondwet (voor een overzicht van de reeds gewezen arresten inzake het afstammingsrecht en de hieraan verbonden persoons- en vermogensrechtelijke gevolgen, cf. o.a. aps, F., «Het Arbitragehof en het afstammingsrecht. Een beknopt overzicht. Enkele beschouwingen bij het arrest van 28 november 1995», *R.W.*, 1995-96, 1305, en verder de hier aangehaalde verwijzingen). Nadat in eerdere arresten reeds het door de wetgever gecreëerde vereiste van de voorafgaande moederlijke toestemming en de aan de rechter aangeboden opportuniteitscontrole bij de erkenning van een minderjarig, niet-ontvoogd kind, door de vader, in bepaalde gevallen (voor een overzicht van deze gevallen: Senaeve, P., l.c., 114), ongrondwettig werd bevonden (cf. arrest nr. 39/90 van 21 december 1990, *B.S.*, 17 januari 1991, 1079, arrest nr. 63/92 van 8 oktober 1992, *B.S.*, 22 augustus 1991, en arrest nr. 62/94 van 14 juli 1994, *B.S.*, 3 september 1994, 22536), staat in het hierboven gepubliceerde arrest (arrest nr. 36/96 van 6 juni 1996, *B.S.*, 10 juli 1996, 18902) de voorafgaande toestemming van de minderjarige die de leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft ter discussie, alsook de aan de rechter aangeboden opportuniteitscontrole wanneer de zaak naar de rechtbank wordt verwezen.

Net zoals in de vorige arresten, stelt het Hof vast dat deze toestemming en eventuele opportuniteitscontrole enkel bestaat in het geval van de erkenning door een man en er geen correlatief in de wet (art. 313 B.W.) voorkomt voor het geval een vrouw tot een erkenning wil overgaan in diezelfde hypothese. Aldus heeft de wetgever aan het niet-ontvoogde kind van vijftien jaar de mogelijkheid geboden om zijn instemming te weigeren met een late erkenning van vaderszijde, maar niet met een late erkenning van moederszijde. De ratio legis van de in de wet bepaalde voorafgaande toestemming van de minderjarige die de leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft, is volgens het Hof te vinden in het feit dat «de wetgever de vaststelling van de afstamming afhankelijk heeft willen stellen van een toetsing vanuit het standpunt van het belang van het kind» (cf. overweging B.4). De vaststelling dat enerzijds internationale verplichtingen, meer bepaald het

Verdrag van New York van 20 november 1989 inzake de Rechten van het Kind, voorschrijven dat de verdragsluitende staten het kind vanaf de leeftijd dat het in staat is zijn eigen mening te vormen, de mogelijkheid dienen te verlenen om dit ook in rechte effectief te kunnen doen, en anderzijds dat de leeftijd van vijftien jaar op een objectief en redelijk criterium steunt, doen het Hof besluiten dat de regeling van art. 319, § 3, tweede lid, B.W. op zich niet onevenredig is.

Hiermee is echter geen antwoord gegeven op de vraag of dat verschil in wettelijke behandeling redelijk verantwoordbaar is om de gestelde doelstelling te kunnen realiseren en aldus de toetsing van het gelijkheidsbeginsel kan doorstaan, vanuit de vergelijkingscategorie man-vrouw. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en niet-discriminatie sluiten immers niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen, in casu man-vrouw, wordt ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat, een verantwoording die moet worden beoordeeld, met inachtneming van het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de in dezen geldende beginselen. Het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel (cf. o.a. arrest 38/93 van 9 juni 1993, overweging B.4). Een eerste stap in dit grondwettigheidsonderzoek is logischerwijs de vergelijkbaarheidstoets; m.a.w. dient eerst onderzocht te worden of de afstamming van een kind t.a.v. zijn moeder en de afstamming t.a.v. zijn vader wel vergelijkbare situaties zijn (cf. Senaève, P., «De vaderlijke erkenning van een buitenhuwelijks kind en het gelijkheidsbeginsel», *R.W.*, 1990-91, 1214). Reeds in vorige arresten (cf. arrest nr. 63/92 van 3 december 1992, overweging B.3.1. en arrest nr. 62194 van 3 september 1994, overweging B.4.) werd vooropgesteld dat de situatie van de vader en de moeder als vergelijkbaar beschouwd moet worden in zoverre zij bijdragen tot de genetische kenmerken van het kind en in zoverre zij in beginsel even geschikt zijn om het belang van het kind te beoordelen. Vasthoudend aan zijn vroegere rechtspraak oordeelt het Hof dan ook dat het door de wetgever in het leven geroepen onderscheid waarvoor geen redelijke verantwoording bestaat, in strijd is met de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie, zoals vervat in de artt. 10 en 11 van de Grondwet. Nieuw – althans in deze materie – is echter de aangewende techniek waarbij het Hof geen «nuttige» norm – in casu art. 319, § 3, tweede lid, B.W. in geval van erkenning door de vader, wenst te sanctioneren louter omdat dezelfde bepaling, namelijk het toestemmingsvereiste van de minderjarige die de leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, niet terug te vinden is de norm gesteld voor een vergelijkbare categorie, art. 313 B.W., in geval van erkenning door de moeder.

Een consequente toetsing aan het redelijkheids- en evenredigheidsbeginsel had nochtans, ons inziens, tot een andere oplossing kunnen leiden. Als eenmaal vastgesteld is dat de voorafgaande toestemming van de minderjarige die de leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt op een redelijk en objectief criterium steunt, kan de vraag gesteld worden of het wel noodzakelijk is dat dit expliciet vermeld staat in art. 319, § 3, derde lid, B.W. Geïnspireerd op het Internationaal Verdrag van New York van 20 november 1989 inzake de Rechten van het Kind, waarnaar trouwens het Hof zelf verwijst, bepaalt immers art. 931, tweede lid, Ger.W., als gewijzigd

door de wet van 30 juni 1994 houdende wijziging van artikel 931 van het Gerechtelijk Wetboek en van de bepalingen betreffende de procedures van echtscheiding, dat «de minderjarige die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt, in elk geding dat hem betreft, op zijn verzoek of bij beslissing van de rechter, kan worden gehoord door de rechter of de persoon die deze aanwijst, onverminderd de wettelijke bepalingen betreffende zijn vrijwillige tussenkomst en zijn toestemming». Uit de laatste zinsnede van voormeld artikel volgt dat het hoorrecht niet van toepassing is in de procedures waarin de minderjarige reeds procespartij is, nu hij in dat geval zijn standpunt voor de rechtbank kan laten gelden (Poelemans, B., «Het hoorrecht van minderjarigen», in *De hervorming van de echtscheidingsprocedure en het hoorrecht van minderjarigen. Commentaar op de wet van 30 juni 1994*, Pintens, W. en Senaève, P. (red.), Antwerpen, Maklu, 1994, 51, nr. 88). Zo kan, in de thans voorliggende hypothese, de minderjarige een verzoek richten tot de rechter ten einde gehoord te worden, enerzijds bij de moederlijke erkenning, de hypothese van art. 313 B.W., ongeacht of hij al dan niet de leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft, als anderzijds bij de vaderlijke erkenning wanneer hij nog niet de leeftijd van vijftien jaar bereikt heeft. In het laatste geval dient te worden aangenomen dat hem weliswaar niet als procespartij, in het kader van art. 319, § 3, tweede lid, B.W., om zijn toestemming gevraagd zal worden, maar dat hij wel kan vragen gehoord te worden in het kader van art. 931 Ger.W. (cf. Gent (jeugdkamer), 26 juni 1995, *R.W.*, 1995-96, 1357; het Hof achtte het wenselijk om, rekening houdend met art. 12 UNO-Conventie voor de Rechten van het Kind en art. 931 Ger.W., een dertienjarige te horen, nadat deze hiertoe verzocht had, in een adoptieprocedure waarbij art. 348, § 3, B.W. bepaalt dat de minderjarige geadopteerde vanaf vijftien jaar zijn toestemming dient te verlenen en aldus verplicht procespartij wordt, net zoals dit bepaald is in art. 319, § 3, tweede lid, B.W.). Hoewel, strikt juridisch gezien het hoorrecht niet gelijkgeschakeld kan worden met een positie als procespartij (d'Huart, V., «Le mineur face à la justice: de l'audition à l'action», *J.L.M.B.*, 1996, 664, noot onder Luik, 9 januari 1996) zal concreet de weigerachtige houding van de minderjarige, zoals die door hem wordt geformuleerd voor de rechter, meestal leiden tot een afwijzing van de vordering, net zoals dit het geval is bij een gebrek aan toestemming vanaf vijftien jaar. Aldus wordt de mening van de minderjarige de determinerende factor, ongeacht of de minderjarige de leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, en ongeacht of het gaat om een moederlijke erkenning (hypothese beoogd in art. 313 B.W.) of een vaderlijke (hypothese beoogd in art. 319 B.W.). Het beoogde doel kan dan ook worden bereikt zonder dat het toestemmingsvereiste expliciet in de wet opgenomen dient te worden. Door dit toch te doen, enkel voor de vaderlijke erkenning, schendt de wetgever het redelijkheids- en evenredigheidsbeginsel. In tegenstelling tot hetgeen het Hof besluit, zou dan ook gesteld kunnen worden dat de oorsprong van de discriminatie wel degelijk gelegen is in art. 319, § 3, tweede lid, B.W.

We dienen dan ook opnieuw (cf. aps, F., *l.c.*, 1308) te besluiten dat het Hof de redelijkheidstoetsing, al dan niet bewust, niet consequent heeft doorgetrokken. Bovendien is het niet ondenkbaar dat op grond van de nieuwe aangewende techniek (cf. supra) vroegere rechtspraak inzake (on)grondwettigheid van het Belgische afstammingsrecht opnieuw ter

discussie wordt gesteld (Pire, D., «Cour d'arbitrage et filiation: du neuf?», *J.L.M.B.*, 1996, 1684 noot onder Arbitragehof, 6 juni 1996).

Febian Aps
Assistent Instituut voor Familiaal Vermogensrecht
K.U. Leuven

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 20 JUNI 1995

Voorzitter: de h. Holsters

Rapporteur: de h. Huybrechts

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaten: mrs. Schildermars en Claeys Bouuaert

1. Deelneming (strafbare) – Rechtspersoon – 2. Belasting – Drankslijterij – Schuld

1. Wanneer een rechtspersoon een misdrijf heeft gepleegd door te verzuimen een wettelijke verplichting na te komen, rust de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor het misdrijf op de natuurlijke personen, organen of aangestelden die voor de rechtspersoon moesten optreden en dit niet hebben gedaan.

2. Een overtreding van het K.B. van 3 april 1953 en van de wet van 28 december 1983 betreffende respectievelijk de openingsbelasting en het vergunningsrecht maakt op zich een fout uit, die behoudens overmacht of onoverkomelijke dwaling strafrechtelijke schuld insluit.

H. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 13 mei 1994 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op tegen eiser ingestelde strafvordering;

Overwegende dat eiser wordt vervolgd wegens: «Feit I, als slijter van ter plaatse te verbruiken gegiste dranken, van de door de rechtspersoon B.V.B.A. E. gehouden slijterij sedert ten minste 22 maart 1990 geen wettelijk voorgeschreven aangifte van verandering van de aangestelde of van de persoon of personen belast met de werkelijke exploitatie van de slijterij te hebben gedaan bij de ontvanger der accijnzen over het gebied, vóór de dag waarop de nieuwe exploitant in bediening treedt (artikel 25 van het koninklijk besluit van 3 april 1953 tot coördinatie van de wetbepalingen inzake de slijterijen van gegiste dranken); Feit II, als houder van de drankgelegenheid gelegen te Leopoldsborg, in het bezit van een vergunning betreffende het verstrekken van sterke drank en betreffende het vergunningsrecht sedert ten minste 22 maart 1990 geen wettelijk voorgeschreven aangifte van verandering van lasthebber te hebben gedaan bij de dienst die de vergunning heeft afgegeven (artikel 7 van de wet van 28 december 1983 betreffende het verstrekken van sterke drank en betreffende het vergunningsrecht); Feit III, als houder van de drankgelegenheid van sterke dranken te Leopoldsborg op 22 maart 1990 sterke dranken voorhanden te hebben gehad in plaatsen en lokaliteiten waar de verbruikers toegang hebben, zonder dat (eiser) het vergunningsrecht ten belope van 25.000 frank had betaald voor het kalenderjaar

1990 (artikel 11, § 1, 1°, van de wet van 28 december 1983 betreffende het verstrekken van sterke drank en betreffende het vergunningsrecht); Feit IV, als houder van de drankgelegenheid van sterke dranken te Leopoldsborg op 12 september 1991 sterke dranken voorhanden te hebben gehad in plaatsen en lokaliteiten waar de verbruikers toegang hebben, zonder dat (eiser) het vergunningsrecht ten belopen van 31.000 frank had betaald voor het kalenderjaar 1991 (artikel 11, § 1, 1°, van de wet van 28 december 1983 betreffende het verstrekken van sterke drank en betreffende het vergunningsrecht)»;

Dat het arrest eiser schuldig verklaart in zijn hoedanigheid van zaakvoerder en strafrechtelijk verantwoordelijke persoon van de B.V.B.A. E. en hem wegens elk van die feiten afzonderlijk straf oplegt;

Over het eerste middel, (...)

Overwegende dat een rechtspersoon een misdrijf kan plegen, maar niet strafrechtelijk kan worden veroordeeld;

Overwegende dat, wanneer een rechtspersoon een misdrijf heeft gepleegd, de strafrechtelijke verantwoordelijkheid rust op de natuurlijke personen, organen of feitelijke beheerders of aangestelden, door wier toedoen de rechtspersoon heeft gehandeld;

Dat wanneer een rechtspersoon een misdrijf heeft gepleegd door te verzuimen een wettelijke verplichting na te komen, de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor het misdrijf rust op de natuurlijke personen, organen of aangestelden, die voor de rechtspersoon moesten optreden en dit niet hebben gedaan;

Dat om die natuurlijke persoon te veroordelen niet is vereist dat de rechtspersoon in het geding wordt betrokken;

Overwegende dat verweerder in zijn conclusie bij de appelrechters aanvoerde: «Aangezien de enige medezaakvoerder, Yvo W., bij vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Hasselt op 18 februari 1988 failliet verklaard werd, en dit een persoonlijk faillissement betrof en niet dat van de B.V.B.A. E., was vanaf dat ogenblik (eiser), alleen handelend zaakvoerder»;

Overwegende dat dit gegeven derhalve in het debat was en het arrest eisers recht van verdediging niet schendt door die overweging over te nemen;

Dat voor het overige die overweging overtuigend is, daar hij geen afbreuk doet aan de vaststelling dat eiser zaakvoerder was, waartegen hij niet opkomt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel: schending van (...)

doordat het arrest (eiser) schuldig verklaart op grond van de motivering dat «in casu de accijnswetgeving de eenvoudige stoffelijke overtreding straft en geen rekening houdt met het (algemeen) opzet van de overtreder» en hiermee het door (eiser) in zijn conclusie ontwikkelde argument verwierpt dat het moreel bestanddeel van het misdrijf ontbrak omdat er geen bijzonder opzet was; dat het hof (van beroep) hiermee te kennen heeft gegeven dat er bij (eiser) geen opzet aanwezig diende te zijn om hem te veroordelen, terwijl bij toepassing van de strafwet dit opzet in elk geval bewezen dient te zijn;

Overwegende dat het orgaan van een rechtspersoon verplicht is te zorgen voor de naleving van de wetbepalingen waarvan de overtreding een misdrijf oplevert;

Overwegende dat een overtreding van de te dezen toegepaste strafbepalingen van het koninklijk besluit van 3 april

1953 tot coördinatie van de wetbepalingen inzake slijterijen van gegiste dranken en van de wet van 28 december 1983 betreffende het verstrekken van sterke drank en betreffende het vergunningsrecht op zich een fout uitmaakt die, behoudens overmacht of onoverkomenlijke dwaling, strafrechtelijke schuld insluit;

Overwegende dat eiser bij de appelrechters, niet heeft aangevoerd dat hij zich bevond in een geval van overmacht of onoverkomenlijke dwaling;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

...

NOOT – 1. Te dezen heeft de feitenrechter vastgesteld dat de beklaagde «alleen handelend zaakvoerder» van de handelsvennootschap was. Het stond dan ook vast dat de rechtspersoon slechts door toedoen van de beklaagde handelde of kon handelen: het strafbare verzuim kon slechts aan hem worden toegeschreven.

2. Betreffende het opzet bij misdrijven inzake dranksluiterijen van gegiste dranken, zie: A. Vandeplas in: *Comm. straf.*, nr. 77.

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE GENT

17e KAMER – 25 OKTOBER 1994

Voorzitter: de h. Lievens

Advocaten: mrs. Olivier en Leys

Koop – Dieren bestemd om te worden geslacht voor het verbruik – Vernietigbaarheid wegens afkeuring van het dier voor menselijke consumptie – Termijn voor het instellen van de vordering

De verkoop van een dier dat bestemd is om te worden geslacht voor het verbruik, is vernietigbaar wanneer de ter plaatse bevoegde openbare dienst het dier afkeurt voor menselijke consumptie, wat te dezen het geval is, daar de verkochte stier door de Nederlandse Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees werd afgekeurd wegens inspuiting met hormonen. De vordering tot nietigverklaring dient in dat geval te worden ingesteld vijf dagen na de levering (art. 13 van de wet van 25 augustus 1885, ingevoegd door de wet van 3 juli 1894).

D. t/ N.-M.

Op de veemarkt te Sint-Michiels verkocht Marcel D. op 8 november 1986 aan wijlen Marcel N. (de rechtsvoorganger van de geïntimeerden) twee stieren (een stier nr. 91 en een stier nr. 93; alleen de stier nr. 93 komt ter sprake in dit geding). De stieren werden geleverd op 10 november 1986 en nog dezelfde dag doorverkocht, door Marcel N., aan Roger De S. uit Ruiselede.

Op de fiche van het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet staat duidelijk vermeld dat de koopwaar (de twee stieren) geslacht zal worden in Nederland («om te slachten in Nederland»); de stieren worden er vermeld als stier nr. 91 en stier nr. 93.

Op het attest van de (Nederlandse) Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees staat te lezen dat het rund, gemerkt nr. 93, te Deventer op 11 november 1986 werd *afgekeurd wegens inspuiting met hormonen*. Het dier dat ter slachting werd aangeboden onder nummer 93 afkomstig uit België, begeleid met certificaat nr. 010, werd afgevoerd naar de destructor te Bergum (in Friesland).

Beoordeling

...

2. Dierenarts dr. Dirk Gantois uit Oudenburg, die door de appellant naar Denveter werd gestuurd (en naar het vrieshuis in Olst) ter identificatie van het rund, betwist formeel dat de te Deventer afgekeurde stier de stier zou zijn die D., als landbouwer, verkocht aan de veehandelaar N.

Alvorens dit punt aan de orde kan komen moet uiteraard eerst worden onderzocht of de oorspronkelijke eis van 19 mei 1987 (de koop-verkoop dagtekent van 8 november 1986), steunend op artikel 1646 van het Burgerlijk Wetboek, ontvankelijk is.

Terloops merkt het Hof op dat het niet opgaat te spreken over de stier als een «goed buiten de handel». In beginsel zijn alle goederen in de handel, uitgezonderd die welke krachtens een *wetsbepaling* eraan onttrokken worden (zie advies bij arrest Cass., 9 januari 1891, *Pas.*, 1891, I, 39). Op het ogenblik van de koop-verkoop van de stier was het dier zeker *in* de handel, afgezien van de problematiek van de toepassing van art. 13 van de wet van 25 augustus 1885 (koop-vernietigende gebreken).

Ook het argument van de dwaling gaat niet op. Het gaat zeker niet om een verhinderende dwaling (= een dwaling die de totstandkoming van het contract belet, hetzij een dwaling omtrent de aard van de overeenkomst – de «error in negotio» of omtrent het voorwerp van de overeenkomst – de «error in corpore»). Opdat het een eigenlijke dwaling zou zijn (die de overeenkomst vernietigbaar maakt, zie art. 1110 B.W.) moet het gaan om een dwaling betreffende de determinerende oorzaak van de overeenkomst (= wat de wet noemt «zelfstandigheid van de zaak») ofwel een dwaling omtrent de persoon met wie men bedoelde te handelen. Geen van beide wettelijke hypothesen (art. 1109 B.W.) is in casu toepasselijk.

Ook de hypothese van bedrog – hetzij het oorzakelijk bedrog (dolus malus), hetzij het bijkomstig bedrog (dolus in cidens) – komt in casu niet in aanmerking.

3. De eerste rechter was van oordeel, met betrekking tot de *ontvankelijkheid van de vordering*, dat het ontvankelijkheidsvereiste (om de eis in te leiden binnen een zeer korte termijn – het enig artikel van de wet van 3 juli 1894, ingevoegd in de wet van 25 augustus 1885 onder artikel 13) niet toepasselijk is omdat «inspuiten met hormonen» niet opgenomen is bij de opgesomde ziekten.

Het Hof is van oordeel dat de eerste rechter zich vergist heeft op dit essentiële punt.

Men moet namelijk een *onderscheid* maken tussen de koop-vernietigende gebreken van huisdieren die gekocht worden om *voortgehouden* te worden, en de koopvernietigende gebreken met betrekking tot dieren bestemd om *voor het verbruik geslacht te worden*.

In het eerste geval (noemen we dit «niet-slachtee») zijn de koopvernietigende gebreken niet overgelaten aan het oordeel van de rechter, maar worden zij op beperkende wijze opgesomd in de koninklijke besluiten die ter uitvoering van de wet van 25 augustus 1885 werden genomen (K.B. van 3 september 1885; K.B. van 31 mei 1951, thans K.B. van 24 december 1987, *B.S.*, 14 januari 1988). In dat geval moet de vordering worden ingesteld, naar gelang van de ziekte of het gebrek, binnen dertig, vijftien of negen dagen. Het inspuiten met hormonen komt niet voor op deze limitatieve lijst van ziekten of gebreken.

In het tweede geval (*dieren die bestemd zijn om geslacht te worden voor het verbruik*) is de verkoop vernietigbaar zodra de ter plaatse bevoegde openbare dienst het dier afkeurt met betrekking tot het verbruik. In dit geval geldt er geen lijst: het koopvernietigend gebrek bestaat in het feit dat het dier is afgekeurd voor het verbruik (zie A. KLUYSKENS, *De contracten*, 2e druk, 1952, 156 tot 160; R. VANDEPUTTE (in *Beginnelen van Belgisch privaatrecht*, deel X), *Overeenkomsten*, 1981, 189 tot 192; H. DE PAGE, *Koopvernietigende gebreken (Huisdieren)*, nr. 149).

Het element – verkoop om geslacht te worden voor het verbruik, m.a.w. om te dienen voor de menselijke voeding – is in casu buiten elke twijfel aanwezig (zie punt 2).

In dit tweede geval geldt artikel 13 van de wet van 25 augustus 1885 (als ingevoegd door de wet van 3 juli 1894): er is – om te vermijden dat gebreken, ontstaan na de verkoop, ten laste van de verkoper worden gelegd – een *nauwkeurige en strenge procedureregeling*: de vordering moet (met het oog op een expertise) ingesteld worden *binnen vijf dagen na de levering* en het dier mag slechts op vijf myriameter ((1 myriameter = 10 km)) verplaatst geweest zijn.

Nu de vordering eerst is ingesteld op 19 mei 1987, meer dan zes maanden na de datum van de koop-verkoop, is de eis niet toelaatbaar.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e KAMER – 18 NOVEMBER 1994

Voorzitter: de h. Mertens

Raadsheren: de hh. Thybergin en De Cooman

Advocaten: mrs. Van Melkebeke en Baert

Notaris – Informatie- en raadgegingsverplichting – Geen onderscheid tussen uitoefening van openbaar ambt en optreden als raadgever-jurist – Overhandiging van cheque onder voorwaarde van indeplaatsstelling – Verplichting na te gaan of voorwaarden voor indeplaatsstelling vervuld waren

De notaris is geen loutere penlener die de instructies van de partijen klakkeloos en machinaal uitvoert en door deze uitvoering hen al dan niet ten onrechte laat geloven in de rechtsgeldigheid van zijn geschriften. Hij is integendeel de vertrouwenspersoon bij uitstek, die zijn kennis en vaardigheid in de eerste plaats aanwendt voor de rechtszekerheid, ter voorkoming van geschillen en rechtsgedingen.

Naast het zuiver materiële werk, moet de notaris zorgen voor de inhoud van de akte, zodat de rechtshandeling haar normale juridische en economische gevolgen kent. Daartoe dient de no-

taris, als hij is aangezocht, de partijen adequaat en volledig voor te lichten.

De verplichting tot raadgeving rust op de notaris, zowel in de uitoefening van zijn openbaar ambt als in zijn optreden als raadgever-jurist en zakenman. Het is ongefundeerd en gekunsteld het handelen van de notaris in twee afgescheiden delen te splitsen, al dan niet ter uitvoering van zijn ambt.

Wanneer de notaris wist dat de terhandstelling van een cheque geschiedde onder voorwaarde van indeplaatsstelling, dan was het zijn plicht als raadsman-jurist na te gaan of de voorwaarden voor indeplaatsstelling vervuld waren en, bij gebreke daarvan, zijn cliënt daarop te wijzen.

Een kwitantie schrijven waarvan de tekst bepaald is door de gevolgen gewild door diegene die betaalt, maar waarvan de notaris weet of minstens moest weten dat ze een inhoud heeft die niet voldoet aan de wettelijke vereisten, is een zware fout van de notaris.

H. t/ X.

Op 7 juni 1978 stelde Juliaan H., de appellant, aan notaris X., de geïntimeerde, een cheque ten bedrage van 700.000 fr. ter hand, ter aanzuivering van schulden van Cécile De V., met wie de appellant op dat ogenblik een feitelijk gezin vormde.

Op papier met briefhoofd van voormelde notaris, gaf de geïntimeerde aan Juliaan H. – en klaarblijkelijk ingevolge voorafgaande besprekingen – kwitantie met datum 7 juni 1978, in de volgende bewoordingen:

«Ontvangen van de heer Juliaan H., betalende ter ontlasting van mevrouw Cécile De V. en met subrogatie in de rechten van haar schuldeisers, een cheque ten bedrage van zevenhonderd duizend frank. Van heden af is dit kapitaal renteloos. De som wordt aangewend ter aflossing van privé-schulden van mevrouw De V. ten kantore van ondergetekende notaris en het saldo ter betaling van hypotheekschulden jegens N.V. Volksdepositokas te Gent.»

In het strafrechtelijk onderzoek – op klacht van De V., na de dagvaarding tot invordering van het bedrag van 700.000 fr. door H. ten laste van De V. – verklaarde notaris X aan De V. op 31 augustus 1978 «een omstandige afrekening van alle verrichtingen (...) voor haar rekening gedaan» te hebben overgemaakt, welk feit, door De V. in diens daarop volgende verklaring niet ontkend werd.

Nadat de vordering ingesteld door H. tegen De V. werd afgewezen bij vonnis van 27 oktober 1988 (14e kamer, Rb. Gent), bevestigd bij arrest van dit Hof (17e kamer) en 22 mei 1990, liet de appellant de geïntimeerde dagvaarden.

Tegen het vonnis, waarbij de vordering werd afgewezen (supra) heeft H. hoger beroep ingesteld.

Beoordeling

1. De notaris is in belangrijke mate de raadgever van de justitiabele die hem aanzoekt; als raadgever die naam waardig, moet hij zijn verantwoordelijkheden nemen, wil hij die rol blijven vervullen in de maatschappij.

De notaris is dan ook geen loutere penlener die de instructies van de partijen klakkeloos en machinaal uitvoert en door deze uitvoering hen (al dan niet ten onrechte) laat geloven in de rechtsgeldigheid van zijn geschriften; a contrario, hij is de vertrouwensman bij uitstek, die zijn kennis

en vaardigheid in de eerste plaats aanwendt voor de rechtszekerheid, ter voorkoming van geschillen en rechtsgedingen.

Naast het zuiver materiële werk, moet de notaris dan ook instaan voor haar inhoud, derwijze dat de rechtshandeling haar normale juridische en economische gevolgen kent; daartoe zal hij – wanneer hij is aangezocht – de partijen adequaat en volledig voorlichten.

De verplichting tot raadgeving dringt zich aan de notaris op, zowel in de uitoefening van zijn openbaar ambt als in zijn optreden als raadgever-jurist en zakenman. Het strikt onderscheid door de eerste rechter gemaakt, is niet gefundeerd en gekunsteld. Het is niet mogelijk het handelen van de notaris in twee afgescheiden delen te splitsen, al dan niet ter uitvoering van zijn ambt. Het verstrekken, zoals in casu, van een kwitantie voor betaling o.m. van zijn honorarium, is een daad die onmiddellijk aansluit bij de notariële opdracht, m.n. het verlenen van authenticiteit aan de koop-verkoop, aangegaan door De V.

Trouwens, de rechtzoekende wendt zich tot «de notaris», doet dit wegens zijn hoedanigheid, ongeacht of het optreden al dan niet past binnen de notariële praktijk *stricto sensu*.

Bij het voorgaande moet trouwens worden vermeld dat de voorlichtingsplicht van de notaris – handelend als openbare ambtenaar – niet wettelijk is gefundeerd; zijn aansprakelijkheid als openbaar ambtenaar is desondanks nooit in twijfel getrokken, doch dringt zich op als een vaststaand en zeker gegeven, niet vast te leggen in (of te beperken door) stroeve teksten, omdat het handelen van de notaris het optreden is van een vertrouwensman, dat past in een veranderende wereld en evolueert met de administratieve, maatschappelijke en economische realiteit.

De geïntimeerde is dan ook helemaal niet te volgen wanneer hij zijn handelen vergoelijkt door te zeggen dat de inhoud van zijn kwitantie aan een cliënt, de (loutere) resulant is van een dictaat van deze laatste. Zoals boven reeds gezegd, behoorde de notaris – hoe dan ook, zelfs al zou Juli-aan H. de tekst gedicteerd hebben – de appellant te wijzen op zijn rechtswaling (*supra*) omtrent de rechtsfiguur van de subrogatie, op straffe de rechtsschijn te wekken bij de indeplaatsstelling te handelen als gemandateerde van de schuldeisers...

Hoewel de stelling van het dictaat door H. ongeloofwaardig is (een leek is niet vertrouwd met juridische terminologie), heeft de notaris (hoe dan ook) door zijn handtekening onder de tekst – op papier met zijn briefhoofd – te plaatsen, de inhoud van het geschrift tot het zijne gemaakt. Verder is het de notaris die door de tekst gevolgd door zijn handtekening, aan de appellant een bewijs verstrekte van diens betaling bij wege van cheque, met subrogatie.

Wanneer de notaris wist dat de terhandstelling van de cheque geschiedde onder voorwaarde van indeplaatsstelling, dan was het zijn plicht als raadsman-jurist na te gaan of de voorwaarden voor subrogatie waren vervuld en – bij gebreke daarvan – de appellant daarop te wijzen.

Een kwitantie schrijven waarvan de tekst bepaald is door de gevolgen gewild door diegene die betaalt, doch waarvan de notaris weet, minstens moest weten dat ze een inhoud heeft strijdig met de wet (omdat aan de wettelijke vereisten niet is voldaan), is een zware fout; dit, afgezien het antwoord op de vraag of het handelen van de notaris al dan niet ge-

schiedde met het doel zich (toch) de cheque te doen overhandigen.

Zich lenen tot inefficiënte geschriften is – in elk geval – geen faire handelwijze en impliceert een tekortkoming voor een openbaar ambtenaar, die in de samenleving – afgezien of hij handelt als publiek ambtenaar dan wel als zakenman – een vertrouwensfunctie heeft.

Het is precies de taak van de notaris de partijen te wijzen op hun fouten en vergissingen; ipso facto mag hij zichzelf daaraan niet bezondigen, laat staan zijn cliënt actief misleiden of in dwaling houden door hem niet te wijzen op zijn vergissing.

Afgezien van de (beweerde) omstandigheden in dezen (betaling door H. op een ogenblik dat hij reeds een verhouding had met een derde vrouw), is het blijkens de inhoud zelf van de kwitantie (op vraag van de appellant), verre van denkbeeldig dat, na loyale en volledige voorlichting, de appellant zou hebben afgezien van de terbeschikkingstelling van een kapitaal van 700.000 fr. ter aanzuivering van schulden van een derde, waarvoor hij in rechte niet was gehouden.

Het vorenstaande geldt onverkort, ook al zou het optreden van de notaris een loutere dienstverlening zijn, *quod non* te dezen, gelet op de omstandigheid dat hij het product van de cheque in de eerste plaats toerekende op zijn eigen honorarium en interest, hem verschuldigd ingevolge het door hem aan Cécile De V. toegestane overbruggingskrediet.

Evenmin kan aan de geïntimeerde de stelling baten als meende hij dat de appellant *animo donandi* handelde; immers, de tekst van de kwitantie bewijst precies het tegendeel, wat de geïntimeerde als jurist – die de tekst, zo niet zelf verwoordde, minstens op papier zette – niet kan zijn ontgaan en geen plaats liet voor (gerechtvaardigde) twijfel; nu de appellant de subrogatie beoogde, en terwijl de kwitantie voorzag in de omzetting in een lening zonder interest («van heden af is dit kapitaal renteloos»), kon de geïntimeerde zich niet vergissen omtrent de afwezigheid van begiftingsinzicht, betreffende het kapitaal.

De bedoelingen van de appellant waren derhalve klaar en duidelijk te achterhalen aan de hand van de tekst van de kwitantie, derwijze dat de eerste rechter ten onrechte gemeend heeft de bedoelingen van de appellant te moeten detecteren... aan de hand van levensomstandigheden, die blijken uit... tegenstrijdige verklaringen in een strafdossier.

2. Uit het voorgaande volgt dat de appellant gerechtigd is zijn schade te doen vergoeden door de geïntimeerde; nu hij – blijkens de litigieuze kwitantie – beoogde aan De V. een renteloze lening toe te staan voor onbepaalde tijd, nu de goede trouw de appellant als medecontractant van De V. – te meer gelet de concrete omstandigheden, waar in de geldschieting plaatsvond en de financieel-economische toestand van de leenster, door de leener gekend ten tijde van zijn betaling aan notaris X. – noopte tot een tijdige vraag tot terugbetaling, komt het billijk voor de vergoedende interest a rato van 6 procent per jaar toe te kennen, doch pas na verloop van 24 maanden na terugvordering door de schuldenaar (twee jaar na dagvaarding van Cécile De V.), dus vanaf 8 november 1986.

Nu de vergoedende interest bedoeld is als vergoeding voor het tijdsverloop tussen de dag waarop de schade werd geleden en de dag waarop de schadevergoeding wordt begroot en derhalve integrerend deel uitmaakt van de schadevergoe-

ding, is er geen reden deze te kapitaliseren, terwijl de moratoire interest pas verschuldigd is vanaf de uitspraak dezer.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1ste KAMER – 12 DECEMBER 1995

Voorzitter: de h. Van Orshoven

Raadsheren: de h. Vanderwegen en mevr. Mertens de Wilmars

Advocaten: mrs. Bailleux loco Hupin en Van den Bulck loco Vercammen

Overeenkomst – Huur van telefooninstallatie – Eenzijdig verbrekingsrecht tegen betaling van een vergoeding – Juridische aard – Bedongen verbrekingsvergoeding – Burgerlijke straf – Strijdigheid met de openbare orde en de goede zeden

Een contractspartij die de mogelijkheid bedingt zich van haar verbintenissen te ontdoen door de betaling van een bepaalde som, bezit een werkelijk keuzerecht. De aldus bedongen betaling maakt geen sanctie uit van een tekortkoming aan een verbintenis, maar is louter de tegenprestatie van het mogen uitvoeren van dat keuzerecht.

Deze bedongen verbrekingsvergoeding mag nooit een burgerlijke straf zijn, maar enkel de tegenprestatie voor het afstand doen door de wederpartij van haar recht om de uitvoering van de overeenkomst te vorderen, d.i. voor de schade die zij lijdt doordat het contract voortijdig wordt beëindigd.

Een beding in een overeenkomst betreffende de huur van een telefooncentrale, naar luid waarvan de huurder het recht heeft het contract te verbreken mits hij een forfaitaire en onverminderbare vergoeding betaalt, gelijk aan de helft van de nog tot bij afloop van het contract verschuldigde bedragen, met een minimum gelijk aan één jaar huur, doet blijken van een zodanig belang van de verhuurder bij een spoedige verbreking door de huurder, dat het tevens een speculeren aantoonst van de verhuurder op de vervroegde beëindiging van de overeenkomst. Bovendien verhindert een dergelijk beding, bij wijze van een private straf, dat de huurder zich op een aanvaardbare wijze van zijn verbintenissen kan bevrijden wanneer deze nog een lange termijn lopen. Een dusdanig beding is strijdig met de artt. 6, 1131 en 1133 B.W. en kan geen gevolg hebben.

N.V. T. t/ B.V.B.A. B.

I. Over de feiten

Overwegende dat op 11 december 1985 tussen de appellante en de N.V. B. Belgium, rechtsvoorgangster van de geïntimeerde, een overeenkomst werd gesloten waarbij de appellante aan de tweede genoemde een telefooninstallatie in huur gaf;

dat deze overeenkomst werd gesloten voor tien burgerlijke jaren volgende op het jaar van de indienststelling (1986) met het volgende beding:

«De nemer heeft het recht af te zien van de uitvoering van het contract of dit te verbreken. In dit geval betaalt hij aan de (appellante) een forfaitaire en onherleidbare vergoeding,

gelijk aan de helft van de nog tot bij afloop van het contract verschuldigde bedragen, indien dit normaal zou zijn uitgevoerd tot aan de vervaldag, met een minimum gelijk aan één jaar huur.

«Deze schadevergoeding is niet verschuldigd ingevolge de toepassing van een strafclausule, maar wel als verplichte tegenprestatie voor de uitoefening van een verbrekingsrecht. Door niet-betaling van deze schadevergoeding verliest de nemer automatisch en van rechtswege het recht van verbreking.

«Dezelfde forfaitaire en onherleidbare vergoeding is aan de (appellante) verschuldigd in geval van gerechtelijke ontbinding ten nadele van de nemer».

Overwegende dat een bijkomende overeenkomst werd gesloten op 15 januari 1987 omtrent een toestel dat vervangen werd door een ander en waarbij de duurtijd van de oorspronkelijke overeenkomst verlengd werd met één jaar;

dat de overeenkomst aldus gold tot 31 december 1997;

Overwegende dat «P. Belgium – Division: N.V. B. Belgium» op 13 oktober 1987 aan de appellante liet weten: «Wegens reden van overmacht zijn wij gedwongen onze onderneming in België te sluiten. Hierdoor dienen wij uiteraard een einde te maken aan de bestaande overeenkomst dienaangaande. Mogen wij U verzoeken zo goed te willen zijn binnen de 14 dagen vanaf heden... over te gaan tot het wegnemen van de installatie?»;

dat de appellante op 29 oktober 1987 antwoordde dat de geïntimeerde door deze opzegging een bedrag verschuldigd was van «de helft van de nog tot bij afloop van het contract verschuldigde bedragen zo dit normaal zou zijn uitgevoerd tot aan de vervaldatum, volgens detail in bijlage»;

dat de geïntimeerde op 9 november 1987 voorbehoud maakte omtrent de «contractbreuk» en aandrong de installatie weg te halen;

dat niet betwist wordt dat deze weghaling gebeurde op 17 november 1987;

...

V. Over de oorzaak van de opzegging

Overwegende dat de geïntimeerde zich op overmacht beroept, bewerende dat de huurovereenkomst werd opgezegd toen de Nederlandse moedermaatschappij besliste haar onderneming in België – de nemer – te sluiten;

Overwegende dat de beslissing van een moedermaatschappij op zichzelf geen overmacht uitmaakt voor de dochtermaatschappij;

dat niet wordt aangetoond dat de beslissing van de moedermaatschappij haar oorzaak vond in enige overmacht;

dat de middelen die op dit punt door de geïntimeerde worden aangevoerd dan ook als ongegrond moeten worden afgewezen;

VI. Over de tussen de partijen gesloten huur

Overwegende dat de huur van goederen een contract is waarbij de ene partij zich verbindt om de andere het genot van een zaak te doen hebben gedurende een zekere tijd en tegen een bepaalde prijs, die de laatstgenoemde zich verbindt te betalen (art. 1709 B.W.);

Overwegende dat de appellante een telefooninstallatie in huur gaf voor een termijn van tien jaar tegen een in de overeenkomst bepaalde prijs;

Overwegende dat omtrent de termijn van tien jaar een automatische verlenging werd bedongen, behoudens opzegging door de partijen zes maanden voor het verstrijken ervan;

dat de rechten van de appellante «onaantastbaar» bleven indien het gebruik van een gedeelte van de installatie overbodig of onmogelijk werd voor de nemer en dat bij verhuizing van de nemer de installatie in de nieuwe lokalen moest worden geplaatst;

dat de nemer vóór het einde van de overeengekomen termijn wel kon afzien van de verdere uitvoering van het contract onder de voorwaarden van de hierboven geciteerde § 7;

Overwegende dat de uitbreidingen of herstellingen aan en het onderhoud van het gehuurde goed slechts door de appellante mochten worden uitgevoerd;

dat de kostprijs van alle herstellingen of wijzigingen aan de installatie ten laste waren van de nemer;

dat de kosten van onderhoud begrepen waren in de huurprijs;

dat de demontering van de installatie bij beëindiging van de overeenkomst ten laste werd gelegd van de nemer;

Overwegende dat de huurprijs geen betrekking had op de aansluitingskosten en de kosten van bedrading, nodig voor het verbinden van de apparaten, nu deze kosten door de geïntimeerde werden betaald;

dat de oorspronkelijk overeengekomen maandelijkse brutohuur, met inbegrip van de onderhoudskosten, 25.350 fr. bedroeg, d.i. jaarlijks 304.200 fr.;

dat in het totale bedrag van de brutohuur, de huur van de telefooncentrale de belangrijkste post vormde, nl. 18.830 fr. per maand, terwijl het overige van de brutohuur betrekking had op de software (900 fr. per maand) en op de toestellen met toebehoren;

dat hierbij opgemerkt moet worden dat het vervangen van een toestel met een maandelijkse brutohuur van 119 fr. door een toestel met een maandelijkse brutohuur van 310 fr. zijnde een verhoging van de jaarlijkse brutohuurprijs met 2.292 fr., aanleiding gaf tot de overeenkomst van 15 januari 1987 waarbij de huurtermijn van de volledige installatie met één jaar werd verlengd;

dat de overeengekomen prijzen regelmatig werden aangepast volgens een formule die in het contract was bepaald;

Overwegende dat de appellante, omtrent de aard van de gehuurde telefooninstallatie, in haar conclusie nog uitlegt dat een dergelijk goed slechts moeilijk kan worden herverhuurd nu iedere nieuwe klant een nieuwe installatie wenst;

dat zij omtrent de huurprijs beweert dat deze werd berekend op een afschrijvingsperiode van tien jaar;

dat deze verduidelijkingen enigszins doen denken aan sommige aspecten van deze financiële leasing en meer bepaald aan de widersamenstelling door de verhuurder van het geïnvesteerde kapitaal;

Overwegende dat de partijen evenwel duidelijk geen financiële leasing sloten nu aan de nemer, volgens de voorgelegde stukken nooit de mogelijkheid werd gegeven om, door middel van een krediet dat terugbetaald wordt naarmate deze installatie wordt gebruikt, bij het einde van de huurtermijn de telefooninstallatie te verwerven;

Overwegende dat de verbrekingsvergoeding ten bedrage van 50 % van de nog te vervallen huur, voorkomend in § 7 van de overeenkomst, gelijk is aan de ontbindings- of verbrekingsvergoeding waarop de appellante recht heeft bij een contractuele tekortkoming van de nemer;

dat deze vergoeding, wat zijn bedrag betreft, aanvaard wordt bij de beëindiging van een financiële leasing, tenminste wanneer op dat ogenblik de lessor niet meer de mogelijkheid heeft om het verhuurde goed te herverkopen aan een prijs die zijn verlies dekt;

dat in het onderhavige geval de ontbinding of de verbreking, die aanleiding geeft tot de besproken vergoeding, wel onderscheiden moet worden van de bedongen opzegging tegen het einde van de overeenkomst, die alleen een termijn van zes maanden vereist;

dat de vermelde verbrekingsvergoeding nog impliceert dat een jaarlijkse nettohuurprijs van 278.417 fr. bij de opzegging van de overeenkomst wanneer deze nog 10 jaar moet lopen – hetgeen te dezen ongeveer het geval was – aan de appellante een kapitaal oplevert van $2.784.170 : 2 = 1.392.085$ fr.;

dat een kapitaal van 1.392.085 fr. wanneer het belegd wordt tegen de wettelijke interest van 8% gedurende een periode van tien jaar, tijdens deze periode toelaat, bij wijze van maandelijkse postnumerando betalingen, een huurgeld te krijgen op jaarbasis van $1.392.085 : 6,95 = 200.300$ fr. (...) d.w.z. ongeveer 72% van de aanvankelijk bedongen nettohuurprijs en waarin de vergoeding voor het onderhoud begrepen was;

dat bij een verbreking op vijf jaar van de einddatum, deze nettohuurprijs aan de hand van dezelfde vaste annuïteitstafel de volgende berekening oplevert: $278.417 \times 5 = 1.392.085$; $2 = 696.042 : 4,14 = 168.126$ fr. of ongeveer 60% van de nettohuurprijs van 278.417 fr., waarin begrepen, het zij herhaald, de onderhoudskosten;

VII. Over de geldigheid van de verbrekingsvergoeding

Overwegende dat een contractspartij, die de mogelijkheid bedingt zich van haar verbintenissen te ontdoen door de betaling van een bepaalde som, een werkelijk keuzerecht bezit;

dat een wederpartij dit recht niet meer op de helling kan zetten door gebruik te maken van de gedwongen uitvoering;

dat de aldus bedongen betaling geen tekortkoming aan een verbintenis sanctioneert, maar louter de tegenprestatie is van het mogen uitoefenen van het keuzerecht;

Overwegende dat uit deze vaststellingen nochtans niet afgeleid kan worden dat de verbrekingsvergoeding, in tegenstelling tot het schadebeding, als prijs voor het uitoefenen van het verbrekingsrecht, geen vergoeding zou zijn voor de schade die de wederpartij lijdt doordat de verbrekende partij gebruik maakt van haar keuzerecht;

dat integendeel, zoals bij het strafbeding, aangenomen moet worden dat deze verbrekingsvergoeding nooit een burgerlijke straf kan zijn maar enkel de tegenprestatie voor het afstand doen door de wederpartij van haar recht om de uitvoering van de overeenkomst te vorderen, dit is: voor de schade die zij lijdt doordat het contract voortijdig wordt beëindigd;

dat het overeengekomen bedrag in de overeenkomst overigens een «schadevergoeding» wordt genoemd;

Overwegende dat de geldigheid van een verbrekingsbeding niet beoordeeld kan worden aan de hand van de voor- of nadelen die de respectieve contractspartijen uit dit beding hebben gehaald, maar wel volgens de redelijke verwachtingen die zij op dit punt konden koesteren bij het sluiten van de overeenkomst;

Overwegende dat de overeenkomst duidelijk een huur van goederen is en niet, zoals bij een financiële leasing, een kredietoperatie vergezeld, enerzijds van een zekerheid in de vorm van het eigendomsrecht tijdens de afschrijvingsperiode, en anderzijds van een koopoptie op het einde van deze periode;

dat bij het verstrijken van de huurtijd het gehuurde goed dan ook terugkeert bij de verhuurder, die geen kredietverlener is, maar een producent of een distributeur;

dat de huurtijd niet beperkt is tot 10 jaar, maar na het verstrijken van deze periode automatisch verlengd wordt, behoudens opzegging door een van beide partijen;

dat er bij deze opzegging geen vergoeding verschuldigd is maar wel een wachttermijn wordt opgelegd van zes maanden;

Overwegende dat tegenover deze normale uitvoering van de overeenkomst de prijs geplaatst moet worden die bedongen werd voor een vroegtijdige verbreking door de nemer;

dat, behalve in het onmiddellijk terugkeren van het goed bij de verhuurder, deze prijs bestaat, niet zoals bij de opzegging in het maandelijks betalen van de huurprijs gedurende de zes maanden dat het gehuurde goed alsdan nog bij de nemer blijft, maar wel in het terstond overmaken, ongeacht de resterende looptijd van het contract, van een kapitaal dat de verhuurder, ingevolge de regels omtrent de vaste annuïteit en door het verdwijnen van de verplichting tot onderhoud, alleszins meer verschaft dan de helft van de nog verschuldigde huur;

dat dit verbrekingsbeding enerzijds doet blijken van een zodanig belang van de verhuurder bij een spoedig afzien door de nemer van de uitvoering van het contract – en meteen het heel snel overmaken van de nauwelijks gebruikte telefooncentrale met software, apparatuur en toebehoren, vermeerderd met een kapitaal dat desondanks een groot deel van de overeengekomen huurprijs dekt – dat het tevens een speculeren aantoonde van de verhuurder op de beschreven vroege beëindiging van de overeenkomst;

dat het anderzijds, bij wijze van een burgerlijke straf en in plaats van aan de nemer een redelijk keuzerecht te verlenen, duidelijk tot doel heeft hem te verhinderen, ingeval bv. economische of sociale redenen daartoe aanzetten, zich op een aanvaardbare wijze van zijn verbintenissen te bevrijden wanneer deze nog gedurende een langere termijn lopen;

dat dit beding bijgevolg met toepassing van de artt. 6, 1131 en 1133 B.W. geen gevolg kan hebben;

Overwegende dat de inleidende vordering, zoals zij in hoger beroep werd gewijzigd, dan ook als ongegrond moet worden afgewezen wat betreft het bedrag van 1.415.133 fr.;

...

NOOT – Einde van de omzeiling van het verbod op strafbedingen via de bedongen vergoeding voor de uitoefening van een contractueel eenzijdig verbrekingsrecht bij overeenkomsten met opeenvolgende prestaties?

1. *Strafbedingen*. Sinds het mijlpaalarrest van het Hof van Cassatie van 17 april 1970 (*Arr. Cass.*, 1970, 754, met concl. adv.-gen. Krings, E.) is er een grens gesteld aan de aanvaardbare hoogte van de contractueel bedongen vergoeding in geval van wanprestatie. Een beding waarbij de partijen elkaar een schadevergoeding opleggen is strijdig met de openbare orde en dus nietig, indien het meer bedraagt dan de potentiële, voorzienbare schade op het ogenblik van het sluiten van het contract (zie artt. 6 en 1131 B.W.). Een dergelijk beding staat dan immers gelijk met een private straf en enkel de overheid is gemachtigd om straffen op te leggen (voor een overzicht van de omvangrijke rechtspraak: Kruithof, R., Bocken, H., De Ly, F. en De Temmerman, B., «Overzicht van rechtspraak (1981-1992): verbintenissen», *T.P.R.*, 1994, 663-686; Van Oevelen, A., «Actuele jurisprudentiële en legislatieve ontwikkelingen inzake sancties bij niet-nakoming van contractuele verbintenissen», *R.W.*, 1994-95, 801-808; Wymeersch, E., «Betwistingen rond het strafbeding: een stand van zaken», *T.B.H.*, 1982, 428-454, en Wymeersch, E., «Strafbedingen, o.m. in zake enkele kredietovereenkomsten», in *Liber amicorum E. Krings*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 921-938). De coërcitieve functie van het strafbeding werd zodoende nagenoeg uitgebannen. Hiermee werd afgeweken van de exegetische interpretatie van de artikelen 1226 en 1229 B.W. (zie hierover Van Ryn, J., «Nature et fonction de la clause pénale selon le Code civil», *J.T.*, 1980, 557-559 en, genuanceerder, Vansweevelt, T., «Het strafbeding en de redactie van de Code Napoléon», *R.W.*, 1984-85, 2467-2474). Het onderscheid tussen het toegelaten schadebeding en het nietige strafbeding kwam tot stand.

2. *Verbrekingsvergoeding*. Op het theoretische vlak moet men schadebedingen streng onderscheiden van de opzeggings- of verbrekingsvergoeding bij overeenkomsten met opeenvolgende prestaties. Terwijl schadebedingen slechts toegepast kunnen worden bij contractuele wanprestatie van de wederpartij, is de bedongen verbrekingsvergoeding verschuldigd als tegenpool van de uitoefening van het eenzijdig beëindigingsrecht door de schuldenaar. In dat geval is de wilsuiking van de schuldenaar immers de grond tot vergoeding (zie Wymeersch, E., *l.c.*, in *Liber amicorum E. Krings*, 925-926, nr. 7). Er is echter nog een ander belangrijk verschil: een schadebeding ontnemt de schuldeiser geenszins de mogelijkheid om, in geval van wanprestatie, toch nog te opteren voor de gedwongen uitvoering in natura en geen (of slechts subsidiair) gebruik te maken van het schadebeding (zie Stijns, S., *De gerechtelijke en buitengerechtelijke ontbinding van overeenkomsten*, Antwerpen, Maklu, 1994, 323). Een bedongen eenzijdig verbrekingsrecht ontnemt aan de schuldeiser daarentegen wel de keuze om de rechtstreekse uitvoering na te streven (zie Kruithof, R., *e.a.*, *l.c.*, 684). Het recht om te kiezen tussen de uitvoering in natura en de equivalente uitvoering komt dan exclusief toe aan de schuldenaar. Quid wanneer de schuldenaar uitdrukkelijk of impliciet kiest voor de eenzijdige beëindiging, maar in gebreke blijft de contractueel bedongen vergoeding te betalen? Mag de schuldeiser, zich beroepend op de exceptio non adimpleti contractus, dan toch nog de uitvoering in natura eisen? Het antwoord hierop luidt ontkennend, nu de eenzijdige beëindiging enerzijds onmiddellijk werkt vanaf de wilsuiking en anderzijds onherroepelijk is (zie hierover Delahaye, T., *Résiliation et résolution unilatérales en droit commercial belge*, Brussel, Bruylant, 1984, 218-219, nrs. 183-184; X., noot onder Kh. Brussel, 18

februari 1988, *T.B.H.*, 1988, 736; Brussel, 2 oktober 1991, *T.B.H.*, 1992, 267, met noot; Kh. Brussel, 18 februari 1988, *T.B.H.*, 1988, 731; *contra*: Brussel, 3 juni 1993, n°3046/89, N.V. Telenorma t/ British Airways, en Kh. Brussel, 14 januari 1988, *T.B.H.*, 1988, 733, met kritische noot).

3. *Onderscheid in de praktijk.* In de praktijk is het onderscheid tussen het schadebeding en het contractueel beëindigingsrecht zowel wat de gevolgen als wat de bedoeling van de schuldeiser betreft, vaak veel minder duidelijk of zelfs niet bestaand. Dergelijke clausules krachtens welke de schuldenaar eenzijdig de overeenkomst kan beëindigen vindt men, naast in huur- en onderhoudscontracten van computers (zie Coipel, M. en Hanotiau, B., «Les clauses relatives à la responsabilité contractuelle», in *Le droit des contrats informatiques*, Brussel, Larcier, 1983, 291-293), vooral terug in huurovereenkomsten van telefooninstallaties, waarvan het hierboven afgedrukte arrest ook een voorbeeld is (zie verder Van Oevelen, A., *l.c.*, 804). Het is daarbij duidelijk dat de schuldeiser telkens beoogt, middels het bedingen van een vergoeding bij het uitoefenen van het beëindigingsrecht door de schuldenaar, de door hem geleden schade (wegens de niet-uitvoering) op de schuldenaar te verhalen. Eenzelfde bedoeling ligt ook ten grondslag aan het inlassen in een overeenkomst van een schadebeding. Problematisch wordt het echter wanneer de verhuurder als tegenprestatie voor het beëindigingsrecht een veel hoger bedrag bedingt dan de op het ogenblik van de contractsluiting te voorziene schade. Zou het in zo'n geval een strafbeding betreffen, dan was dit nietig geweest (cf. supra nr. 1). Toch werden dergelijke bedingen waarbij de huurder, bij eenzijdige beëindiging, de helft van de huurprijs tot aan de contractueel bepaalde einddatum moest betalen, tot dusver steeds door de hoven en rechtbanken geldig bevonden. De motivering luidde daarbij stevast dat op een dergelijke vergoeding (sic) niet de rechterlijke toetsing inzake schadebedingen kan worden toegepast, aangezien dit een contractuele wanprestatie veronderstelt. De bedongen vergoeding is in tegendeel de tegenprestatie voor de door de schuldenaar gekozen eenzijdige beëindiging. Opmerkelijk bij deze rechtspraak is bovendien dat, voor zover kon worden nagegaan, in alle gepubliceerde gevallen in de rechtspraak eenzelfde onderneming verhuurder (en dus schuldeiser van de vergoeding) was (zie Cass., 8 december 1988, *Arr. Cass.*, 1988-89, 427; Brussel, 22 mei 1986, *T.B.H.*, 1988, 192, met noot C.S.; Brussel, 2 oktober 1991, *T.B.H.*, 1992, 267, met noot; Kh. Brussel, 14 januari 1988, *T.B.H.*, 1988, 731, en Kh. Brussel, 18 februari 1988, *T.B.H.*, 733, met noot). De bovenstaande rechtspraak staat zodoende de facto een omzeiling van het verbod op strafbedingen toe (zie ook Wymeersch, E., *l.c.*, *Liber Amicorum E. Krings*, 926). Dergelijke rechtspraak zet de schuldenaar er bovendien, paradoxaal genoeg, toe aan om contractuele wanprestatie te plegen en geen beroep te doen op zijn eenzijdig beëindigingsrecht. Dan wordt immers het strafbeding, dat in de hierboven aangehaalde gevallen in de rechtspraak steeds als vangnet bedongen was en voor een even hoge «vergoeding» zorgde, eisbaar. Dit strafbeding kan de schuldenaar laten vernietigen op grond van het verbod op private straffen (cf. supra nr. 1). Een dergelijke situatie kan niet goedgekeurd worden.

4. *Bestrijding van exorbitante verbrekingsvergoedingen.* Zowel het rechtvaardigheidsgevoelen als de juridische logica verzetten zich ertegen dat dergelijke exorbitante bedingen

onaantastbaar blijven. Aangezien de rechtspraak op theoretische gronden weigert om de voor schadebedingen uitgewerkte toetsing zonder meer toe te passen op de bedongen vergoeding voor de uitoefening van het eenzijdig beëindigingsrecht, zal hieronder gepoogd worden enkele argumenten aan te voeren die het bestrijden van excessieve beëindigingsvergoedingen toch mogelijk zouden maken. Die argumenten vertonen onderling een hoge graad van verbondenheid.

1° Speculeren op de vroegtijdige eenzijdige beëindiging door de huurder, middels het bedingen van een verbrekingsvergoeding die aan de verhuurder meer opbrengt dan de normale uitvoering van de overeenkomst, is strijdig met de goede zeden (zie Kruithof, R., e.a., *l.c.*, 684). Een dergelijk beding is bijgevolg nietig krachtens de artikelen 6, 1131 en 1133 B.W. Zo duidt bijvoorbeeld een vergoeding ten belopen van zeventig procent van het bedrag dat nog verschuldigd zou zijn geweest, indien de huurovereenkomst betreffende een telefooncentrale volledig zou zijn uitgevoerd, op een dergelijke speculatie.

2° Wanneer blijkt dat de constructie van de opzeggingsvergoeding aangewend wordt teneinde het verbod op strafbedingen te omzeilen, kan de rechter m.i. toch de toets, van toepassing op strafbedingen, hanteren voor de controle van de verbrekingsvergoeding. Krachtens artikel 1156 B.W. kan de rechter immers de juridische kwalificatie die de partijen aan een overeenkomst hebben gegeven, verbeteren indien deze hun gemeenschappelijke bedoeling niet juist of niet volledig weergeeft (zie o.m. Kruithof, R., «Overzicht van rechtspraak: verbintenissen», *T.P.R.*, 1983, 589-595, en Kruithof, R., e.a., *l.c.*, 445-451). De rechter kan dus een dergelijke verbrekingsvergoeding herkwalficeren als strafbeding, zelfs al vermeldt de overeenkomst «dit is geen strafbeding». Er werd terecht aangevoerd dat het al dan niet vergoedend karakter van de verbrekingsvergoeding uitwijst of het eenzijdig beëindigingsrecht bedongen werd met als enig doel de absolute nietigheid van een verboden strafbeding te vermijden (zie noot C.S., *l.c.*, 197). Er anders over oordelen leidt onvermijdelijk tot een uitholling van de rechtspraak van het Hof van Cassatie betreffende de bestrijding van verboden strafbedingen.

3° Het verbod op private straffen, als onderdeel van het verbod op eigenrichting, is geenszins beperkt tot de contractueel bedongen vergoeding bij wanprestatie (strafbedingen). Terecht wordt gesteld dat zowel het verbrekingsbeding als het strafbeding een contractuele schadevergoedingsregeling bevatten (zie Wymeersch, E., *l.c.*, o.c., 926). Men ziet dan ook niet in waarom een verboden strafbeding wel en een exorbitante verbrekingsvergoeding niet zou kunnen worden bestreden. In beide gevallen gaat het dan om een private straf. Dit moet onvermijdelijk tot de nietigheid van het betrokken beding leiden.

4° Men kan er ook voor opteren de geldigheid van de verbrekingsvergoeding onbetwist te laten, maar de toepassing ervan aan te vechten. Het beroep op de bedongen verbrekingsvergoeding door de schuldeiser kan in bepaalde gevallen immers strijdig zijn met de beperkende werking van de goede trouw inzake de uitvoering van overeenkomsten (zie Van Oevelen, A., *l.c.*, 804, en Dirix, E., «Over de beperkende werking van de goede trouw», *T.B.H.*, 1988, 660-667). Men mag geen misbruik maken van zijn contractuele rechten. In een vrij recent arrest oordeelde het Hof van Beroep

te Brussel in een zaak over een huurovereenkomst betreffende een telefooncentrale dat het beroep, door de schuldeiser, op de contractueel bedongen verbrekingsvergoeding ten belope van de helft van de huurprijs van de nog te lopen huurperiode van ongeveer vijf jaar, in casu geen misbruik van recht uitmaakte en derhalve niet strijdig was met art. 1134, derde lid, B.W. (Brussel, 2 oktober 1991, *T.B.H.*, 1992, 267).

5° De schuldenaar kan een beroep op zijn zeer kostbaar eenzijdig verbrekingsrecht tevens vermijden door, wanneer de wederpartij haar verbintenissen niet nakomt, de gerechtelijke ontbinding van de overeenkomst te vorderen op grond van artikel 1184 B.W. (Stijns, S., *o.c.*, 485). In dat geval wordt de overeenkomst ontbonden door de werking van het stilzwijgend ontbindend beding en is er geenszins sprake van het gebruik van het eenzijdig beëindigingsrecht en is de «vergoeding» daarvoor niet verschuldigd.

5. *Het geannoteerde arrest.* De NV T. verhuurt een telefooncentrale aan de NV B. Belgium voor een periode van tien jaar. De NV B. wordt door de moedermaatschappij, de BVBA P. international, opgedoekt. De huurovereenkomst wordt verbroken. De NV T. wil toepassing maken van § 7 van de overeenkomst waardoor de BVBA P. een vergoeding verschuldigd is ten belope van de helft van de nog te vervallen huurgelden als tegenprestatie voor de uitoefening van haar verbrekingsrecht. De geldigheid van dit beding staat ter discussie in het hierboven afgedrukte arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 12 december 1995. Het hof van beroep gaat ervan uit dat, anders dan bij het strafbeding, de verbrekingsvergoeding de tegenprestatie is van het mogen uitoefenen van het keuzerecht (uitvoeren of beëindigen) door de huurder. Toch moet deze tegenprestatie beschouwd worden (zoals bij het schadebeding) als een vergoeding voor de schade die de verhuurder lijdt bij de vroegtijdige beëindiging van de huurovereenkomst. Zodoende kan de verbrekingsvergoeding nooit een private straf zijn, maar dient de geldigheid ervan beoordeeld te worden volgens de redelijke verwachtingen die de partijen op dit punt koesteren bij het sluiten van de overeenkomst. In casu, zo vervolgt het hof, is het gevolg van de eenzijdige beëindiging niet alleen dat de telefoontoestellen onmiddellijk terug naar de verhuurder gaan, maar bovendien is een vergoeding verschuldigd ten belope van de helft van de nog te vervallen huurtermijnen, ongeacht de resterende looptijd van het contract. Aldus verschaft de vergoeding aan de verhuurder alleszins meer dan de helft van de nog verschuldigde huur, indien men rekening houdt met de regels omtrent de vaste annuïteit en met het verdwijnen van de verplichting tot onderhoud. Een dergelijk verbrekingsbeding doet, zo vervolgt de rechter, bij de verhuurder een zodanig belang bij een spoedig verbreken door de huurder ontstaan, dat het zelfs een speculeren op de vervroegde beëindiging van de overeenkomst aantoon. Een dergelijke private straf ontnemt de huurder bovendien het «redelijk keuzerecht», hij kan zich niet op een aanvaardbare wijze van zijn verbintenissen bevrijden, indien bv. economische redenen hem daartoe nopen (i.c. een beslissing van de moedermaatschappij). De rechter verklaart bijgevolg het litigieuze beding met toepassing van de artikelen 6, 1131 en 1133 B.W. nietig, wegens de strijdigheid met de openbare orde en de goede zeden.

6. *Beoordeling van het arrest.* Het geannoteerde arrest verdient in elk geval goedkeuring, nu het een einde maakt aan de al te overdreven gevolgen die in de vroegere rechtspraak

werden gekoppeld aan het overigens correcte theoretische onderscheid tussen het strafbeding en de verbrekingsvergoeding (zie Cass., 8 december 1988, *Arr. Cass.*, 1988-89, 427; Brussel, 22 mei 1986, *T.B.H.*, 1988, 192, met noot C.S.; Brussel, 2 oktober 1991, *T.B.H.*, 1992, 267, met noot; Kh. Brussel, 14 januari 1988, *T.B.H.*, 1988, 731 en Kh. Brussel, 18 februari 1988, *T.B.H.*, 1988, 733, met noot). Centraal stond daar stevast de overweging dat de opzeggingsvergoeding de tegenprestatie voor het uitoefenen, door de schuldenaar, van het keuzerecht om te beëindigen, was, terwijl het in de artikelen 1226 e.v. B.W. geregelde schadebeding van een andere orde is, nu het de contractueel bedongen vergoeding bij wanprestatie betreft. De opzeggingsvergoeding kan dan ook niet onderworpen worden aan de toetsing van het schadebeding. Het hier besproken arrest wijst echter, met respect voor het theoretische onderscheid, terecht op de soortgelijke bedoelingen en hetzelfde effect dat de schuldeiser van een overeenkomst met opeenvolgende prestaties (i.c. een huurovereenkomst) beoogt, zowel wanneer hij een strafbeding in de overeenkomst opneemt als wanneer hij een vergoeding bedingt als tegenprestatie voor de uitoefening van het eenzijdig beëindigingsrecht: in beide gevallen wil de schuldeiser zich indekken tegen de schade, voortvloeiend uit een vroegtijdige beëindiging van de voor een bepaalde duur aangegane overeenkomst, door een vergoeding te bedingen (*contra*: Coipel, M. en Hanotiau, B., *l.c.*, *o.c.*, 292-293). In deze optiek is de dubbele draagwijdte van het besproken arrest dan ook volledig verantwoord: 1° ook een opzeggingsvergoeding mag geen private straf zijn; 2° een eenzijdige beëindigingsclausule waarvan de grootte speculatie, door de bedinger, op een vervroegde beëindiging door de schuldenaar doet blijken, is strijdig met de openbare orde en de goede zeden en bijgevolg nietig.

7. *Besluit.* Het besproken arrest stelt paal en perk aan de omzeiling van het verbod op strafbedingen door contractueel bepaalde verbrekingsvergoedingen ook aan de «potentiële schade»-toets te onderwerpen. Het was niet logisch dat de rechtspraak excessieve verbrekingsbedingen wel en excessieve strafbedingen niet aanvaardde op grond van theoretische verschillen, terwijl deze beide technieken hetzelfde doel en gevolg hebben: de schuldenaar wordt bevrijd tegen betaling van de vergoeding van de schade ten gevolge van de niet-uitvoering in natura. Private straffen zijn niet toegelaten in ons recht (zie concl. Krings, E., *l.c.*, 754 e.v., i.h.b. 756). Dit geldt niet alleen voor de contractueel vastgelegde aansprakelijkheid in geval van wanprestatie, maar voor elke vorm van contractueel vastgelegde vergoeding.

Koen Van Raemdonck
Assistent Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

2e KAMER – 22 MEI 1996

Voorzitter: de h. Heylen

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Gielen en Hens

Advocaten: mrs. Buysens, Stappers en Van Huffelen

1. Overeenkomst – Schuldvernieuwing – Nieuwe verbintenis – Wil tot vernieuwing – Vermoeden – Afzonderlijke arbeidsovereenkomsten – 2. Verbintenissen – Hoofdelijkheid – Meerdere verbonden werkgevers – Gelijktijdige tewerkstelling – 3. Arbeidsovereenkomst – Einde – Schuldvernieuwing – Onderlinge toestemming – Tijdstip – Termijn – Vergoeding – Opzeggingsvergoeding

1. Schuldvernieuwing vereist een nieuwe verbintenis in het raam van een veranderde rechtsverhouding en een animus novandi. Schuldvernieuwing wordt niet vermoed, en vereist integendeel een duidelijke vernieuwingswil.

In casu bewijst de werknemer, rekening houdend met de concrete gegevens inzake het contractuele behoud van de anciënniteit, de loonsplijting, de arbeidsprestaties in Nederland en België, de schuldvernieuwing niet.

2. Hoofdelijkheid moet uitdrukkelijk bedongen zijn en wordt niet vermoed, ook niet bij gelijktijdige tewerkstelling in dienst van onderling verbonden werkgevers.

3. De arbeidsovereenkomst kan zelfs mondeling met onderlinge toestemming onmiddellijk of na verloop van een bepaalde termijn worden beëindigd. De partijen kunnen aan deze beëindiging de betaling van een vergoeding verbinden, die echter geen opzeggingsvergoeding uitmaakt.

A. t/ N.V. P. e.a.

V. Ten gronde

1. Feiten

Eind 1980 begin 1981 was appelland betrokken bij de oprichting van de N.V. D.C. Antwerpen.

Op 25 mei 1981 werd hij benoemd tot bestuurder van voormelde onderneming.

Op 1 augustus 1981 kwam appelland in dienst van voormelde onderneming in de hoedanigheid van financieel directeur.

Rond mei 1986 deed de toenmalige gedelegeerd bestuurder en tevens algemeen directeur, de heer H., samen met zijn software-directeur, de heer M., een poging tot management buy-out, die resulteerde in hun ontslag, zowel in hun hoedanigheid van bestuurder als die van directeur. De hoofdaandeelhouder van de vennootschap, de heer D. trok twee nieuwe managers aan, nl. de heren W. en V. en appelland werd aangesteld als algemeen directeur van het directiecomité. Appelland werd tevens benoemd tot gedelegeerd bestuurder in juli 1986.

Op 1 januari 1987 sloot appelland een arbeidsovereenkomst met tweede geïntimeerde, de B.V. D.C.N., vennootschap naar Nederlands recht. Hij werd daar algemeen directeur en er werd bedongen dat de aanstelling geschiedde voor onbepaalde tijd en op vermoedelijke basis van een «30/70-split».

Op 2 december 1987 werd de N.V. D.C. C. & M. opgericht en op 1 januari 1988 kwam appelland in die vennootschap in dienst in de hoedanigheid van algemeen directeur. Hij werd tevens benoemd tot gedelegeerd bestuurder.

Op 18 juli 1988 beslist de Raad van bestuur van de N.V. D.C., C. & M. het mandaat van gedelegeerd bestuurder (dat door appelland werd bekleed), op te heffen en niet in een vervanging te voorzien. De heer M. werd aangesteld tot alge-

meen directeur. Appelland bleef wel bestuurder van de vennootschap.

Aan appelland werd voorgesteld de functie van financieel en administratief directeur uit te oefenen, wat hij weigerde.

Op 8 september 1988 bood hij de raad van bestuur zijn ontslag aan als bestuurder, wat werd aanvaard.

Op de vergadering van de raad van bestuur van 9 september 1988 werd aan de heer D., voorzitter van de raad van bestuur, bijzondere volmacht verleend om de vennootschap te vertegenwoordigen en geldig te verbinden in alle mogelijke overeenkomsten met de leden van het management (waarvan appelland deel uitmaakte).

Op 12 september 1988 werd een overeenkomst afgesloten tussen de heer D. en appelland waarin de volgende punten werden behandeld:

1. de beëindiging van de arbeidsovereenkomst van appelland,
2. de regeling van zijn achterstallige kostendeclaraties ten bedrage van ongeveer 850.000 fr.,
3. de overname van de aandelen door appelland in de diverse D.groepen,
4. het ontslag van appelland als bestuurder van de ondernemingen van D.-groep en de décharge over zijn bestuurdersperiode.

Op 20 oktober 1988 legde de heer D. in zijn hoedanigheid van voorzitter van de raad van bestuur een brief voor aan appelland waarin werd verwezen naar de overeenkomst van 12 september 1988, en waarbij appelland werd verzocht om vanaf maandag 24 oktober geen activiteiten meer uit te oefenen voor de vennootschappen van de D.C. Groep en niet meer in persoon aanwezig te zijn op de zetel en in de verschillende bedrijfsruimten van de vennootschappen, alsook zijn bedrijfsvoertuig en sleutels van de kantoren ter beschikking te stellen.

Bij aangetekende brief van 24 oktober 1988 meldde appelland aan de heer D. de ontvangst van de brief van 20 oktober 1988 doch merkte op dat niet bleek in welke hoedanigheid dit stuk werd ondertekend. Hij meldde enkele dagen verlof te nemen tot de zaak tot klaarheid zou gebracht zijn.

In een aangetekende brief van 28 oktober 1988 bevestigde de heer M. in zijn hoedanigheid van algemeen directeur van de N.V. D.C. C. & M. het verzoek van de heer D. om verdere activiteiten te staken en het bedrijfsvoertuig en kantorsleutels ter beschikking te stellen per 31 oktober 1988. In deze brief werd eveneens uitdrukkelijk verwezen naar de overeenkomst van 12 september 1988.

Op 14 november 1988 ging appelland over tot dagvaarding van de N.V. D.C. C. & M., strekkende tot betaling van een opzeggingsvergoeding overeenstemmend met het loon gedurende 18 maanden, het vakantiegeld-einde-dienst en een pro-rata dertiende maand.

Bij dagvaarding op 12 mei 1989 ging appelland over tot dagvaarding van tweede geïntimeerde, N.V.D.C.N., strekkende tot betaling van dezelfde bedragen en steunende op een hoofdelijke gehoudenheid van deze vennootschap met de Belgische vennootschap.

De N.V. D.C. C. & M. werd op 14 september 1990 in ontbinding en vereffening gesteld, en werd door eerste geïntimeerde (N.V. B.) het geding namens deze N.V. hervat.

A. Arbeidsovereenkomst(en)

Overwegende dat volgens de verstrekte gegevens appellant op 1 augustus 1981 in dienst trad als financieel directeur bij de N.V. D.C. Antwerpen, en dat hij op 1 januari 1987 in dienst trad bij tweede geïntimeerde ingevolge een geschreven arbeidsovereenkomst als werknemer in de functie van algemeen directeur voor onbepaalde tijd, vermoedelijk op basis van een 30/70 split; dat op 1 januari 1988 een overeenkomst werd gesloten tussen appellant en de N.V. D.C. C.&M., rechtsvoorganger van eerste geïntimeerde, waarbij appellant in dienst werd genomen als algemeen directeur;

Overwegende dat appellant stelt dat de arbeidsovereenkomst van 1 januari 1988 een schuldvernieuwend effect heeft gehad waarbij impliciet de overeenkomst met tweede geïntimeerde werd opgeheven, en appellant in werkelijkheid gebonden was door één arbeidsovereenkomst, namelijk met de N.V. D.C. C.&M.;

Overwegende echter dat er, om van schuldvernieuwing te kunnen spreken, een nieuwe verbintenis verwekt moet worden en in de rechtsband iets veranderd moet worden en zulks ook de animus novandi veronderstelt; dat er immers geen schuldvernieuwing is als de partijen ze niet willen en in artikel 1273 Burgerlijk Wetboek wordt bepaald dat de schuldvernieuwing niet vermoed wordt en de wil daartoe duidelijk uit de verrichting moet blijken; dat zulks in casu niet wordt aangetoond;

Overwegende dat ook uit de voorliggende gegevens niet kan afgeleid worden dat de arbeidsovereenkomst op 1 januari 1987 gesloten met tweede geïntimeerde, op 1 januari 1988 zou zijn opgeheven; dat de arbeidsovereenkomst van 1 januari 1987 met tweede geïntimeerde werd gesloten met een anciënniteitsregeling op basis van het aantal jaren in haar dienst en de arbeidsovereenkomst van 1 januari 1988 met de N.V. D.C. C.&M. de vorige arbeidsovereenkomst met de N.V. D.C. Antwerpen verving, waar appellant sedert 1 augustus 1981 in dienst kwam als financieel directeur, belast met de boekhouding; dat in de arbeidsovereenkomst van 1 januari 1988 bepaald werd dat de anciënniteit verworven bij de N.V. D.C.A. behouden bleef;

Overwegende dat, in zoverre appellant stelt dat de *salary-split* louter om fiscale redenen werd ingebouwd, uit voorgeslede loondocumenten blijkt dat de lonen per werkgever afzonderlijk werden berekend en ook de tijdsbesteding apart werd vastgesteld op basis van de verhouding tussen het aantal uren die respectievelijk in België en Nederland werden gepresteerd; dat appellant trouwens toegeeft dat hij bepaalde dagen naar Nederland diende te gaan; dat niet blijkt dat dit niet gebeurde in uitvoering van de arbeidsovereenkomst van 1 januari 1987 tussen hem en tweede geïntimeerde; dat het inhouden van de Belgische socialezekerheidslasten op het in Nederland verdiende loon niet automatisch betekent dat er maar één arbeidsovereenkomst zou hebben bestaan, daar ingevolge de Europese verordeningen het stelsel van het land waar men woont, in bepaalde omstandigheden van toepassing is;

Overwegende dat, in zoverre appellant beweert vanaf 1 januari 1988 slechts verbonden te zijn geweest door één arbeidsovereenkomst en slechts in dienst te zijn geweest van één werkgever, namelijk de N.V. D.C. C.&M., hij het toch in de overeenkomst van 12 september 1988, waarvan hijzelf het ontwerp opstelde, nog nodig vond ontslag te nemen als werk-

nemer ook bij de B.V. D.C. Nederland; dat daaruit blijkt dat hij zich op dat ogenblik nog verbonden achtte door meer dan één arbeidsovereenkomst; dat de modaliteiten in de arbeidsovereenkomsten omtrent het volledig ter beschikking zijn, gezien de feitelijk toegestane tewerkstelling, daaraan niets afdoen;

Overwegende dat, gelet op de gegeven omstandigheden, de eerste rechter met reden oordeelde dat er duidelijk twee afzonderlijke arbeidsovereenkomsten bestonden, met eerste en tweede geïntimeerde;

Overwegende dat appellant stelt dat, zelfs zo er twee afzonderlijke arbeidsovereenkomsten bestonden, beide werkgevers hoofdelijk gehouden zijn tot betaling van de gevorderde bedragen; dat hij zich daartoe beroept op de wet van 24 juli 1987 en tevens op het feit dat er slechts één arbeidsrelatie bestaat met twee verbonden ondernemingen;

Overwegende dat, ongeacht de territorialiteitsexceptie ten aanzien van tweede geïntimeerde, er te dezen geen toepassing gemaakt kan worden van artikel 31 van vermelde wet van 24 juli 1987; dat immers geen activiteit wordt aangetoond waardoor eerste geïntimeerde een in dienst genomen werknemer ter beschikking heeft gesteld van tweede geïntimeerde om deze te gebruiken en over hem enig gedeelte van het gezag uit te oefenen dat normaal aan eerste geïntimeerde toekomt; dat appellant immers reeds op 1 januari 1987 in dienst trad bij tweede geïntimeerde ingevolge een door hem ondertekende arbeidsovereenkomst en op 1 januari 1988 een afzonderlijke arbeidsovereenkomst ondertekende bij eerste geïntimeerde;

Overwegende dat overeenkomstig artikel 1202 Burgerlijk Wetboek, behoudens in de gevallen waar ze bestaat van rechtswege of krachtens een wetbepaling, hoofdelijkheid niet wordt vermoed en zij uitdrukkelijk bedongen moet zijn;

Overwegende dat appellant in zijn aanvullende conclusie enerzijds stelt dat de heer D. noch D.C. C.&M. enige juridische bevoegdheid hadden in D. Nederland, voorts beweert dat, voor zover appellant derhalve prestaties leverde ten behoeve van D. Nederland, deze prestaties werden verricht uit hoofde van zijn functie van algemeen directeur van D.C. C.&M.; dat echter ook appellant zelf, in zijn eerste beroepsconclusie, stelde dat op 18 juli 1988 beslist werd het mandaat van gedelegeerd bestuurder bij D.C. C. & M. op te heffen en de heer M. tot algemeen directeur aan te stellen.

Overwegende dat geen bewijs van hoofdelijkheid werd geleverd; dat zelfs bij gezamenlijke verbintenissen en bij gelijktijdige tewerkstelling in dienst van verbonden onderscheiden ondernemingen, elke debiteur instaat voor zijn deel van de schuld;

B. Beëindigingswijze van de arbeidsovereenkomsten

Overwegende dat appellant niet betwist dat hij op 8 september 1988 ervan kennis gaf dat hij zijn bedrijvigheid wens te staken, en dat op 12 september 1988 een overeenkomst, waarvan hij blijkbaar het ontwerp had opgesteld, werd ondertekend door hem en de heer D., voorzitter van de raad van bestuur.

Overwegende dat in de overeenkomst van 12 september 1988 in verband met de tewerkstelling als werknemer, zowel bij D.C. C.&M. als bij tweede geïntimeerde, onder andere het volgende wordt bepaald: «Beide partijen wensen een einde te maken aan de verbintenissen die ze met elkaar

hebben en zijn dan ook overeengekomen wat volgt: de heer A. neemt ontslag als werknemer van D.C. C.&M. en D.C. Nederland, met dien verstande dat de opzegtermijn in elk geval beperkt blijft tot 31 december 1988. Beide partijen kunnen vóór het verstrijken van de termijn afzien van verdere samenwerking. Indien de heer A. dat doet, dan wordt hij uitbetaald tot op de datum van vertrek. In het andere geval worden de vergoedingen berekend t.e.m. 31 december 1988. In ieder geval blijft de heer A. zijn functie van financieel en administratief directeur uitoefenen tot 15 oktober 1988».

Overwegende dat, aangezien een arbeidsovereenkomst ontstaat door wederzijdse toestemming, deze ook op dezelfde wijze beëindigd kan worden, overeenkomstig artikel 32 van de Arbeidsovereenkomstenwet en artikel 1134, tweede lid, Burgerlijk Wetboek;

Overwegende dat de beëindigingswijze bij gemeen overleg aan geen bijzondere formaliteiten onderworpen is, en dit, afgezien van eventuele bewijsproblemen, zelfs mondeling kan gebeuren; dat zulk een beëindiging onmiddellijk kan volgen of na verloop van een bepaalde termijn, zonder gebonden te zijn door de wettelijk bepaalde opzeggingstermijnen; dat de partijen de modaliteiten of vergoedingen die zij eventueel willen koppelen aan deze beëindigingstechniek vrij kunnen opnemen in de overeenkomst; dat een vergoeding, die eventueel wordt voorzien, geen opzeggingsvergoeding is (Cass., 12 juni 1978, *A.C.*, 1977-78, 1199, Cass., 10 november 1980, *A.C.*, 1980-81, 280; *J.T.T.*, 1981, 90).

Overwegende dat het Hof van oordeel is dat de overeenkomst gesloten op 12 september 1988 rechtsgeldig is en in verband met de beëindiging van de arbeidsrelatie haar uitwerking heeft gekregen ingevolge de in het feitenrelaas vermelde brieven van 24 en 28 oktober 1988;

Overwegende dat niet ontkend kan worden dat de overeenkomst van 12 september 1988 tussen partijen als zodanig gold en de eerste rechter terecht oordeelde dat de nietvermelding in de overeenkomst van de hoedanigheid waarin de heer D. optrad niet van dien aard is dat zij geïntimeerde verhindert zich op de overeenkomst te beroepen om aan te tonen dat de overeenkomst door onderlinge toestemming werd beëindigd; dat de aard van de in artikel 1 getroffen regeling erop wijst dat de heer D. alleszins optrad in zijn hoedanigheid van voorzitter van de raad van bestuur van de beide vennootschappen en dat uit de beslissing van de raad van bestuur van 9 september 1988 blijkt dat hij gemandateerd was om een dergelijke regeling te treffen;

Overwegende dat niet voldoende bewezen is dat de andere punten ook opgenomen in de overeenkomst, niet zijn volbracht of zullen worden volbracht, zodat de overeenkomst omtrent de beëindiging van de arbeidsrelatie niet nietig of te ontbinden is; dat trouwens in verband met de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen geschil bestond, daar appellant zelf er vooraf reeds kennis van gaf zijn tewerkstelling te willen beëindigen, en hij op 12 september 1988 zijn ontslag nam stellende dat alleszins elke arbeidsrelatie verbroken zou zijn op 31 december 1988; dat dit ontslag door de heer D. werd aanvaard en daarover een overeenkomst werd opgemaakt, waarbij werd vermeld dat beiden wensten een einde te maken aan de verbintenissen; dat de hoedanigheden van aandeelhouder en werknemer onafhankelijk van elkaar bestonden;

Overwegende dat het derhalve duidelijk gaat om een geldige beëindiging in onderling akkoord per 31 december 1988, met dien verstande dat partijen reeds wederzijds overeenkwamen dat zij vrijstelling van prestaties konden geven en dat niet alleen de werkgever maar ook de werknemer kon beslissen dat geen prestaties meer zullen geleverd worden; dat, zelfs wanneer appellant benadeeld zou zijn, moeilijk kan aanvaard worden dat, gelet op zijn functie en hoedanigheid, enige eventuele afstand van recht het gevolg zou zijn van onwetendheid of gebrek aan ervaring;

Overwegende dat het te dezen geen overeenkomst over een opzeggingstermijn betreft, maar een overeenkomst over de beëindiging als zodanig, die de wilsovereenstemming van partijen daarover en de eraan verbonden modaliteiten inhield;

Overwegende immers dat de regels van de opzeggingsvergoeding slechts van toepassing zijn in geval van eenzijdige beëindiging van de arbeidsovereenkomst, maar dat, wanneer partijen met wederzijdse instemming beëindigen en zelf daarbij overeenkomen dat de ene partij aan de andere een vergoeding verschuldigd is, de bepalingen betreffende de opzeggingstermijn of opzeggingsvergoedingen als bepaald in de Arbeidsovereenkomstenwet, geen toepassing vinden, ook al wordt de vergoeding in de overeenkomst opzeggingsvergoeding genoemd; dat geen enkele wetsbepaling verhindert dat aan appellant het loon tot 31 december 1988 kon worden gegarandeerd; dat appellant, gelet op de tot stand gekomen overeenkomst, die partijen tot wet strekt, geen aanspraak kan maken op enige andere vergoeding dan die waarmee hij instemde (*Arbh. Gent*, 23 mei 1990, *J.T.T.*, 1991, 73);

Overwegende dat, in de veronderstelling dat de arbeidsovereenkomsten niet werden beëindigd met wederzijdse instemming, de eenzijdige beëindiging alleszins uitging van appellant; dat immers, ongeacht het feit dat partijen akkoord gingen een einde te maken, het, volgens de bewoordingen gebruikt op 12 september 1988, appellant was die ontslag nam en bepaald werd dat hij zijn tewerkstelling in elk geval beperkte tot 31 december 1988, maar dat hij ook vóór die termijn kon afzien van verdere samenwerking;

...

CORRECTIONELE RECHTBANK TE IEPEL

8e KAMER – 24 JANUARI 1994

Voorzitter: de h. Deseure

Openbaar ministerie: de h. Lamerant

Advocaten: mrs. Coppens en Cauwelier

Meineed – Boedelbeschrijving – Verduistering

Het misdrijf van valse eed bij boedelbeschrijving vereist geen bijzonder opzet. Van de partijen wordt geëist dat ze spontaan elk goed bij de boedelbeschrijving aangeven, de ontvangen schenkingen inbegrepen.

D. e.a. t/ L.

1. De beklaagde heeft in de loop van het gerechtelijk straf-onderzoek toegegeven dat het voorschot van 517.000 frank dat betaald werd voor de aankoop van de woning (...) vermeld in de notariële akte van 10 oktober 1991, als zijnde haar aandeel in het totaal voorschot van 1 miljoen frank van Odiel D. en haarzelf, eigenlijk geld betrof afkomstig van Odiel D. Het totaal bedrag van 1 miljoen frank werd immers op 10 augustus 1990 afgenomen van de spaarrekening van laatstgenoemde bij het Gemeentekrediet van België, zoals blijkt uit stuk 20 van het strafdossier.

Volgens haar wilde Odiel niet dat zij in dat voorschot bijdroeg. Het komt erop neer te stellen dat hij haar ten belope van dat bedrag begiftigde. Hoe dan ook heeft de «de cuius» in die akte mee verklaard dat ieder van de twee kopers zijn aandeel in de prijs en in het gekochte goed uit eigen midden betaald had.

Toen de beklaagde op 9 december 1991 bij de boedelbeschrijving, op verzoek van de huidige burgerlijke partijen na het overlijden op 16 april 1991 van Odiel D. door notaris Albert Van E. opgemaakt, onder meer verklaarde dat die koop-prijs vereffend werd met gelden voor de helft haar toebeho-rend en voor de andere helft aan de heer Odiel D., kan zij ervan uitgegaan zijn dat dit werkelijk zo was gelet op de omstandigheden waarin de bedoelde aankoop tot stand kwam en vooral het feit dat de «de cuius» de akte mede onderte-kende in de zin zoals hierboven aangegeven.

Er bestaat twijfel over het bedrieglijk opzet op dat punt en de telastlegging A is niet bewezen wat betreft dat onder-deel.

2. Ter gelegenheid van diezelfde boedelbeschrijving heeft de beklaagde verklaard dat ten sterfdage van de heer Odiel D. *geen spaar- of banktegoeden waren en verder dat zij in het geheel geen giften gekregen had.* Zij legde verder de eed af al-les vertoond en aangegeven te hebben wat bij haar weten af-hing, zo actief als passief van het gemeenschappelijk vermo-gen D.-A., als van de nalatenschap van Odiel D. en dat zij niets verduisterd had noch van zodanige verduistering ken-nis droeg.

Nochtans gaf zij in de loop van het gerechtelijk strafon-derzoek toe niet alleen dat het voormelde voorschot van 517.000 frank afkomstig was van het vermogen van wijlen Odiel D., wat zij als een vrijgevigheid bestempelt, maar bo-vendien dat zij op 27 maart 1991 – dus nog geen maand vóór het overlijden van Odiel D. – bij het Gemeentekrediet een nieuwe rekening op haar naam geopend heeft waarop zij het saldo van zijn spaarrekening ten belope van 718.928 frank gestort heeft.

Uit de stukken 19 en 20 van het strafdossier blijkt name-lijk dat op 5 februari 1991 een bedrag van 613.380 frank van de rekening 57 van Odiel D. bij het Gemeentekrediet van België overgeheveld werd naar zijn rekening 58, bij die in-stelling en dat deze laatste rekening op 26 maart 1991 gesal-deerd werd ten beloop van 718.928 frank, welk bedrag door de beklaagde op dezelfde dag gestort werd op haar nieuw depositoboekje bij het Gemeentekrediet.

Ook hier gewaagt de beklaagde van een schenking of een gift.

3. Het misdrijf van valse eed bij boedelbeschrijving ver-eist geen bijzonder opzet. De partijen dienen spontaan elk goed aan te geven, de gedane schenkingen inbegrepen. On-

der verduistering dient verstaan te worden iedere daad of iedere nalatigheid die ertoe strekt een goed te onttrekken aan de boedel (De Nauw, *Inleiding tot het bijzonder straf-recht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1992, p. 27).

De beklaagde heeft niet alleen geen melding gemaakt van de bedragen van 517.000 frank en 718.928 frank die volgens haar vrijgevigheden van de «de cuius» uitmaken, maar ze heeft ook uitdrukkelijk verklaard dat zij «in het geheel geen giften» gekregen had.

Bovendien staat niet eens vast dat het bedrag van 718.928 frank een schenking of een handgift betrof.

Alle akten houdende schenking onder de levenden wor-den krachtens artikel 931 van het Burgerlijk Wetboek ver-leden voor notaris, in de gedwongen contractvorm en daar-van wordt, op straffe van nietigheid, een minuut gehouden. Te dezen wordt een dergelijke authentieke akte niet over-gelegd.

Zij bewijst zelfs geen handgift. Het bewijs van de hand-gift is immers onderworpen aan de gewone regelen van het bewijs van de rechtshandelingen, namelijk de artikelen 134 en volgende van het Burgerlijke Wetboek (vgl. Cass., 4 april 1979, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 51; Gent, 20 maart 1895, *Pas.*, 1895, III, 191; De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, VIII/1, Brussel, Bruylant, 1962, nr. 546; Dillemans, R., Puelinckx-Coene, M., Pintens, W. en Torfs, N., «Overzicht van rechtspraak. Schenkingen en testamenten (1970-1984)», T.P.R., 1985 (539) nr. 31, p. 562). Aangezien de waarde van de gelden de drieduizend frank overtreft moet het bewijs van de handgift geleverd zijn door een geschrift (Dillemans, R., e.a., *l.c.*, T.P.R., 1985, p. 562, nr. 32). De totstandkoming van de handgift is aan geen vormregelen onderworpen en zij be-staat zonder geschrift, maar het bewijs ervan is heel wat an-ders: *idem est non esse et non probari*!

Ten overvloede was het bezit door de beklaagde *heimelijk* nu zij noch tegenover de erfgenamen van de overledene noch tegenover de notaris het bestaan van de gelden onthuld heeft en aldus duidelijk blij gegeven heeft van haar wil om de gel-den verborgen te houden en bovendien was het bezit *dub-belzinnig*, aangezien zij het bewijs van een handgift niet voor-legt en zij even goed de gelden in haar bezit kon houden in-gevolge bewaarneming of – wat zij trouwens zelf in haar tweede conclusie naar voren brengt – lastgeving en zij geen omzetting van dat houden als lasthebber bewijst.

De telastlegging van valse eed bij boedelbeschrijving is derhalve bewezen.

NOOT – Zie ook Cass., 4 september 1990, *Pas.*, 1991, I, nr. 6; Cass., 29 september 1992, *Pas.*, 1992, I, nr. 634. Elke desbewuste verzwijging van schenkingen, giften of inbewa-ninggeving wordt beschouwd als een heling of verduistering van goederen. Wel blijft het algemeen strafbaar opzet ver-eist: beweert de beklaagde dat hij zich niet precies meer her-innert wat hij al in de loop der jaren van de erflater heeft gekregen, dan zal de feitenrechter moeten nagaan of een be-paald verzuim opzettelijk was of niet.

A. Vandeplas

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

5e KAMER - 6 JUNI 1996

Voorzitter: mevr. Boonen

Advocaten: mrs. Buisseret, Franck, Landuyt, Fransen en Verguts

Zeerecht – Loods – Aansprakelijkheid – Wet van 30 augustus 1988 – Mensenrechten

In zoverre de wet van 30 augustus 1988 aan haar bepalingen terugwerkende kracht verleent met betrekking tot feiten die plaatsgevonden hebben vóór 17 september 1988, schendt zij art. 1 van het eerste aanvullend protocol bij het E.V.R.M.

Een vorderingsrecht uit onrechtmatige daad is een beschermd eigendomsrecht in de zin van art. 1 van het protocol. De retroactieve werking van de wet van 30 augustus 1988 stelt een onverantwoorde ingreep voor in de rechten van derden-benaadeelden.

S.A. M. t/ S.A. N. en Vlaams Gewest
& S.A. N. t/ Partenreederei C. en Vlaams Gewest
& vijf andere zaken

Ten gronde

A. De aansprakelijkheid voor de aanvaring

...

Overwegende dat gelet op het voorgaande besloten moet worden dat het ms. «Federal Huron» uitsluitend aansprakelijk is voor de aanvaring;

B. De aansprakelijkheid van de loods aan boord van het ms. «Federal Huron»

Overwegende dat door S.A. N., en Partenreederei C. enerzijds, en de goederenbelanghebbenden anderzijds verwezen wordt naar het deskundig verslag, waaruit blijkt – wat niet wordt weerlegd door het Vlaams Gewest – dat door de loods aan boord van het ms. «Federal Huron» – die in feite het bevel voerde over het schip – fouten werden gemaakt, enerzijds omdat een verkeerd maneuver geadviseerd werd aan de scheepsleiding, een maneuver dat werd verdergezet niettegenstaande geen communicatie mogelijk bleek met het ms «Carolina», anderzijds omdat geen of onvoldoende aandacht werd besteed aan de bijzondere manoeuvreercharacteristieken van het ms. «Federal Huron» niettegenstaande de op de commandobrug geplaatste «important notice to pilots» waarin op deze karakteristieken gewezen werd;

Overwegende dat volgens de deskundige de gezagvoerder van het ms. «Federal Huron» echter zonder problemen had kunnen ingrijpen zodat de uiterst rechtse kant van de vaargeul zou worden aangehouden en roer- en schroefmanoeuvres op een verantwoorde wijze zouden worden doorgevoerd steunend op de specificiteiten van elk der betrokken vaartuigen;

Overwegende dat deze conclusie door S.A. N. niet kan worden weerlegd;

Overwegende dat aldus de aansprakelijkheid van zowel de kapitein als van de loods aan boord van het ms. «Federal Huron» moet worden aangenomen;

Overwegende dat door het Vlaams Gewest in haar eerste, aanvullende en tweede aanvullende conclusie verwezen wordt naar de wet van 30 augustus 1988 (B.S., 17 september 1988) houdende wijziging van de Wet van 3 november 1967 betreffende het loodsen van zeevaartuigen, en door het Gewest wordt aangevoerd dat het niet aansprakelijk kan worden gesteld voor de fouten van de loods aan boord van het ms. «Federal Huron»;

Overwegende dat krachtens deze wet de Belgische Staat voor de toekomst en voor een retroactieve periode van 30 jaar ontheven is van iedere aansprakelijkheid voor o.m. fouten begaan door o.m. zijn loodsen;

Overwegende dat het volstaat met S.A. M., S.A. N. en Partenreederei C. te verwijzen naar het op 20 november 1995 door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gewezen arrest waarbij geoordeeld werd dat voormelde wet van 30 augustus 1988, in de mate waarin zij wegens de aan haar beschikkingen terugwerkende kracht verleent m.b.t. feiten die plaatsgrepen vóór 17 september 1988, een schending uitmaakt van artikel 1 van het eerste aanvullend Protocol bij het op 4 november 1950 te Rome ondertekend Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens, verdrag door België goedgekeurd bij de wet van 13 mei 1955;

Overwegende dat het Europees Hof oordeelde, anders dan het Belgische Arbitragehof in zijn door het Vlaams Gewest ingeroepen arrest van 5 juli 1990, dat een vorderingsrecht uit onrechtmatige daad een beschermd eigendomsrecht is in de zin van artikel 1 van het eerste aanvullend Protocol en dat de retroactieve werking van de wet van 30 augustus 1988 een onverantwoorde ingreep voorstelt in de rechten van de derden-benaadeelden;

Overwegende dat uit een en ander volgt dat de tweede paragraaf van het door de wet van 30 augustus 1988 in de loodsenwet van 3 november 1967 ingevoegde artikel 3bis, geen toepassing kan vinden, zodat de in de eerste paragraaf van hetzelfde wetsartikel ten behoeve van de organisatoren van de loodsdiensten ingevoerde aansprakelijkheidsvrijstelling evenmin kan worden toegepast op de aanvaring die plaatsvond op 26 april 1986;

Overwegende dat de inhoud van voormeld arrest door het Vlaams Gewest niet kan worden betwist of weerlegd, noch dat volgens constante rechtspraak een verdrag met rechtstreekse werking zoals het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens primeert op de nationale wetten die derhalve geen toepassing kunnen vinden wanneer zij, zoals in casu, met voormeld verdrag strijdig zijn;

Overwegende dat het op 20 november 1995 door het Europees Hof gewezen arrest aan artikel 1 van het eerste aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens een bindende interpretatie verleent en, zoals benadrukt werd in het op 7 april 1995 door het Hof van Cassatie gewezen arrest, België, door bij wet van 13 mei 1995 het op 4 november 1950 te Rome ondertekend Verdrag goed te keuren, de opdracht van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om dit verdrag te interpreteren heeft erkend;

Overwegende dat dan ook moet worden besloten dat het Vlaams Gewest in principe samen met S.A. N. gehouden is tot de vergoeding van de schade, die het gevolg was van de fouten gepleegd door de rivierloods die het ms. «Federal Huron» bijstond ingevolge de wet van 3 november 1967;

Overwegende dat, volgens de door het Hof van Cassatie gehuldigde equivalentietheorie, elke fout die tot de schade heeft bijgedragen, tot gevolg heeft dat diegene die ze veroorzaakt heeft de schade moet vergoeden (cf. art. 1382 B.W.);

Overwegende dat, nu vaststaat dat fouten werden gepleegd door de loods aan boord van het ms. «Federal Huron» samen met de kapitein, het Vlaams Gewest en de eigenaar van het ms. «Federal Huron», S.A. N., in solidum aansprakelijk zijn voor de schade t.a.v. de ladingbelanghebbenden;

...

VREDEGERECHT TE SINT-NIKLAAS

1e KANTON – 13 NOVEMBER 1995

Rechter: de h. Van Gysel

Advocaten: mrs. Muller en Seghers

Handelshuur – Antwoord van verhuurder op aanvraag tot huurhervorming – Aangetekende brief – Begrip

Een gedagtekende en van de verhuurder uitgaande brief waarin hij antwoordt op de aanvraag tot hervorming van de huur en die door de huurder voor ontvangst wordt ondertekend, heeft de waarde van een aangetekende brief en voldoet aan het vormvereiste van art. 14 Handelshuurwet.

L. t/ V.

1. Sedert 1 januari 1977 huurt de eiser van de verweerder handelspand, gelegen (...), volgens schriftelijke, doch niet geregistreerde overeenkomst van 20 oktober 1976;

De tweede huurperiode van negen jaar eindigde op 31 december 1994 en de eiser is nu nog altijd in het pand gevestigd.

De eiser heeft immers een regelmatige aanvraag tot huurhervorming gedaan, door te handelen tussen de vijftiende en de achttiende maand voor het verstrijken van de lopende periode.

Aankankelijk heeft de eiser huurhervorming aangevraagd tegen de lopende voorwaarden, met een aangetekende brief van 8 juli 1993, doch met poststempel 9 juli 1993. Die brief was echter gericht weliswaar aan de verweerder, maar op een verkeerd adres.

De verweerder heeft die brief niet willen ontvangen en heeft hem nadien ook niet willen afhalen.

Daarop heeft de eiser met een exploit van 20 augustus 1993 (dit is nog altijd tussen de vijftiende en de achttiende maand) dezelfde brief laten betekenen, dit keer aan het juiste adres en de gerechtsdeurwaarder heeft trouwens toen met de verweerder gesproken.

Er is geen betwisting tussen partijen dat de aanvraag tijdig en regelmatig is geschied.

Het is ook niet tussen partijen betwist dat de periode, waarbinnen de verweerder diende te reageren, een aanvang nam op 20 augustus 1993.

De verweerder kon dus tijdig antwoorden tot 20 november 1993.

De verweerder heeft dan *tijdig* aan de eiser laten weten met de huurhervorming te willen instemmen, op andere voorwaarden.

De voorgeschreven vorm, zoals bepaald in art. 14 van de handelshuurwet, heeft de verweerder niet nageleefd.

In plaats van te betekenen met gerechtsdeurwaarder of door een aangetekende brief te schrijven, heeft de verweerder de gedagtekende brief van 28 oktober 1993 voor ontvangst door de eiser laten ondertekenen.

Binnen een maand (art. 14 wet handelshuurwet) heeft de eiser dan gereageerd en wel met een exploit van plvv. gerechtsdeurwaarder C. Bombay op 23 november 1993, behoorlijk geboekt en gezegeld, teneinde te horen zeggen voor recht dat de kennisgeving gedaan door de verweerder op 28 oktober 1993 nietig is.

2. De eiser stelt dus dat de verweerder niet op nuttige wijze binnen de gestelde termijn heeft gereageerd op zijn vraag tot huurhervorming, zodat de verweerder nu wel verplicht is, huurhervorming toe te staan tegen de lopende voorwaarden: Dit komt, aldus de eiser, omdat een brief, getekend voor ontvangst, niet de waarde heeft van een aangetekende brief. De brief van 28 oktober 1993 wil de eiser dus als niet-nuttig doen beschouwen.

De eiser sluit zich hier aan bij de mening van Vred. Gent, 8 januari 1985, terecht op kritiek onthaald in *T.P.R.*, «Overzicht van Rechtspraak. Bijzondere Overeenkomsten 1989», nr. 244, blz. 1232.

Als de verweerder zelf postbode wil spelen en de eiser tekent de brief voor ontvangst af, dan zien wij met de beste wil niet in, wat daar verkeerd aan zou zijn en in welke mate de verweerder gezondigd heeft tegen art. 14 van de Handelshuurwet.

Ondanks het feit dat de brief voor ontvangst werd ondertekend en over de datum en inhoud van de brief geen discussie kan ontstaan, zou de eiser toch nog willen, dat de verweerder diezelfde brief op het postkantoor gaat afgeven, om hem aangetekend te versturen.

In casu is het enige verschil tussen een aangetekende zending via de post en het afgeven tegen ontvangstbewijs van een gewone brief, dat in het ene geval de eiser iemand in uniform had ontmoet en in het andere geval, zijn wederpartij, wat partijen eventueel in staat stelde onmiddellijk een gesprek op gang te brengen nopens de voorwaarden.

Het antwoord van de verweerder van 28 oktober 1993 beantwoordt dus aan de voorwaarden van art. 14 van de handelshuurwet en kennelijk heeft de eiser het ook zo begrepen, daar hij binnen een maand heeft gereageerd, zoals voorgeschreven door art. 18 van de wet door op 23 november 1993 te dagvaarden.

2. Doch ook de zienswijze van de verweerder kan niet gevolgd worden, waar hij overweegt: «Het verzoek aan de vrederechter om te bepalen welke de nieuwe voorwaarden zullen zijn, is een eis die fundamenteel verschilt van wat eiser in zijn dagvaarding vraagt. De eis om nieuwe voorwaarden te bepalen diende te geschieden binnen dertig dagen nadat konkluant kennis heeft gegeven van zijn nieuwe voorwaarden».

Nadat de eiser de brief van de verweerder op 28 oktober 1993 had ontvangen, heeft hij zich wel binnen een maand tot de rechter gewend, uiteraard met de vraag zijn voorwaarden als de goede te doen aannemen.

Waar de verweerder het haalt dat de eiser zich niet binnen een maand heeft voorzien, is ons niet duidelijk en de verweerder laat trouwens na aan te duiden, hoe hij die datum heeft berekend.

...

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 4 oktober 1996

Burgerlijke rechtspleging – Conclusietermijnen – Niet tijdige conclusie – Conclusie die de toepasselijkheid van art. 751 Ger.W. betwist

Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 20 december 1994, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de conclusie die de toepasselijkheid van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek betwist niet ambtshalve uit het debat mag worden verweerd, ook al wordt zij na het verstrijken van de termijn neergelegd;

«Overwegende dat de rechter die een dergelijke conclusie weert, het recht van verdediging schendt door de betrokken partij niet toe te staan de regelmatigheid van de procedure te betwisten.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: de h. Dubrulle – Advocaat: mr. Bützler – In de zaak: W. t/ Van L.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 oktober 1996

Arbitrage – Publiekrechtelijke rechtspersoon als rechthebbende van een privaatrechtelijke rechtspersoon in een overeenkomst met een arbitrageclausule betreffende de overgedragen zaak – Art. 1676, lid 2, Ger.W. toepasselijk

In 1964 was door de V.Z.W. Les Soeurs de la Miséricorde als opdrachtgever met een architect en een aannemer een overeenkomst tot oprichting van gebouw gesloten, waarin een arbitrageclausule voorkwam. Later werd de Staat en vervolgens de Franse Gemeenschap eigenaar van grond en de gebouwen. Het bestreden arrest (Hof Luik, 29 juni 1995) beslist dat de verbodsbepaling van art. 1676, lid 2, Ger.W. eraan in de weg staat dat een publiekrechtelijke rechtspersoon, als rechtverkrijgende van een particuliere contractant die een overeenkomst tot arbitrage mocht sluiten, gehouden blijft die arbitrageclausule uit te voeren. Het daartegen gerichte middel wordt om de volgende redenen verworpen.

«Overwegende (...) dat uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever de bedoeling heeft gehad 'de akten van de openbare macht te onderwerpen aan de controle van de publieke opinie via de openbaarheid van de terechtzittingen van de hoven en rechtbanken';

«Dat het arrest, nu het beslist dat 'alleen de hoven en rechtbanken bevoegd zijn om kennis te nemen van de geschillen waarbij een publiekrechtelijke rechtspersoon be-

trokken is', artikel 1676, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek juist toepast.»

(Voorzitter: de h. Rappe – Rapporteur: mevr. Charlier – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaten: mrs. Gérard en Simont – In de zaak: L. en D. t/ Franse Gemeenschap)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 11 oktober 1996

Inkomstenbelastingen – Vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen – Bekendmaking van naam – Geen nietigheid van de aanslag

Het derde onderdeel van het eerste middel van eiser tegen het bestreden arrest (Hof Gent, 17 januari 1994) wordt om de volgende redenen verworpen.

«Overwegende dat een eventuele schending van het beroepsgeheim bedoeld in artikel 244 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964) doordat de naam van een soortgelijke belastingplichtige wordt bekendgemaakt aan de belastingplichtige wiens aanslag wordt berekend op grond van vergelijkingspunten, niet leidt tot nietigheid van de aanslag.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaten: mrs. De Sutter en Claeys Bouuaert – In de zaak: C. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 11 oktober 1996

Belasting over de toegevoegde waarde – Fiscaal misdrijf – Daders of medeplichtigen – Ontdoken belasting – Hoofdelijkheid – Invordering – Dwangbevel

In het eerste middel beweert eiser dat het bestreden arrest (Hof Gent, 18 februari 1993) niet wettig heeft beslist dat de hoofdelijkheid tot betaling van de ontdoken belasting op hem van toepassing is, als van rechtswege voortvloeiend uit de strafrechterlijke veroordeling van eiser als dader van fiscale misdrijven, zelfs indien die hoofdelijkheid niet is uitgesproken door de strafrechter. Het middel wordt om de volgende redenen verworpen.

«Overwegende dat, krachtens de artikelen 73, § 4, van het B.T.W.-wetboek, in de lezing van de wet van 3 juli 1969 en 73sexies van het B.T.W.-wetboek zoals het gewijzigd werd door de wet van 10 februari 1981, personen die als daders of als medeplichtigen van misdrijven bedoeld in artikel 73, §§1 en 2, respectievelijk in de artikelen 73 en 73bis worden veroordeeld, hoofdelijk gehouden zijn tot betaling van de ontdoken belasting;

«Dat die hoofdelijkheid een door de wet zelf aan de strafrechtelijke veroordeling verbonden burgerlijk gevolg is; dat zij bestaat ook al heeft de strafrechter niet uitdrukkelijk vastgesteld dat de veroordeelde hoofdelijk gehouden was tot betaling van de ontdoken belasting;

«Dat het arrest uit de strafrechterlijke veroordeling van eiser afleidt dat hij hoofdelijk verbonden is de ontdoken belasting te betalen; dat het zodoende zijn beslissing naar recht verantwoordt.»

In het tweede middel beweert eiser dat verweerder de ontdoken belasting niet kon invorderen met een dwangbevel; eiser stelt dat hij alleen maar aangesproken kon worden met een voorafgaande rechterlijke veroordeling. Dit middel faalt naar recht.

«Overwegende dat, luidens artikel 85 van het B.T.W.-wetboek, bij gebreke van voldoening van de belasting, interesten, administratieve geldboeten en toebehoren, door de met invordering belaste ambtenaar een dwangbevel wordt uitgevaardigd;

«Dat een dergelijk dwangbevel niet uitsluitend tegen de belastingplichtige kan worden gericht maar ook tegen de personen die als dader van een fiscaal misdrijf zijn veroordeeld en derhalve krachtens de wet hoofdelijk gehouden zijn tot betaling van een ontdoken belasting;

«Dat de bedoelde wetsbepaling niet vereist dat degene tegen wie de vervolging wordt ingesteld na een strafrechtelijke veroordeling op grond van een fiscaal misdrijf, ook uitdrukkelijk door de strafrechter hoofdelijk is veroordeeld tot betaling van de ontdoken belasting.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaat: mr. Delahaye – In de zaak: S. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 11 oktober 1996

Inkomstenbelastingen – Belastingverhoging wegens onjuiste aangifte – Geen strafsancie – Mogelijk na strafrechtelijke veroordeling wegens fiscaal misdrijf

Het derde middel van de eisers tegen het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 21 september 1993) wordt op de volgende gronden verworpen.

«Overwegende dat, krachtens artikel 334 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964), bij onjuiste aangifte de op het niet aangegeven inkomstengedeelte verschuldigde belastingen volgens een bepaalde schaal worden vermeerderd met een belastingverhoging die wordt bepaald naar gelang van de aard en de ernst van de overtreding;

«Dat die verhoging krachtens de wil van de wetgever geen strafsancie is; dat zij in hoofdzaak ertoe strekt, dankzij een gepaste vergoeding, de rechten van de Schatkist te vrijwaren;

«Dat hieruit volgt dat de appelrechters het algemeen rechtsbeginsel 'non bis in idem' niet schenden door te beslissen dat de bedoelde veroordeling door het Hof van Beroep te Antwerpen eraan niet in de weg stond dat een belastingverhoging wettelijk kon worden toegepast;

«Overwegende dat het middel, in zoverre het aanvoert dat het arrest «verkeerdelijk van oordeel is dat de onderhavige belastingverhogingen geen strafbaar karakter hebben, en dus niet vallen onder genoemde wettekst, teneinde het 'bis in idem' te vermijden' de nodige nauwkeurigheid mist om de draagwijdte van de aangevoerde grief te bepalen;

«Overwegende dat het middel niet kan worden aangenomen.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaten: mrs. Delafontaine en Claeyss Boulaert – In de zaak: H. en D. t/ Belgische Staat)

KANTTEKENING

CEPINA: Een specifieke arbitrageprocedure voor de snelle regeling van kleine geschillen

Het Belgisch Centrum voor Studie en Praktijk van Nationale en Internationale Arbitrage, in het kort CEPINA, werd ruim een kwarteeuw geleden opgericht onder de auspiciën van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) en van de Belgische Organisatie voor de Internationale Kamer voor Koophandel (IKK).

Dit Arbitragecentrum bestaat uit onafhankelijke vooraanstaande personen - hoogleraren, advocaten, bedrijfsjuristen en vertegenwoordigers van de zakenwereld - en beoogt bij te dragen tot de regeling van geschillen via bemiddeling en arbitrage. Daartoe heeft het een reglement opgesteld dat de te volgen procedure vastlegt, en benoemt het arbiters en bemiddelaars, waarbij strenge criteria worden gehanteerd qua deskundigheid, onafhankelijkheid en beschikbaarheid. CEPINA is het belangrijkste bemiddelings- en arbitragecentrum in België en is correspondent voor het internationaal Arbitragehof van de Internationale Kamer van Koophandel (IKK); dit impliceert onder meer dat het Centrum namen van arbiters bij het Arbitragehof van de IKK voordraagt wanneer dit laatste hierom verzoekt.

Het CEPINA-arbitragereglement werd verscheidene malen aangepast om rekening te houden met de noodwendigheden van de praktijk. Met de laatste wijziging, die van toepassing is sinds 1 januari 1997, wordt een nieuwe procedure ingevoerd om geschillen met een beperkt geldelijk belang sneller en tegen geringe kosten te beslechten (afdeling V - artikelen 34 en 49 van het arbitragereglement). Met dit initiatief wenst Cepina tegemoet te komen aan de vaak geuite kritiek dat arbitrage voorbehouden is voor geschillen waarin grote bedragen op het spel staan.

Het reglement is in het Nederlands, het Frans, het Duits en het Engels verkrijgbaar bij het Secretariaat voor het CEPINA, Stuijversstraat 8, 1000 Brussel (tel.: 32 2 515.08.35 - fax: 32 2 515.08.75 - E-mail CEPINA @VBO-FEB.B).

Toepassingsgebied van de versnelde procedure

Deze versnelde procedure is van toepassing op geschillen waarvan de hoofdvordering en de eventuele tegenvordering afzonderlijk de waarde van 500.000 fr. in hoofdsom, met uitsluiting van de interesten, niet overschrijden. De versnelde procedure blijft van toepassing indien de hoofdvordering of de tegenvordering in de loop van de procedure boven dit bedrag wordt uitgebreid, tenzij partijen anders zijn overeengekomen. In dit laatste geval wordt de procedure voortgezet conform de klassieke regels in afdeling IV van het Cepina-arbitragereglement.

De toepassing van de versnelde procedure veronderstelt in ieder geval een overeenkomst tussen de partijen die kan worden gesloten hetzij vóór het ontstaan van een geschil. Zo partijen het standaardmodel van het Cepina in

hun overeenkomst hebben opgenomen, is de vereenvoudigde procedure automatisch van toepassing, tenzij zij anders overeenkomen.

Het standaardbeding van het CEPINA luidt als volgt: «Elk geschil betreffende de geldigheid, de uitlegging of de uitvoering van deze overeenkomst zal definitief worden beslecht volgens het reglement van het CEPINA, door één of meer arbiters die conform dit reglement zijn aangesteld.»

De vermelde procedure kan als volgt worden samengevat.

Verzoek om arbitrage

Het verzoek wordt aan het Secretariaat van het CEPINA gericht per aangetekend schrijven, vergezeld van alle documenten en inlichtingen m.b.t. de zaak. De eiser moet aantonen dat het verzoek aan de verweerder is verzonden.

Beantwoording van het verzoek

- De verweerder zet zijn verweermiddelen uiteen binnen 21 dagen na die kennisgeving; hij moet aantonen dat een kopie van zijn antwoord binnen dezelfde termijn aan de eiser is verzonden.

- De eiser kan een memorie van antwoord indienen binnen 21 dagen te rekenen vanaf de memorie van antwoord van de verweerder.

- De verweerder beschikt eveneens over 21 dagen te rekenen vanaf het antwoord om een memorie van antwoord in te dienen.

- Zowel eiser als verweerder beschikken elk nog over dezelfde termijn van 14 dagen om een laatste memorie van antwoord over te leggen.

De partijen kunnen hun memories aan de tegenpartij en aan het Secretariaat van het CEPINA bezorgen per fax bevestigd bij gewone brief. Dit geldt echter niet voor het verzoek om arbitrage, de beantwoording van het verzoek en het instellen van de tegenvordering. Het reglement preciseert dat de datum van faxverzending geldt indien hij in overeenstemming is met de datum van faxontvangst.

Tegenvordering

Indien de verweerder een tegenvordering instelt, moet hij dat doen in de vorm en binnen de termijn die voor de beantwoording van de hoofdvordering zijn vastgesteld. Zo de tegenvordering na het verstrijken van deze termijn wordt ingesteld, kan de arbiter weigeren er kennis van te nemen indien hij oordeelt dat zulks het onderzoek of de afhandeling van de hoofdvordering zou kunnen vertragen.

Betaling van de provisie en aanwijzing van de arbiter

Het CEPINA stelt de provisie vast die het nodig acht om de arbitragekosten te dekken. Deze provisie bedraagt tussen 25.000 fr. en 50.000 fr. indien in de loop van de procedure de waarde van het geschil de 500.000 fr. komt te overschrijden, kan het CEPINA de provisie verhogen overeenkomstig de tarieflijst als bijlage bij het arbitragereglement. Het onderzoek van de zaak door de arbiter veronderstelt dat de partijen, of één ervan, de provisie hebben betaald. Binnen acht dagen nadat de provisie betaald is, stelt het Benoemingscomité of de voorzitter van het CEPINA de arbiter aan en wordt het dossier aan deze laatste bezorgd.

Onderzoek van de zaak door de arbiter – Termijn voor de uitspraak

Met betrekking tot het onderzoek van de zaak door de arbiter verschilt de vereenvoudigde procedure op drie essentiële punten van de gewone arbitrale procedure, namelijk:

- er wordt geen akte van opdracht opgesteld;
- de arbiter doet in principe uitspraak op grond van documenten; m.a.w. de procedure is in principe schriftelijk;
- de arbiter moet uitspraak doen binnen 21 dagen te rekenen vanaf de ontvangst van de laatste memorie van antwoord of, wanneer de schriftelijke procedure niet wordt gevolgd, de datum waarop de arbiter de partijen een laatste maal heeft gehoord. Aan te stippen valt dat deze termijn op gemotiveerd verzoek van de arbiter of desnoods ambtshalve door het CEPINA kan worden verlengd.

Duur van de procedure

De duur van de vereenvoudigde procedure bedraagt maximaal 112 dagen, hetgeen kort is, te meer daar er geen beroep mogelijk is. Bovendien kunnen de partijen de termijn nog inkorten.

Zoals dit het geval is voor de gewone procedure, wordt de arbitrale uitspraak geacht te zijn gedaan op de plaats van de arbitrage en op de dag waarop de arbiter ze heeft ondertekend. De regels van de gewone procedure m.b.t. de kennisgeving van de uitspraak aan de partijen en het definitief en uitvoerbaar karakter van de uitspraak zijn mutatis mutandis van toepassing op de versnelde procedure. In dezen geldt eveneens de algemene regel luidens welke naar de artikelen 1676 tot 1723 van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek wordt verwezen voor al hetgeen niet uitdrukkelijk in het reglement is bepaald, tenzij de partijen anders zijn overeengekomen. M.b.t. de gevolgen van de arbitrageovereenkomst, de taal en de plaats van de arbitrage alsmede de vaststelling in de uitspraak van de bijdrage van partijen in de arbitragekosten stelt men een parallellisme vast met Afdeling IV van het Cepina-arbitragereglement. In het kader van de versnelde procedure is een uitspraak volgens akkoord van de partijen eveneens mogelijk.

*Diane Struyven
Docent aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid
van de Vrije Universiteit Brussel*

BOEKEN

P. DELTOUR, **Man bijt hond. Over pers, politiek en gerecht**, Antwerpen, Icarus, 1996, 167 pp.

De recente «affaires» waarin een aantal politici en magistraten betrokken zijn en de mediaberichtgeving daaromtrent, is reeds aanleiding geweest tot talrijke commentaren in verband met de relatie tussen pers, politiek en gerecht. In december 1995 werd in de Senaat een colloquium aan deze problematiek gewijd (zie X, *Justitie & Media, Referaten van het Colloquium*, Brussel, 1996, 282 pp.) en kort daarna verscheen ook het boek *De vierde macht. De gespannen driehoeksverhouding tussen media, gerecht en politiek* (Clement, J. en Van de Putte, M. (red.), Groot-Bijgaarden, Globe, 1996, 150 pp.).

Van de hand van Pol Deltour, gerechtsjournalist bij De Morgen, is nu een interessante bijdrage geleverd aan dit debat. Duidelijk is dat Deltour, samen met vele van zijn collega's, zich geërgerd heeft aan de kritiek die door het politieke milieu, door bepaalde topmagistraten en door een aantal academici aan het adres van de journalistiek is geformuleerd. Vooral de voorstellen die zijn geformuleerd om de gespannen relatie pers en gerecht te remediëren door aan de journalistiek een aantal specifieke beperkingen op te leggen, blijken nog niet helemaal verteerd.

Deltour kiest evenwel niet voor een verkrampte defensieve houding maar geeft tekst en uitleg bij een aantal acute problemen en knelpunten waardoor de journalist in botsing dreigt te komen met de politiek of het gerecht: tot hoever reikt de privacy van politici of publieke personen die verdacht worden van bepaalde misdrijven? Tot waar reikt de vrijheid van nieuwsgaring van de journalist? Beschikt hij over een bronnengeheim of kan het gerecht onbelemmerd allerlei redactionele informatie in beslag nemen? In hoeverre kan een journalist worden vervolgd omdat hij in het bezit is van documenten die hem zijn toevertrouwd door ambtenaren die hiermee hun beroepsgeheim hebben geschonden? Hoever mag men gaan in het vermelden van namen van verdachten, in welke fase van het gerechtelijk onderzoek? Hebben de journalisten wel een deontologie, en wie bewaakt die?

Allerlei journalistieke vraagstukken van alledag en concrete knelpunten worden in hun juridische en journalistieke context geplaatst en vooral ontdaan van al te eenzijdige percepties. Uitgangspunt voor de analyse is telkens het belang van de «waakhondfunctie» van de pers en het recht op informatie van het publiek zoals dit o.m. tot uitdrukking komt in de Straatsburgse jurisprudentie van het Hof voor de Rechten van de Mens. Het is opvallend dat Deltour elk wetgevend initiatief dat op een of andere manier een bijkomende beperking met zich zou brengen voor de vrijheid van nieuwsgaring of van de politieke of juridische verslaggeving, radicaal afwijst. Maatschappelijke verantwoordelijkheid ja, maar geen bijkomende juridische beperkingen of strafbepalingen. Slechts op twee terreinen is een wetgevend initiatief toelaatbaar en overigens uitdrukkelijk gewenst vanuit de journalistiek: primo een hervorming van de Antwoordrechtwet en secundo een wettelijke erkenning van het bronnengeheim. Dit laatste overigens in het verlengde van het Goodwin-arrest van het Europees Hof in Straatsburg van 27 maart 1996.

Hoewel Deltour hiermee duidelijk in het perspectief van de journalistiek argumenten aanbrengt ter ondersteuning van een maximaal gewaarborgde persvrijheid, vestigt dit boek vooral de aandacht op het belang en de rol van de pers als waarborg in een democratische rechtsstaat. Filip Voets formuleerde het al kernachtig in het voorwoord: «Dit boek is dus allesbehalve het pleidooi pro domo van een journalist. De journalist is hier integendeel uit de loopgraven van het eigen gelijk gekropen en heeft een eerlijke poging gedaan om de legitieme belangen van de diverse medespelers in een democratie tegen elkaar af te wegen. De stellingenoorlog tussen gerecht en pers heeft lang genoeg geduurd. Neemt iemand, aan de overkant, de uitdaging aan?»

Dirk Voorhoof

Y. BURUMA, A.K. KOEKOEK en L.C.M. MEIJERS, Opsporen in de rechtsstaat - Beschouwingen over het eindrapport van de commissie Van Traa, Publikatie van de Rechtskundige Afdeling van het Thijmgenootschap, W.E. Tjeenk Willink, Deventer, 1996, 73 pp.

In deze bundeling van lezingen staat het rechtstatelijk gehalte van de opsporing centraal en zulks naar aanleiding van de zgn. IRT-affaire en het onderzoek en eindrapport van de Enquêtecommissie VAN TRAA dat een politieke en justitiële schokgolf teweegbracht in de Nederlandse samenleving.

Bij het aangeven van de ziektesymptomen van de opsporingsorganisatie signaleerde de Commissie voornamelijk drie elementen: de crisis in de normering van de opsporing, de organisatie van de betrokken instanties en het gezag over de opsporing.

In die volgorde van elementen behandelt prof. mr. Y. BURUMA het thema van de «Integriteit van de opsporing», waarbij in eerste instantie aandacht gaat naar het begrip «integriteit», een begrip dat afhankelijk is van de plaats die een functionaris inneemt in een organisatie en het gedrag dat past binnen die organisatie.

De auteur is van oordeel dat een wettelijke regeling wenselijk is om de integriteit meer gestalte te geven gezien de lichte inbreuken op de grondrechten en de grensverleggende en onorthodoxe, zelfs strafbare, opsporingsmethodes die soms gepaard gaan met ambtsmisdrijven. Daarbij komt dat de zittingsrechter niet doof mag blijven en alles prachtig vinden wat de politie doet.

In het derde deel van zijn uiteenzetting behandelt de auteur de integriteit tegenover de problematiek van de wildgroei in de opsporingsmethodes, het proactief optreden en het liefhebben in zgn. geheime trajecten als middel van bewijsgaring. Hij legt een aantal criteria vast en bepleit een grotere controle door de rechter-commissaris.

Ten slotte wordt aandacht besteed aan het aspect integriteit bij enkele bijzondere opsporingsmethodes zoals daar zijn telefoontap, printen, scan, direct af luisteren, plaatsing van bugs en gebruik van richtmicrofoons, foto- en videoapparatuur, inkijkoperaties, informanten, infiltraties, gecontroleerde aflevering, doorlating en andere methoden van informatieinwinning.

«Grondrechtelijke uitgangspunten voor de regeling van de opsporing» is de titel van de lezing door prof. mr. A.K. Koekoek waarbij hij nagaat welke grondrechten in de Grondwet en verdragen van belang zijn voor de regeling van de opsporing. De auteur citeert hierbij verschillende uitspraken van de Hoge Raad.

In zijn bijdrage «De derde oever van de rivier, opmerkingen bij een crisis» komt prof. mr. L.C.M. Meijers tot de conclusie dat de commissie VAN TRAA in haar beschrijving van de «elementen» van de «crisis van de opsporing» aan de oppervlakte is gebleven. De techniek van de misdaad en de manier van overheidsreactie erop evolueert. Het gaat niet om koppen rollen of koppen ruilen, omscholing of roulering van functies. Ook de bedrijfsmatige benadering van rechtspraak en rechtspleging heeft versleten wortels, wat niet verhindert dat zorgvuldiger moet worden omgegaan met mensen, geld en afspraken.

Het opsporings- en vervolgingsbeleid heeft meer te maken met de notie van rechtvaardigheid en met de balans tussen de twee functies van recht en samenleving.

De crisis heeft volgens de auteur veeleer van doen met onverschilligheid voor de samenloop van rechtsbetrekkingen en dus met de afwezigheid van aandacht voor de subtiliteit van de balans tussen de twee functies van het recht, de ordenende en de beschermende. De eigenlijke oorzaak van de crisis in de opsporing zit in een tekort aan empathie voor het recht.

Dit boekje is zeer actueel en verdient alle aandacht, vooral nu ook dit land geconfronteerd wordt met soortgelijke problematiek.

Joris Luyckx

Ph. COLLE, Bijzondere gereglementeerde verzekeringscontracten in hoofdlijnen, 2e herwerkte druk, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1996, 284 pp.

Dit boek is de tweede en bijgewerkte uitgave van het handboek over de bijzonder gereglementeerde verzekeringscontracten die hoofdzakelijk verband houden met het privé-leven van de verzekerde. Aan de structuur van het boek is niet geraakt. Evenzo blijft de opzet practici en studenten een algemeen en geactualiseerd handboek ter beschikking te stellen. De stof is thans bijgehouden tot 1 juli 1996, hetgeen het boek al 24 pp. dikker maakt dan de eerste uitgave. In vijf afzonderlijke hoofdstukken bespreekt de auteur achtereenvolgens de brandverzekering (zaakverzekering en aansprakelijkheidsverzekering), de gezinsaansprakelijkheidsverzekering (BA privé-leven), de motorrijtuigenverzekering, de levensverzekering en de rechtsbijstandsverzekering. De geldende wetgeving wordt op systematische wijze beschreven. Daarbij wordt grondig ingegaan op interpretatieproblemen en toepassingen. Oplossingen worden onderbouwd door verwijzing naar de voorbereidende teksten, recente (Franstalige en Nederlandstalige) rechtsleer en rechtspraak. Door de ingebouwde systematiek en het handig zaakregister is de inhoud snel consulteerbaar. Met dit werk komt aan de auteur opnieuw de verdienste toe een belangrijk deel van de bestaande regeling in het gebied van het privaatrechtelijke verzekeringsrecht op een wetenschappelijk gefundeerde wijze, toegankelijk te maken voor allen die het verzekeringsrecht beoefenen.

C. Van Schoubroeck

AANGEKONDIGD

N. DOORNBOS en L.E. DE GROOT-VAN LEEUWEN, *Klachten op orde*, Deventer, Kluwer, 144, p., 35 fl.

J. GERLO, *Huwelijksvermogensrecht (Handboek voor familierecht 2)*, Brugge, Die Keure, 316 p.

F. DE BAUW, *Les assemblées générales dans les sociétés anonymes*, Brussel, Bruylant, 370 p., 2.900 fr.

M.A.M.C. VAN DEN BERG en C.E.C. JANSEN (red.), *De ontwerp-ende bouw*, Deventer, Tjeenk Willink, 278 p., 60 fl.

G. VAN OVERWALLE, *Octrooieerbaarheid van plantenbiotechnologische uitvindingen*, Brussel, Bruylant, 746 p., 5.800 fr.

K. LÜNNEMANN, *Vrouwenmishandeling strafrechtelijk afgedaan?* Deventer, Gouda Quint, 326 p., 85 fl.

Répertoire pratique du droit belge – Complément, Brussel, Bruylant, 898 p., 17.500 fr.

Ch. GIELEN, J. MENDELIK en S. DE WIT (red.), *Benelux Gerechtshof geïnterpreteerd*, Deventer, Tjeenk Willink, 174 p., 49,50 fl.

R. SEERDEN en M. HELDEWEG (eds.), *Comparative environmental law in Europe*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 440 p., 2.450 fr.

D. HEREMANS en H. COUSY (eds.), *Essays in law and economics III*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 278 p., 2.250 fr.

J. VELAERS (ed.), *Wetboek Publiek Recht – Deel 1* (tweede druk), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 278 p., 2.250 fr.

J. VELAERS (ed.), *Wetboek Publiek Recht – Deel 1* (tweede druk), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 794 p., 795 fr.

W. VAN ECKHOUTTE (ed.), *De grote arresten van het Hof van Cassatie in sociale zaken*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 958 p., 4.450 fr.

Over zichzelf beschikken? – Juridische en ethische bijdragen over het leven, het lichaam en de dood, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 628 p., 2.950 fr.

F.C.B. VAN WIJMEN en C.J.M. NEDERVEEN-VAN DE KRAGT, *Beroepenwetgeving in ontwikkeling*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 258 p.

L. BOENDERMAKER en C. VERWERS, *Een veld in beeld*, Deventer, Gouda Quint, 172 p., 35 fl.

B.C.M. WAAIJER, *Aandeelhoudersovereenkomsten*, Deventer, Kluwer, 96 p., 77,50 fl.

T. BOOT, H.J. HEUBOER en R. MEIJER, *Beveiligingsjaarboek 1997*, Deventer, Noorduijn, 482 p., 88,50 fl.

MEDEDELINGEN

Informatiezitting: Gerechtelijk akkoord en faillissement

Op 14 april 1997 organiseert het Verbond van Belgische Ondernemingen een informatiezitting met betrekking tot de hervorming van het gerechtelijk akkoord en het faillissement.

Bijkomende inlichtingen: VBO, mevr. A. Verbruggen of mevr. D. Godart, tel. 02/515.08.16 en fax. 02/515.09.99.

Studiedag: Tweede hervorming van de echtscheidingsprocedure - 1997

Het Instituut voor Familierecht en Jeugdrecht van de K.U.Leuven organiseert op 18 april 1997 een studienamiddag over de nieuwe hervorming van de echtscheidingsprocedures.

Programma:

- de wijzigingen inzake de echtscheiding op grond van bepaalde feiten;
- de wijzigingen inzake de voorlopige maatregelen;
- de wijzigingen inzake de echtscheiding door onderlinge toestemming.

Inlichtingen en inschrijvingen: prof. P. Senaev, Tiensestraat 41, 3000 Leuven, ☎ 016/32.52.05 en fax. 016/32.51.74.

Studiedag: Auteursrechten en naburige rechten

De Belgische Vereniging voor de Bescherming van het Auteursrecht (BVBA) organiseert op 25 april 1997 een studiedag rond het thema «De nieuwe WIPO-verdragen inzake auteursrechten en naburige rechten - Resultaten van de Diplomatieke Conferentie van Genève in december 1996».

Bijkomende inlichtingen en inschrijvingen: BVBA, mevr. S. Dufrane, Aarlenstraat 75-77, 1040 Brussel, tel. 02/286.82.62 en fax. 02/231.18.00.

Congres: De non-discriminatieverklaring in het onderwijs

Op 23 mei 1997 organiseert de Vereniging voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid in samenwerking met het Interuniversitair Centrum voor Onderwijsrecht haar jaarcongres «De non-discriminatieverklaring in het onderwijs – moeilijkheden en mogelijkheden».

Dit congres gaat door aan de K.U.Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid.

Bijkomende inlichtingen: Interuniversitair Centrum voor Onderwijsrecht, A. Goemarelei 52, 2018 Antwerpen, tel. 03/238.44.23 en fax. 03/238.58.56.

Vade Mecum Sociale Zekerheid

Het Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu publiceerde een nieuwe uitgave van het Vade Mecum bij de begroting van de Sociale Zekerheid, met de resultaten van het begrotingsconclaaf 1997 en de aanpassing van de begrotingscontrole 1996.

Deze editie biedt een synthetisch overzicht van de evolutie van de begroting van de sociale zekerheid, werknemers- en zelfstandigenstelsel, in België in de periode 1993 tot 1997. Voor de eerste maal wordt er een derde deel opgenomen over de stelsels van sociale bijstand, die tot de federale bevoegdheid behoren, nl. het bestaansminimum, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en de tegemoetkomingen aan gehandicapten.

Het Vade Mecum kost 300 frank. Men kan zich ook abonneren op de uitgaven begrotingscontrole 1997 en begroting 1998 voor 400 frank. Het volstaat het gewenste bedrag, met passende mededeling, te storten of over te schrijven op P.C.R. 000-2005866-03 van het Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu, Dienst voor Publicaties, Zwarte Lievevrouwstraat 3C, 1000 Brussel.

Lezingen-cyclus: Beslag, verhaal en beschikkingsbevoegdheid

De Tilburgse Onderzoeksgroep Goederen- en Insolventierecht (TOGI) organiseert in samenwerking met het Schoordijk Instituut van de Katholieke Universiteit Brabant de lezingen-cyclus 'Discussies omtrent beslag, verhaal en beschikkingsbevoegdheid'. In vijf bijeenkomsten zal door externe sprekers en referenten van TOGI aandacht worden besteed aan de volgende onderwerpen: conservatoir beslag tot levering (prof. mr A.I.M. van Mierlo, mr E.M. Hemmen); civielrechtelijke problemen van strafvorderlijk verhaalsbeslag na de Bucro-beschikking (mr drs R.M. Hermans, mr M.J. Borgers); relatieve beschikkingsbevoegdheid, voorwaardelijke eigendom en het Duitse perspectief van Vormerkung en Anwartschaftsrechte (mr S.E. Bartels, mr B.W.M. Nieskens-Isphording); executie, inning en betaling van verpande of fiduciair gecedeerde vorderingen (Nederland, België, Engeland) (prof. dr E. Dirix, mr T.H.D. Struycken); en bescherming tegen beschikkingsonbevoegdheid (mr A.E.M. van der Putt-Lauwers, mr M.A.B. Chao-Duvis).

De bijeenkomsten vinden plaats op 2, 16 april, 1 en 21 mei en 5 juni 1997 telkens om 16.00 u.

Inlichtingen: Greet van Merriënboer, Schoordijk Instituut, tel. 013/466.27.39 en fax 013/466.25.37.

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05

Fax (02) 466 63 24

Molienstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77

rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

Internationaal advocatenkantoor

zoekt

ADVOCAAT

GESPECIALISEERD IN HANDELSRECHT

Hij/zij zal als raadgever optreden voor multinationale bedrijven, zowel voor Belgische als voor buitenlandse, in het kader van het vennootschapsrecht en het algemene handelsrecht. Indien nodig wordt hij/zij eveneens belast met de behandeling van zakelijke gedingen.

De kandidaat is in het bezit van een diploma van licentiaat in de rechten, behaald minstens met onderscheiding. Hij/zij heeft een gespecialiseerde professionele ervaring van 1 tot 3 jaar. Bij voorkeur heeft de gezochte kandidaat tevens een LLM diploma of andere behaald aan een Engelstalige universiteit.

Hij/zij is tegelijk nauwkeurig, open en bewust van de behoeften van cliënten afkomstig uit verscheidene (rechts)culturen.

Een perfecte beheersing van het Engels, het Nederlands en het Frans, zowel gesproken als geschreven, is noodzakelijk.

Alle sollicitatiebrieven dienen naar de redactie te worden gestuurd, die deze zal doorsturen.

Wetboek Vreemdelingenrecht - Deel I

samengesteld door:

M.-Cl. Foblets

Omvang: 591 pag.

ISBN 90 6215 548 0

Prijs: BEF 995,-

In deze bundel zijn de belangrijkste wetteksten opgenomen die vandaag bepalend zijn voor de rechtspositie van vreemdelingen in het Belgisch recht.

De materie is thematisch opgesplitst: naast een overzicht van de wetteksten die de verblijfs- en arbeidsrechtelijke positie van de vreemdelingen in België bepalen en de nationaliteitswetgeving, zijn ook enkele minder traditionele domeinen van het vreemdelingenrecht opgenomen: grondrechten van vreemdelingen, migrantenbeleid en welzijnswerk, anti-racisme en gelijke kansen.

In dit eerste deel van het Wetboek "Vreemdelingenrecht" vindt u

- 1) een overzicht van de belangrijkste verdrags- en grondwettelijke bepalingen die de grondrechten van vreemdelingen beschermen;
- 2) de Belgische nationaliteitswetgeving
- 3) de belangrijkste verdragen en gemeenschapsrechtelijke reglementeringen, wetteksten, uitvoeringsbesluiten en omzendbrieven opgenomen die vandaag richtinggevend zijn voor de verblijfspositie van de verschillende categorieën vreemdelingen in het Belgisch recht: EU-onderdanen en derdelanders, vluchtelingen en kandidaat-vluchtelingen, diplomatiek en consulaire personeel.

Bijgewerkt tot 1 maart 1997!

MAKLU Uitgevers n.v.

Somersstraat 13/15, 2018 Antwerpen – Tel.: 03/231.29.00 – Fax 03/233.26.59

Vraag onze catalogus 1997 aan !

NIEUWE UITGAVE

The Fifteenth Annual Summer Program in United States Law and Legal Institutions

July 14, 1997 - August 15, 1997

The Fifteenth Annual Summer Program in United States Law and Legal Institutions is intended to give lawyers and advanced law students from other countries both a basic understanding of the United States legal system and profession and an in depth exposure to specific areas of law that affect a broad range of commercial, investment, and personal activities. It is designed to serve as a low-cost alternative to a full-year's program or as a preface to advanced formal training in the United States.

The lectures of the Fifteenth Annual Summer Program will be held each morning, Monday-Friday, on the lakeshore campus of the University of Wisconsin-Madison. In addition to the regular morning sessions, there will be opportunities for the participants to learn about legal research and attend special lectures and discussions. The participants also will be able to meet with practicing lawyers and members of the judiciary and socialize with practicing lawyers and legal scholars from around the world.

For more detailed information regarding the Program,
contact:

**Theresa Dougherty, Office of the Dean
University of Wisconsin Law School
Madison, Wisconsin 53706
U.S.A.
Fax - 608-262-5485**